

ΙΟΡΔΑΝΗΣ Β. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΚΑ
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ
& ΛΑΪΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Φάρασα,
Σύλλη, Αραβάν, Γούρδουνος

Β' ΕΚΔΟΣΗ
ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. 2012

**Καππαδοκιά παραμύθια
& Λαϊκές Παραδόσεις
Φάρασα, Σύλλη, Αραβάν, Γούρδουνος**

Ιορδάνης Β. Παπαδόπουλος
Αρτέμιδος 54, Χολαργός 155 61
jpkappadokis@gmail.com
τηλ. – fax: 210.6527461

Επιμέλεια, εικονογράφηση,
εξώφυλλο: Μάκης Λυκούδης

Διορθώσεις: Χάρης Σαπουντζάκης

© 2011: Α' Έκδοση ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.
2012 : Β' Έκδοση ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.
Πατριάρχου Ιωακείμ 4, Νέα Ιωνία 14234
Τηλ.: 210 2795012
Fax : 210 2790775
<http://www.dimosneasionias.gr/kemipo.htm>
e-mail: kemipo@otenet.gr

Παραγωγή: Γράμμα
Τηλ.: 210 5225202,
e-mail:katradi@otenet.gr

ISBN: 978-960-88117-7-5

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β' ΕΚΔΟΣΗΣ

Το ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ υπηρετώντας έναν από τους βασικούς σκοπούς της ίδρυσής του από το Δήμο Νέας Ιωνίας έχει εκδώσει μέχρι σήμερα 13 βιβλία. Τα περισσότερα βέβαια αναφέρονται στην Ιστορία και τον Πολιτισμό των αξέχαστων πατρίδων της Ανατολής, ενώ δε λείπουν κι εκείνα που εμπεριέχουν στοιχεία από την ιστορία της πόλης της Νέας Ιωνίας, πόλης άλλωστε που ιδρύθηκε από μικρασιάτες ξεριζωμένους πρόσφυγες του 1922.

Το βιβλίο «**Καππαδοκικά παραμύθια και λαϊκές παραδόσεις**» του κ. Ιορδάνη Παπαδόπουλου, που κρατάτε, ήταν το τελευταίο που εκδόθηκε.

Δεν έχουν περάσει ούτε έξι μήνες και τα 1.000 αντίτυπά του διατέθηκαν μέχρις ενός! Για ένα βιβλίο καθαρά εξειδικευμένου αντικειμένου με γλωσσολογικό περιεχόμενο, αναφερόμενο σε Καππαδοκικές ντοπιολαλίες, το γεγονός αυτό είναι σημαδιακό, είναι ενισχυτικό των προσπαθειών και των επιλογών που γίνονται.

Επειδή υπήρξαν πολλά αιτήματα για επανέκδοση, προχωρούμε στη Β' έκδοση. Σ' αυτήν επιφυλάσσουμε και μιαν έκπληξη στους αναγνώστες μας: τους προσφέρουμε κι ένα DVD για να έχουν τη δυνατότητα ν' ακούσουν το συγγραφέα κ. Ιορδάνη Παπαδόπουλο να ζωντανεύει με το δικό του πολύ εκφραστικό τρόπο τα «ρωμάκα».

Θέλουμε να ελπίζουμε ότι η προσπάθεια μας αυτή, παρά τις δυσκολίες και τα προβλήματα που έχει προκαλέσει η οικονομική κρίση, θα συνεχιστεί.

Η έρευνα και η προβολή των στοιχείων της πολιτισμικής κληρονομιάς μας μέσω των εκδόσεων είναι για μας πρώτο ζητούμενο.

Νέα Ιωνία, Μάιος 2012

Για το Διοικ. Συμβούλιο του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ

Ο Πρόεδρος
Ηρακλής Γκότσης
Δήμαρχος Νέας Ιωνίας

Σημείωση: Όπως συμβαίνει σε κάθε έκδοση του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. ο συγγραφέας παραιτήθηκε παντός συγγραφικού δικαιώματος, δεδομένου άλλωστε ότι η έκδοση δεν προωθείται στο εμπόριο, αλλά διατίθεται δωρεάν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Α΄ ΕΚΔΟΣΗΣ

Το εκδοτικό έργο του Κέντρου Σπουδής και Ανάδειξης Μικρασιατικού Πολιτισμού (ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.) του Δήμου Νέας Ιωνίας νομίζω ότι ύστερα από 12 βιβλία έχει πια γίνει γνωστό. Βιβλία που αποκλειστικά αναφέρονται στην ιστορία και τον πολιτισμό των αξέχαστων πατριδών της καθ' ημάς Ανατολής έχοντας δώσει την ευκαιρία σε αξιόλογους συγγραφείς κι ερευνητές να δουν το έργο τους να τυπώνεται και να κυκλοφορεί σε όσο το δυνατόν πιο καλαίσθητες και προσεγμένες εκδόσεις.

Το 13^ο βιβλίο, με το οποίο μάλιστα εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος δράσης του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. μπορεί να εστιάζει και αυτό, όπως του αείμνηστου Γιάννη Σταματιάδη, στην Καππαδοκία, όμως τώρα από άλλη σκοπιά, όχι αυτή της παρουσίασης των βραχοκκλησιών και των πετρομονάστηρών της, αλλά από την εντελώς πρωτότυπη πλευρά της ανάδειξης μιας από τις σπάνιες αρχαίες διαλέκτους μας, της φαρασιώτικης διαλέκτου, η οποία εχρησιμοποιείτο, στην ευρεία περιοχή των Φαράσων κι έχει περάσει και μιλιέται από ανταλλάξιμους πρόσφυγες, ακόμη και σήμερα, σε ορισμένα χωριά της Κοζάνης, των Γρεβενών, των Γιαννιτσών.

Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα σημαντικό «πόνημα». Ο συγγραφέας του, ο ακούραστος και πολυτάλαντος ερευνητής και συγγραφέας, Ιορδάνης Παπαδόπουλος προσεγγίζει με ευσύνοπτο αλλά και απολύτως επιστημονικό τρόπο το θέμα του. Το γεγονός ότι είναι ένας εκ των ελαχίστων που έχουν ασχοληθεί με αυτό το αντικείμενο, δίνει ξεχωριστή αξία στην προσπάθεια, γιατί χρειάστηκε πολύχρονη και επίμονη αναζήτηση πηγών από την πρωτογενή παράδοση.

Όπως θα προσέξει ο αναγνώστης, ο συγγραφέας καταγίνεται στην παρουσίαση αυτής της διαλέκτου, όχι με αυστηρά τυπική μέθοδο, αλλά μέσα από την κατάθεση ενός αξιόλογου λαογραφικού υλικού, παραμυθιών και παραδόσεων της περιοχής που ερευνά. Πρώτα διηγείται το μύθο στη φαρασιώτικη διάλεκτο και μετά δίνει και την «ερμηνεία» του στα νέα ελληνικά. Έτσι αφενός μεν καταδεικνύεται ο ελληνικός χαρακτήρας της διαλέκτου, αφετέρου δε προβάλλεται ο λαογραφικός πλούτος της Καππαδοκίας.

Ξεχωριστά χρήσιμο είναι το απαραίτητο λεξιλόγιο των Φαράσων αλλά ακόμη κι αυτό της Σύλλης, του Αραβάν και του Γούρδουνος.

Πριν κλείσω αυτό το εισαγωγικό μου σημείωμα θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά το Μάκη Λυκούδη, αγιογράφο και μέλος της διοίκησης του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ., για την εξαιρετική εικονογράφηση του βιβλίου.

Επίσης το Δήμαρχο Νέας Ιωνίας κ. Ηρακλή Γκότση και το Δημοτικό Συμβούλιο και βέβαια τους συναδέλφους μου στη διοίκηση του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ., γιατί με τις αποφάσεις τους και το ενδιαφέρον τους έγινε δυνατή αυτή η έκδοση.

Ν. Ιωνία 1^η Σεπτεμβρίου 2011

Για το Δ.Σ. του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

Ο Πρόεδρος

Χάρης Σαπουντζάκης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα **ΦΑΡΑΣΑ** αποτελούνταν από το κεφαλοχώρι Βαρασός και την "πλειάδα" των ελληνικών ομόγλωσσων χωριών: Αφσάρι, Κίσκα, Σαττί, και Τσουχούρι, που βρίσκονταν ΒΑ του Βαρασού, προς την πλευρά της Καισαρείας και το Κάρσαντι, ΝΔ προς την πλευρά των Αδάνων.

Για το Κάρσαντι, που ήταν πολύ μακρύτερα, ΝΔ του Βαρασού χρειάζονταν δυο - τρεις ημέρες δρόμο. Για το Αφσάρι οι Φαρασιώτες χρειάζονταν μια μέρα δρόμο, "μο το βουρτόνι" (με το μουλάρι) και άλλη μια μέρα από το Αφσάρι για τα άλλα χωριά: Κίσκα, Σαττί, Τσουχούρι, τα οποία μεταξύ τους απείχαν μισή ως μια ώρα δρόμο. Εδώ εντάσσονται και τα τουρκόφωνα ή δίγλωσσα χριστιανικά χωριά: Ταστί, Χοστσάς, Μπεσκαρδάς, Κύρυμτζέ (Γαριπτσάς). Κοντά σ' αυτά ήταν και τα τουρκόφωνα ή δίγλωσσα χριστιανικά χωριά: Καράτζορεν, Ζήλε. Υπήρχαν ακόμη δυο χωριά το Μπαχτζετζίκι και Τσαΐρληκ που διαλύθηκαν λίγα χρόνια πριν την Ανταλλαγή.

Όλα τα ελληνικά χωριά και άλλα δέκα περίπου τουρκικά ήταν μεχταρλίκια. Δηλαδή Κοινότητες με τον Κοινοτάρχη (muhtar) και το Κοινοτικό Συμβούλιο (muhtar meclis) αποτελούμενο από 5-7 αιρετούς άρχοντες που εκλέγονταν τον Ιανουάριο, για ένα χρόνο. Έδρα του Δήμου τους ήταν η Κίσκα. Οι κάτοικοι όλων των ελληνόφωνων χωριών μιλούσαν την κοινή Καππαδοκική διάλεκτο, "το γλωσσικό ιδίωμα των Φαράσων". Οι Φαρασιώτες, όταν αναφέρονταν στη γλώσσα τους, έλεγαν "το μέρτο η γώσσα" ή "**τα ρωμάκα**".

Για τη γλώσσα των Φαρασιωτών ο Ιστορικός Π. Καρολίδης γράφει¹:

«Ο γησιότερος τόπος της Καππαδοκικής γλώσσης, αι πλείσται Καππαδοκιναί λέξεις, και εν γένει τα σπουδαιότερα, ως μοι φαίνονται, λείψανα της γλώσσης εκείνης εσώθησαν εν τη γλώσσῃ των Φαρασιωτών. . . Επειδή η Φαρασιωτική διάλεκτος είναι η σπουδαιότερα διασώσασα λείψανα της εν Καππαδοκίᾳ λαλουμένης ποτέ προελληνικής Αρίας, ταύτην κυρίως έχομεν υπ' όψιν ομιλούντες υπό γλωσσολογικήν έποψιν περὶ της Ελληνικής διαλέκτου της Καππαδοκίας».

Το Κ. Μ. Σ. αναφέρει ως Φάρασα μόνο το Βαρασό και τα άλλα χωριά ως "Αποικίες των Φαράσων". Την ίδια ορολογία ακολουθούν και οι συγγραφείς που αναφέρονται στα Φάρασα.

Στο θέμα αυτό συμφωνώ με τον αιδ. πατέρα Θόδωρο Θεοδωρίδη που επιμένει στα γραπτά του να αποκαλεί Φάρασα, όλα τα χωριά, με κεφαλοχώρι το Βαρασό.

ΦΑΡΑΣΑ (ΒΑΡΑΣΟΣ)

Ο Βαρασός² (ΦΑΡΑΣΑ, Τσάμλιτζα - Camlica η σημερινή ονομασία) βρίσκεται στις ΒΑ πλαγιές του Αλά ντάγ, 89 χλμ. Ν της Καισαρείας και 103 χλμ. Β-ΒΑ των Αδάνων. Ο ποταμός Ζαμάντη (Ονοπτνίκτης) περνάει σε απόσταση 2,5 χλμ.. Οι κάτοικοι το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (204 οικογένειες – 583 άτομα) και ελάχιστοι Τούρκοι (15 άτομα περίπου). Τα Φάρασα είχαν δύο μουχταρλίκια (του πάνω μεχά και του κάτω μεχά. Υπάγονταν στο μουδουρλίκι του Γιάχγιαλι, στο μουτεσαριφλίκι της Καισαρείας και στο Βαλελίκι της Άγκυρας. Εκκλησιαστικά ανήκαν στη Μητρόπολη της Καισαρείας.

Μέσα 18ου αιώνα και πριν αποσπαστούν τα χωριά Καρσαντί και Αφσάρι, ο Βαρασός είχε πάνω από χίλιες οικογένειες.

Ο Καρολίδης σημειώνει³:

«....τα δε Φάρασα αποτελούσι την μόνην απωσόν πολυάνθρωπον κωμόπολιν εν μέσω των κατά τας συσκίους κλιτίας ή αποτόμους φράγμαγας πλανωμένων νομαδικών τουρκομανικών φυλών, ένθεν δε υπό ιστορικήν και εθνολογικήν έποφιν οι κάτοικοι των Φαράσων μετά της Χριστιανικής θρησκείας, της αρχαϊκής αντών Ελληνικής διαλέκτου ανακαλούσιν εις τον νοῦν των περιηγητού ολόκληρον ιστορικὸν κόσμου του παρελθόντος εν μέσω της Σκυθών ερημίας των ενεστώτος. Τα Φάρασα είναι σπουδαίον λείψανον της Βυζαντινής και μεσαιωνικής Καππαδοκίας και των Καππαδοκικού Βυζαντιού Ελληνισμού, οίος εμφράθη ούτος εκ της αναμίξεως των παλαιών Καππαδοκών μετά των εποικησάντων Ελλήνων, συγχωνευθέντων δια του χριστιανισμού. Είναι δε και σπουδαίον κέντρον των κατά τον νότιον Αντίταρον διεσπαρμένων Ελληνοφώνων Καππαδοκών...»

Οι πρώτοι κάτοικοι του Αφσαριού και του Καρσαντί (η πλειονότητα τουλάχιστο) ήταν έποικοι από το Βαρασό (αρχές του 18ου αιώνα). Κατόπι από το Αφσάρι ίδρυσαν τα χωριά: Σαττί, Κίσκα, Τσουχούρι. Στην Κίσκα (Κισκισός) ήταν η έδρα του Μουτούρη (Τούρκου Δημάρχου). Εκεί υπήρχε ήδη οικισμός Ρωμιών τουρκόφωνων και Τούρκων κατοίκων κυρίως υπαλλήλων του Δήμου.

Ο Βαρασός δεν ανήκε διοικητικά στην Κίσκα αλλά στην Καισάρεια. Μερικές οικογένειες από το Βαρασό και από το Αφσάρι μετοίκησαν στην Κιουρούμτζα. Αυτές οι οικογένειες, κατά την Ανταλλαγή μιλούσαν τουρκικά. Μια γειτονιά "Φάρασα μαχλεσί" και μια γειτονιά "Αφσάρι μαχλεσί" αναφέρονταν στην Κιουρούμτζα, από τους πρόσφυγες που έφτασαν στην Ελλάδα. Ωστόσο, στην περιοχή των "αποικιών" ήλθαν "τζάκια" και από άλλα χωριά της Καππαδοκίας και από τον "Μακρινό Πόντο". Ενδεικτικά αναφέρω πως ο παππούς της μητέρας μου, ο Βασίλειος Τσαγμέν (cağmen: λαμπρός, ένδοξος), ήλθε από την Αμάσεια του Πόντου (προς Πόντον Καππαδοκία) και εγκαταστάθηκε στο Σαττί όπου και δημιούργησε οικογένεια. Οι Σκεντέριδες ήλθαν από την Καισάρεια καταγόμενοι από την Αλεξανδρέττα (εξ ου και το επώνυμο) και εγκαταστάθηκαν στο Αφσάρι.

Έχουμε συνεπώς, στις απρόσιτες για τους Τούρκους βουνοκορφές του οροπεδίου, τα Φάρασα, αυτήν την «Πούλια του Αντίταιρου με τα εφτά αστέρια»: Ο Βαρασός αστέρας α' μεγέθους, τα δυο Κάρσαντι (β'), Αφσάρι (β'), τα τρία (γ' μεγέθους): η Κίσκα, το Σαττί και το Τσουχούρι. Το Ξουρδζάιδι διάττων αστέρας. Η Μέλπω Μερλιέ σημειώνει⁴:

«Πέντε είναι οι αποικίες, αλλά δύο οι κατ' ευθείαν αποικίες των Φαράσων, το Αφσάρι και το Φκόσι (Κάρσαντι). Οι άλλες τρεις, η Κίσκα, το Σαττί και το Τσουχούρι, είναι αποικίες των Αφσαριού, σα να λέμε εγγόνια των Φαράσων. . .»

Το Αφσάρι και οι αποικίες του ήταν μουχταρλίκια και υπάγονταν στο μουδουρλίκι της Κίσκας, στο καϊμακαμλίκι του Φέκε, στο μουτασαριφλίκι του Σίσι (Κοζάν) και στο βαλελίκι των Αδάνων. Εκκλησιαστικά ανήκαν στη μητρόπολη της Καισαρείας.

Ο αοιδίμος Παπά Θόδωρος Θεοδωρίδης, (από μάνα Βαρασιώτης και πατέρα Καρσαντιλού) συγγραφέας μελετητής της ιστορίας και λαογραφίας των Φαράσων, αναφέρει πως υπήρχε ακόμη ένα χριστιανικό ελληνόφωνο χωριό το Ξουρδζάιδι⁵:

«ΝΔ του Βαρασού, 3-4 ώρες δρόμο, είναι μια μεγάλη χαράδρα με ομώνυμο ράκα,. . που μέσα σ' αυτή ήτο άλλοτε το ρωμαϊκό χωριό Ξουρδζάιδι. Το χωριό αντό 100-150 χρόνια πριν την Ανταλλαγή, διαλίθηκε και μερικές οικογένειες ήρθαν στο Βαρασό (έχτισαν τον πάνω μεχά) και άλλες πήγαν στο Φκόσι ή Κάρσαντι, και γ' αντό ονομάστηκε Πος-Γαράκοι. Οι νέοι αυτοί κάτοικοι και στα δυο χωριά είχαν το παρανύμιο Ξουρδζαϊδώτου»

Ο Οκτάβ Μερλιέ γράφει για τα Φάρασα⁶:

"Χαμένα μέσα στα υψηλεδα της Καππαδοκίας τα Φάρασα, στα βάθη της Μικράς Ασίας, παρέμειναν μια εστία Ελληνισμού. Εκεί πάνω δεν ήταν πλέον Ευρώπη, είναι Ανατολή. Και όμως τα Φάρασα είναι το πρώτο προκεχωρημένο φυλάκιο της Ευρώπης"

ΚΑΡΣΑΝΤΙ (ΦΚΟΣΙ, ΠΟΣΤ ΚΑΡΑ ΚΙΟΪ)

Ο οικισμός βρισκόταν στις πλαγιές του Αλά νταγ, στα όρια Καππαδοκίας – Κιλικίας, στη νοητή γραμμή Καισάρεια – Άδανα, σε απόσταση 105 χλμ. από τα Άδανα (οδικώς) και 130 από την Καισάρεια. Πριν από την Ανταλλαγή ήταν έδρα Δήμου (Moudouρ). Και σήμερα στην Τουρκία είναι έδρα Δήμου και διατηρεί το όνομα Καρσαντί, αλλά το επίσημο είναι Αλά Νταγ. Μεταξύ των κατοίκων, το χωριό ήταν γνωστό ως Καρσαντί, στα επίσημα έγγραφα ήταν Ποστ Καρά κιοί. Οι Βαρασιώτες το έλεγαν Φκόσι (το), παρά τις διαμαρτυρίες των ίδιων των Καρσαντιλούδων που το ονομάζουν Καρσαντί. Οι ίδιοι οι Καρσαντιλούδες πίστευαν πως το χωριό τους βρίσκεται στην Κιλικία και όχι στην Καππαδοκία. Γι' αυτό συστήνονται ως Κίλικες.

"Το Κάρσαντι⁷ (τουρκ. Mansurlu) βρίσκεται 42 χιλ. Ν-ΝΔ των Φαράσων και 129 χιλ. Ν - ΝΔ της Καισάρειας στις βόρειες πλαγιές του Καλέ νταγ (Αλά νταγ). Οι κάτοικοι του τη στιγμή της Ανταλλαγής ήταν

Έλληνες ελληνόφωνοι (53 οικογένειες-208 άτομα). Το Κάρσαντι ήταν μουδουρλίκι και υπαγόταν στο Βαλελίκι των Αδάνων.

Ο Κάλφογλους σημειώνει⁸:

«ΠΟΣΤ ΚΑΡΑ ΚΙΟΪ. Φάρασανη δζοννουπινδέ 400 χανελί (200 Ισλάμ βε κουσουρή Ρουμι ολμάκ ουζερέ) πιρ καργέδιφ».

(Σε απόσταση από τα Φάρασα, είναι ένα χωριό με 400 οικογένειες από τις οποίες 200 Μουσουλμάνοι και οι λοιποί Ρωμιοί.)

Παρατηρούμε πως σε 25 χρόνια (1898-1924) ο πληθυσμός έπεσε στο ένα τέταρτο ($\frac{1}{4}$).

ΑΦΣΑΡΙ

Το Αφσάρι⁹ (Avsar) βρίσκεται 75 χλμ. Ν - ΝΑ της Καισαρείας και 22 χλμ. ΒΑ των Φαράσων, μέσα σε ρεματιά και στις δυτικές πλαγιές του Τσαμβάζ ντάγ, πρόβουνου του Κοζάν ντάγ (Αντίταυρος). Οι κάτοικοι του το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (44 οικογένειες – 186 άτομα).

Το Αφσάρι βρισκόταν μια μέρα δρόμο ΒΑ του Βαρασού. Ήταν το δεύτερο από τα χωριά που αποσπάστηκαν από το Βαρασό στα μέσα του 18^{ου} αιώνα. Προηγήθηκε το Καρσαντί.

«Το Αφσάρι πρέπει να έχει σχέση με τους Ισαύρους που ήσαν ένας λαός από τους αρχαίους λαούς της Μικρασίας που ζούσε στα όρη και κυρίως στις οροσειρές του Ταύρου και Αντίταυρου» (χειρόγραφο του Παπά Θόδωρου).

I. Κάλφογλους, γράφει¹⁰:

«Έξω από το χωριό εις μέρος το οποίον λέγεται "Δερεδζέ" ενρίσκεται ένας μεγάλος βράχος ύψους 100 πήχεων, που ονομάζεται Δελικλί τας (τρύπια πέτρα) μέσα εις την οποίαν υπάρχει μια σκαλιστή πολύ ωραία εκκλησία ύψους 12 πήχεων. Οι μόνιμοι κάτοικοι του Αυσάρκιοϊ φτάνουν τις 150 ελληνικές οικογένειες. Η τοποθεσία του είναι βραχώδης, πετρώδης και πολύ ανωφερής».

Παρατηρούμε πως μέσα σε 25 χρόνια (1898-1924) ο πληθυσμός μειώθηκε στο ένα τρίτο (1/3), από 150 έφτασαν εδώ 44 οικογένειες.

ΣΑΤΤΙ

Ο Κάλφογλους αναφέρει¹¹:

«Μισή ώρα μακριά από την Κίσα, βρίσκεται ένα μικρό χωριό Ρωμιών με 90 οικογένειες».

Ο Λεβίδης αναφέρει¹²:

«Εν Σάτη ενρέθησαν σπήλαια, εν οις πολλά οστά ανθρώπων. Ίσως τα σπήλαια ταύτα εχοησμένον ως κατακόμβαι ή κοιμητήρια καθότι ενρίσκονται και πολλά δακρυδόχα αγγεία υέλινα, εν ενί δε ενρέθησαν τα πτώματα ορθίως ιστάμενα και κεχωρμένα . . .»

Ο Λεβίδης στις αρχές του 20ου αιώνα σημειώνει ακόμη¹³:

«ΣΑΤΗ. Η Σάτη προ 37 ετών συνοικισθείσα εκ των αποίκων της Αυσάρ κιοϊ, σύγκειται εξ οικών 23. Οι κάτοικοι, την γλώσσαν ελληνόφωνοι, το δόγμα ορθόδοξοι

έχοντες μιαν εκκλησίαν τημωμένην επ' ονόματι των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού. Ιερέα ένα. Ήμίσειαν ώραν μακράν αντής αρχαίον κτίριον ακέραιον σωζόμενον και Μοναστήριον καλούμενον, ον οι λίθοι υπερμεγέθεις».

Αν πάμε 37 χρόνια πίσω από το 1904, χρονιά που γράφει στο ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ, ο οικισμός πρέπει να στήθηκε, κατά τον Λεβίδη, στα 1870.

Το Σαπτί¹⁴ (διατηρεί και σήμερα το ίδιο όνομα) βρίσκεται 64 χιλ. ΝΑ της Καισαρείας και 38,5 χιλ. ΒΑ των Φαράσων, στην κοιλάδα του Ταχταλίμεζαρ ντερέ, παραπόταμου του Ζαμάντη. Οι κάτοικοι του το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (47 οικογένειες - 180 άτομα).

Ο Κάλφογλους αναφέρει 90 οικογένειες το 1897 και ο Λεβίδης 23 οικογένειες στα 1905. Το Κ. Μ. Σ. υπολογίζει σε 47 τις οικογένειες που ήλθαν από το Σαπτί με την Ανταλλαγή. Σύμφωνα με μαρτυρίες προσφύγων, το χωριό χτίστηκε στα μέσα του 19ου αι. από 15 - 20 οικογένειες που ήλθαν από το Αφσάρι και ύστερα από λίγα χρόνια, ήλθαν 5-6 οικογένειες από την Κίσκα. Αν πάρουμε "τοις μετρητοίς" τους αριθμούς που μας δίνουν ο Κάλφογλους και ο Λεβίδης, παρατηρούμε μια δραματική μείωση του πληθυσμού κατά τη δεκαετία ανάμεσα στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αι. και μια ανάκαμψη πριν την Ανταλλαγή.

ΤΣΟΥΧΟΥΡΙ

Τσουχούρ γιουρτ το έλεγαν οι Τούρκοι και πρέπει να διαστέλλεται από το Τσουχούρι, ελληνικό χωριό στα Βόρεια της Καισαρείας. Ο Κάλφογλους σημειώνει¹⁵:

«Κάτεριεδετ 15 σαατ ονζακδά τεκλίμ τεκλίμ Ρουμ Ορθόδοξοσλαρδαν μουρουκέπ ολμάκ ονζερέ 120 χανελί καργέδιρ».

(Από την Καισάρεια 15 ώρες μακριά είναι ένα χωριό με συνολικό πληθυσμό 120 οικογένειες: Ρωμιοί Ορθόδοξοι Χριστιανοί.)

Ο Λεβίδης αναφέρει: «ΤΣΟΥΚΟΥΡ-ΓΟΥΡΤ. Κώμη συνοικισθείσα προ 40 ετών εκ των μετοίκων της Ανσάρ-κιοϊ και έχουσαν οικογενείας ορθοδόξους 50, εκκλησίαν μίαν, τημωμένην επ' ονόματι των Αγίων Νικολάου. Σχολείον δεν έχουσαν, αλλ' η γλώσσα ελληνική. Ιερέα δ' έχουσαν έναν». (Α. Λεβίδης, στο "ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ", 1905 σελ. 150).

Το Κ.Μ.Σ σημειώνει¹⁶:

«Το Τσουχούρι (Cukuryurt) βρίσκεται 60 χλμ. ΝΑ της Καισάρειας και 39 χλμ. ΒΑ των Φαράσων, στην κοιλάδα του Ζαμάντη. Οι κάτοικοι του το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (83 οικογένειες - 377 άτομα)».

Ο Κάλφογλους (1898) μας δίνει 120 οικογένειες, ο Λεβίδης (1905) αριθμεί 50 οικογένειες και το Κ. Μ. Σ. μέτρησε 83 οικογένειες ανταλλάξιμους. Ιστορικά δεν αναφέρονται δραματικά γεγονότα που να δικαιολογούν τόσο μεγάλες διαφορές.

ΚΙΣΚΕ

Η Κίσκα, για τους ελληνόφωνους των Φαράσων, Κίσκε για τους τουρκόφωνους, ήταν τρεις μέρες δρόμο ΝΑ της Καισαρείας, έδρα του Δήμου Ρουμ Ναχιεσί (Επαρχία Ρωμιών). Οι Ρωμιοί «λαλούσι την βαραχιωτικήν γλώσσαν», προερχόμενοι οι περισσότεροι από το Αφσάρι. Υπήρχαν και 20 περίπου οικογένειες Τούρκων οι οποίοι ήταν διοικητικοί υπάλληλοι του Δήμου ή πρόσφεραν βιοηθητικές υπηρεσίες στους Ρωμιούς.

Ο Κάλφογλους αναφέρει¹⁷:

«ΚΙΣΚΕ, Ρούμδζε ισμί Κισκισός ολούπ, Κάϊσεριδεν 18 σαάτ ουζακδά βε δζοννούπι σαρκ (ΝΑ) δζιχετινδέ Ζαμαντή (Ονοπνίκτης = Φηραχτήν) ηρμαρηνήν γιανηνδά εσώι πιρ καργέδιρ, πουραδά Χριστιανλήκ ζεμανλαρηνδάν εβέλ χεκ οληρηής, Ρούμδζα λεβχαλάρ πουληρημήσδηρ. Βακτή ιλέ επισκοπή ιδί. Μεβδζούδ 100 χανέ εχαλινήν άνδζαν 20 χανεσί ισλάμδηρ.»

[ΚΙΣΚΕ, Το ελληνικό της όνομα είναι Κισκισός. Είναι ένα αρχαίο χωριό 18 ώρες μακριά από την Καισάρεια στα ΝΑ κοντά στον ποταμό Ζαμάντη (Ονοπνίκτης = Φηραχτήν). Εδώ βρέθηκαν σκαλιστές ελληνικές επιγραφές προ χριστιανικής εποχής. Άλλοτε υπήρξε επισκοπή. Έχει 100 οικογένειες, από τις οποίες μόλις 20 είναι ισλαμικές].

Ο Λεβίδης έξι χρόνια πιο ύστερα σημειώνει¹⁸: **ΚΙΣΚΕ**.

«Η κώμη αύτη, πρωτεύοντας Δημαρχίας, είναι δε η αρχαία Κισκισός, Επισκοπή της πρώτης Καππαδοκίας, κειμένη ΝΑ της Καισαρείας και απέχοντα αντής ώρας 18. Υπάρχουν πολλά ερείπια εκκλησιών, πασών Βυζαντινής εποχής μετά πελαρίων εξειργασμένων λίθων. Επί λόρου προς Ν υπάρχει εκκλησία σταυρωειδώς εκτιμένη, ής οι τοίχοι σώζονται μετά τριών πυλώνων και Ιερού Βήματος. Οι νων Κισκαιοί είσων άποικοι της Ανσάρ-κιοϊ και λαλούσι την βαραχιωτικήν γλώσσαν. Συγκείμενοι δ' εκ 40 οικογενειών έχονταν εκκλησίαν τιμωμένην επ' ονόματι του Αγίου Ανδρέου και ένα ιερέα και μικρόν Σχολείον. Οι δέ Χριστιανοί της δύο ώρας απ' αντής απεχούσης αρχαίας κώμης Καλέ μετώπησαν εις άλλας κώμας και η εκκλησία ηρειπώθη».

Το Κ. Μ. Σ. σημειώνει¹⁹:

«Η Κίσκα (Kiske) βρίσκεται 67 χλμ. ΝΑ της Καισαρείας και 36,5 χλμ. ΒΑ από τα Φάρασα, στην κοιλάδα του Ταχταλί Μεζάρ ντερέ, αριστερού παραπόταμου του Ζαμάντη. Οι κάτοικοι της το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (71 οικογένειες – 314 άτομα) και Τούρκοι (100 άτομα περίπου)».

Ο Κάλφογλους (1898) δίνει 80 οικογένειες, ο Λεβίδης (1905) 40 οικ. Και το Κ. Μ. Σ. (1924) 71 οικ.

Ο ΒΑΡΑΣΟΣ, ήταν απομονωμένος, όχι μόνο από όλα τα αστικά και ημιαστικά κέντρα της Καππαδοκίας, αλλά ακόμη και από τις αποικίες του. Ωστόσο, ήταν η μητρόπολη όλων των Φαρασιώτικων ομόγλωσσων χωριών και το θρησκευτικό τους κέντρο. Συνεπώς εκεί γίνονταν τα σπουδαιότερα πολιτιστικά και πολιτισμικά δρώμενα, τα οποία σχεδόν πάντοτε ήταν συνυφασμένα με θρησκευτικά λατρευτικά έθιμα.

Ο Βαρασός ήταν μια κωμόπολη χτισμένη πάνω σε απρόσιτα φαράγγια του Αντίταυρου, στο μέσο περίπου της απόστασης ανάμεσα στην Καισάρεια και στα Άδανα. Καρόδρομοι δεν υπήρχαν σε απόσταση 40 - 50 χιλιόμετρα²⁰.

Πρέπει να τονίσουμε όμως, πως δεν υπήρχε σχέση εξαρτήσεως "μητρόπολης προς αποικίες", ανάμεσα στο Βαρασό και στα γύρω χωριά. Οι κάτοικοι των αποικιών πήγαιναν στο Βαρασό στις μεγάλες γιορτές και στα πανηγύρια (ζιαρέτ). Οι αποικίες όμως ήταν, κατά κανόνα, πιο εύρωστες οικονομικά. Οι Βαρασιώτες πήγαιναν ως εποχικοί εργάτες στις αποικίες το καλοκαίρι.

Οι γονείς μου, Βασίλειος και Δέσποινα, ήλθαν με τους «Ανταλλάξιμους» από το Σαττί Φαράσων. Η οικογένεια εγκαταστάθηκε πρώτα στα Γρεβενά, πέρασε στα Πετρανά Κοζάνης και ύστερα στο Πλατύ Ημαθίας, όπου και μεγάλωσα, ανάμεσα σε γειτονιές προσφύγων από τα χωριά των Φαράσων. Εκεί που ακόμη και σήμερα πολλοί "πρόσφυγες" δεύτερης και τρίτης γενεάς, μιλούν τα «Ρωμάκα» (το Φαρασιώτικο ιδίωμα της Καππαδοκίας).

Γνώρισα και κουβέντιασα με πρόσφυγες Καππαδόκες στους οικισμούς Πλατύ, Πετρανά και Βαθύλακκο Κοζάνης, Μπούρα (Δοξαρά) Γρεβενών, Αγροσυκέα και Μυλότοτο Γιαννιτσών.

Στο παρόν πόνημα περιέχονται μερικά παραμύθια και παραδόσεις από πληροφορίες που πήρα από Ανταλλάξιμους..

Στη συλλογή περιλαμβάνονται και 7 παραμύθια του Dawkins. Ο R.M.Dawkins (1871-1956), καθηγητής του Πανεπιστημίου Cambridge και του British School of Athens, επισκέφτηκε τη Μ. Ασία 4 φορές (1909-1914) και συγκέντρωσε υλικό από Πόντο, Καππαδοκία και λοιπή Μ. Ασία. Το πλούσιο γλωσσικό υλικό, περιλαμβάνεται στο έργο του "Modern greek in Asia Minor (Cambridge, 1916).

Αισθάνομαι την ανάγκη να αφιερώσω αυτό το μικρό πόνημα στον τνευματικό μου Παπά Θόδωρο Θεοδωρίδη, στους γονείς μου, στη γιαγιά μου παπαδιά Ευλαμπία, στους συγγενείς Δημητρό και Κυριακή και στους γνωστούς που μου διηγήθηκαν τα παραμύθια.

Εκφράζω τις ευχαριστίες μου στο προσωπικό του Κ.Μ.Σ. που μου προσφέρει "φιλοξενία" όποτε χρειαστώ πρόσβαση στο πλούσιο Αρχείο του, στον αγαπητό Χάρη Σαπουντζάκη που είχε την υπομονή να διαβάσει τα χειρόγραφα και να κάνει τις διορθώσεις των και στον εκλεκτό «επίτιμο» Φαρασιώτη Μάκη Λυκούδη θερμές ευχαριστίες γιατί χωρίς την υπομονή και επιμονή του δεν θα είχαμε στα χέρια μας αυτό το καλαίσθητο βιβλίο.

Ιορδάνης Β. Παπαδόπουλος

Σημειώσεις:

1. Π. Καρολίδου, «Γλωσσάριον συγκριτικόν ελληνοκαππαδοκικών λέξεων, ίτοι η εν Καππαδοκίᾳ λαλουμένη ελληνική διάλεκτος και τα εν αυτή σωζόμενα ίχνη της αρχαίας Καππαδοκικής γλώσσης». Εν Σμύρνη 1885 σελ. 33-37.
2. Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών (Κ. Μ. Σ.) «Η ΕΞΟΔΟΣ». Εισαγωγή - εποπτεία Π. Μ. Κιτρομηλίδη, επιμέλεια Γιάννη Μουρέλου, τ. Β' ΑΘΗΝΑ, 1982 σελ. 30.
3. Π. Καρολίδου ανωτ. σ. 33 – 34.
4. Μέλπως Μερλιέ, «Οι Ελληνικές κοινότητες στη σύγχρονη Καππαδοκία», Κ. Μ. Σ., «ΔΕΛΤΙΟ», τ. Α', ΑΘΗΝΑ, 1977, σελ. 65.
5. Πρωτοπρεσβυτέρου Θεόδο. Θεοδωρίδου «Τοπωνύμια και Λαογραφικά των Φαράσων της Καππαδοκίας». «Μικρασιατικά Χρονικά», Σύγγραμμα Περιοδικόν της Ενώσεως Σμυρναίων, τ. ΙΓ' 1967, σελ. 209 και τ. ΙΔ' 1970 σελ. 152.
6. OCTAVE MERLIER, «Proverbes de Farassa», Collection De L' Institut Français D' Athens. Κ. Μ. Σ., 1951 σελ. 13.
7. Κ. Μ. Σ., «Η ΕΞΟΔΟΣ» τ. Β' 1982, σελ. 317.
8. Ιωάννη Η. Κάλφογλους «ΜΟΝΗ ΦΛΑΒΙΑΝΩΝ», Αλεξαν. Νομισματίδης ΜΑΤΠΑ 1898, σελ. 568.
9. Κ. Μ. Σ., «Η ΕΞΟΔΟΣ» τ. Β' σελ. 314.
10. Ιωάννη Η. Κάλφογλους «ΜΟΝΗ ΦΛΑΒΙΑΝΩΝ», 1898, σελ. 569
11. Ιωάννη Η. Κάλφογλους, «ΜΟΝΗ ΦΛΑΒΙΑΝΩΝ», 1898, σελ. 569
12. Αναστ. Μ. Λεβίδου, «Αι εν Μονολίθοις Μονάι της Καππαδοκίας και Λυκαονίας». Εν Κωνσταντινουπόλει, 1899, σελ. 103.
13. Α. Μ. Λεβίδου, «Αι εν τω κλίματι του Οικουμενικού Πατριαρχικού Θρόνου Ιεραί Μητροπόλεις», Εθνικά Φιλανθρωπικά Καταστήματα εν Κωνσταντινουπόλει, «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ» 1905, σελ. 150, Ι. Μονή του Τιμίου Προδρόμου, 1904 Ιουνίου 11.
14. Κ. Μ. Σ., «Η ΕΞΟΔΟΣ», τ. Β', 1982 σελ. 330.
15. Ιωάννη Η. Κάλφογλους «ΜΟΝΗ ΦΛΑΒΙΑΝΩΝ», 1898, σελ. 568.
16. Κ. Μ. Σ., «Η ΕΞΟΔΟΣ», τ. Β' 1982, σελ. 336.
17. Ιωάννη Η. Κάλφογλους, «ΜΟΝΗ ΦΛΑΒΙΑΝΩΝ» 1898 σελ. 569.
18. Α. Μ. Λεβίδου «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ» 1905 ανωτ. σελ. 149.
19. Κ. Μ. Σ., «Η ΕΞΟΔΟΣ», τ. Β', 1982, σελ. 320.
20. Μέλπως Μερλιέ, «ΔΕΛΤΙΟ» Κ. Μ. Σ., τ. Α', ΑΘΗΝΑ 1977, σελ. 69 και 72.

ΦΑΡΑΣΙΩΤΙΚΑ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

1. Των τζαναβαρίων το μεντζιλίσι.

Σηκώθην τζαι πα σηκώθη.

Σα μπρο τον ταρό, τον ρουσού τα τζαναβάρα νανόστανε κι: «Να σωρευτούμε α ημέρα 'ς α μεντζιλίσι». Είπαν δι κι: «πα ποίκουμε να γλιτώσουμε στον νοματίουν το τζυνή'ν». Στρίγξαν τζαι τον χωρού τα χαιβάνα να ειπούν τζαι τζείνα το κετσίμιν δουν μο τις χωρώτοι.

Σωρεύτανε, αν Τζερετζή την εβίτζα, σου Καβάρη το κάτζι μπρο. Ήρτανε, κάτσανε 'ς όινα τη μερέ του 'ρουσού τα τζαναβάρα: ο ασλάνος, το καπλάνι, το 'ρκούδι, ο λύκος, ο αωπός, η 'γρουκάτα. Στ' άβο τη μερέ ήρταν κάτσαν του χωρού τα χαιβάνα: τ' άβουνγο, το βουρτόνι, το γαϊρίδι, το βόιδι, το γουβάλι, το πρόβατο, το σοιρίδι. Ήρταν τζαι στο ορμάνι ατόνε τα 'πομεινά του ρουσού τα χαιβανόκκα. Πουστιέσαν παρέτζει: το ζαρκάδι, ο πουρτσούχος, τζ αγός.

Σο μεντζιλίσι τα τζαναβάρα, έβγκαλαν τσουφαλάς τουνε τον αωπό. Είπαν δι κι πενεντάβον τουνε τα δρα τα τζαναβάρα: «Ατό το μέτρο το κετσίμι, κετσίμι τζό 'νι. Κάτα ημέρα έρχονται οι τζυνη'οί τζαι μες σκοτώνουν τζάπουν να μες εύρουν. Μες συραίνουν μο τον τσιφτέ τζαι μες καρφώνουν μο το τσίκι. Τάημισα οι νομάτοι θέκνουν μέγκενε τζαι πιένουν μες αρά. Φταίνουν μες τελέφι. Ατό το μέτρο το κετσίμι κετσίμι τζό 'νι. Για ποίκομε να γλιτώσουμε 'π' ατό το σεφιλλίκι;»

Κάτιζηφαν τζαι του χωρού τα χαιβάνα. Είπαν δι κι: «Με μεις, το μέτρο το σεφιλλίκι ενι τζάβου ζόρι. Χεμ ’αμινάνουμε την Άνοιξη τζαι το Μαθόπωρο τα χωράφια τουν, χεμ ταβρούμε το τουκάνι σ’ αώνι σ’ον τεμίση πέσου, χεμ κονβαλαίνουμε σου σειμού το τουφάνι ξά στο ορμάνι. Τζαι ουστουνέ, κοπανίζουν μες μο το ραβδί, τζεντάν μες μο το βουτζέντρι. Τε στέρουν πάλι τάλμισα φήνουν μες νησικά σα οράνα τζαι τάλμισα φοσάκνουν μες. Τρων το κρες μας τζαι μο το πόστι μας φταίνουν τσαρούχα. Τνεται τελέφι το δέρμα μας σ’η στράτα. Από το μέτρο το κετσίμι κετσίμι τζό ‘νι. Να νάβρουμε αν τσαρές να γλιτώσουμε».

σκάρα τζαι τα γαιϊδε. Σεις πάλι του χωρού τα χαιβάνα πα ποτζετε δεχούς την παχνή του αντέδη σας; Τούς χα κετσωτήσετε σα ρουσία δεχούς σταύκο σο τουφάνι πέσου, δεχούς άσερο, δεχούς χορτάρι τζαι πασκά τουρλού ταγή το σειμό, δεχούς τ’ αφτέντη σας το σαγιά;»

Αδού, σ’ αωπού το κατζί πάνουν, είπανε τζαι τα ’πομεινά του ρουσού τα τζαναβάρα: «Τεμέν πω λέτε δόστοι; Απιδού στέρουν να ‘νριστούμε τζας είμεστε ση φωλέ μας. Τα τζαναβάρα σο ρουσί, χερκές να υπά σο σπήλο του. Ερ να πασλατίσουμε χαρέτζα μουνχαρεπέ μο τις χωρότοι, πελάς α νάρτει σο τσουφάλι μας». Είπανε τζαι του χωρού τα χαιβάνα: «Να υπάμε τζαι μεις σις χωρότοι μας κοντά. Χέρκες σ’ αφτέδη του το σταύκο».

Αωπός είπεν δι κι: «Αμέτε, τα τζαναβάρα χέρκες σο σπήλο του τζαι τα χαιβάνα σο παχνί τουνε».

Των τζαναβαρίων το μεντζιλίσι χως αδού ήτουνε. Χωρίστανε, πηάγανε.

Έφαγαν, έπαν, έφτασαν σα μουράτε τουν.

Είπεν πι κι τζ’ αωπός, ο Μουδούρης, σο μεντζιλίσι: «Ε δόστοι, είστε χαχλούδες. Οι νομάτοι σκοτώνουν του ρουσού τα τζαναβάρα τσαι φοάζουν τα χαιβάνα. Με νανόστετε σο τίπος φταίνουν τα αούτζι; Μεις, οι αωποί, ςλέφτουμε τα ’ρνίθε τουν, τα ’ρκούδε αχτούνε τα μελίσα τουν τζαι τρων το μέλι, ο λύκος τρω τα πρόβατα τζαι τα γίδε, ο ασλάνος παρτσαλατίζει τα μου-

Ερμηνεία

Η Συνέλευση των αγριμιών.

Σηκώθηκε και ανασηκώθηκε. Στον πρώτο καιρό, τα αγρίμια του βουνού σκέφτηκαν: «Να μάζευτούμε μια μέρα σε μια συνέλευση», κι είπαν «κάτι να κάνουμε για να γλιτώσουμε από το κυνήγι των ανθρώπων». Κάλεσαν και τα χαϊβάνια του χωριού να πουν κι εκείνα τη ζωή τους με τους χωρικούς.

Συγκεντρώθηκαν μια Κυριακή το πρωί, μπροστά στο βράχο του Καβάρη (σ. σ. τοπωνύμιο στο Βαρασό). Ήλθαν, κάθισαν στη μια μεριά τα αγρίμια του βουνού: το λιοντάρι, η τίγρη, η αρκούδα, ο λύκος, η αλεπού, η αγριόγατα. Στην άλλη μεριά ήλθαν κάθισαν τα χαϊβάνια του χωριού: το άλογο, το μουλάρι, ο γάιδαρος, το βόδι, το βουβάλι, το πρόβατο, το γουρούνι. Ήλθαν και από το δάσος κάποια άλλα ζωάκια του βουνού. Λούφαξαν παρέκει: το ζαρκάδι, το κουνάβι, ο λαγός.

Στη συνέλευση τα αγρίμια έβγαλαν επικεφαλής τους την αλεπού. Είπαν μεταξύ τους τα μεγάλα τα αγρίμια: «Αυτή η δική μας ζωή, ζωή δεν είναι. Κάθε μέρα έρχονται οι κυνηγοί και μας σκοτώνουν όπου μας βρουν. Μας τουφεκίζουν με το δίκαννο ή μας καρφώνουν με τα τόξα. **Μερικοί άνθρωποι βάζουν παγίδες και μας πιάνουν ζωντανούς.** **Μας λιανίζουν.** Αυτή η ζωούλα μας, ζωή δεν είναι. Τι θα κάνουμε για να γλιτώσουμε από αυτή την αθλιότητα;»

Μίλησαν και τα ζώα του χωριού. Είπαν λοιπόν: «Μα εμείς; Το δικό μας βάσανο είναι χειρότερο. Οργώνουμε την Άνοιξη και το Φθινόπωρο τα χωράφια τους, και σέρνουμε στην κάψα του καλοκαιριού τη δοκάνα στο αλώνι, και κουβαλάμε μέσα στην ανεμοθύελλα του χιονιά, ξύλα από το δάσος. Μας δέρνουν και από πάνω με το ραβδί, μας κεντούν με τη βουκέντρα. Και στα στερνά, μερικούς μας αφήνουν νηστικούς στις ερημιές και μερικούς μας σφάζουν. Τρώνε το κρέας μας και με το δέρμα κάνουν τσαρούχια. Λιώνει το πετσί μας στο δρόμο. Αυτή η ζωούλα μας, ζωή δεν είναι. Να βρούμε ένα τρόπο να γλιτώσουμε».

Είπε τότε και η αλεπού, που ήταν Πρόεδρος στη Συνέλευση:

«Ε' σύντροφοι, έχετε δίκιο. Οι άνθρωποι σκοτώνουν τα αγρίμια του βουνού και σφάζουν τα χαϊβάνια. Μα σκεφτήκατε γιατί φέρονται

έτσι; Εμείς, οι αλεπούδες, κλέβουμε τις κότες τους, οι αρκούδες κλοτσούν τα μελίσσια και τρώνε το μέλι τους, ο λύκος τρώει τα πρόβατα και τα γιδια, το λιοντάρι κατασπαράζει τα μοσχάρια και τα γαϊδιούρια. Σεις πάλι, τα ζώα του χωριού, τί θα κάμετε χωρίς το παχνί του αφέντη σας; Πώς θα πορευτήτε στα βουνά, χωρίς στάβλο στην ανεμοθύελλα, δίχως άχερο, δίχως σανό και διάφορες άλλες τροφές το χειμώνα, χωρίς την προστασία του αφεντικού σας;»

Εδώ, πάνω στο λόγο της αλεπούς, είπαν και τα άλλα αγρίμια του βουνού: «Ωστε τί λέτε σύντροφοι; Από δω κι ύστερα να γυρίσουμε όπως είμαστε στη φωλιά μας: Τα αγρίμια στο βουνό, ο καθένας να πάει στη σπηλιά του. Αν αρχίσουμε τώρα πόλεμο με τους χωρικούς θα μας έλθει μπελάς στο κεφάλι μας». Είπαν και τα χαϊβάνια του χωριού: «Να πάμε κι εμείς κοντά στους χωρικούς μας, ο καθένας στο στάβλο του αφέντη του».

Έφαγαν, ήπιαν, έφτασαν στην ευτυχία τους.

Η αλεπού είπε: «Πηγαίνετε, τα αγρίμια ο καθεὶς στη σπηλιά τους και τα χαϊβάνια στο παχνί τους». Η Συνέλευση των αγριμιών ως εδώ ήταν.

Σκόρπισαν, πήγαν.

Αφηγητής: Ηλίας Ζαχαρόπουλος, από τα Φάρασα.

Ήταν μέλος της Εκτιμητικής Επιτροπής στην Αθήνα. Έκρινε τις αιτήσεις για αποζημίωση των Φαρασιωτών που εγκαταστάθηκαν στην Αττική (Μοσχάτο, Ταύρο Πειραιά, Ιωνία). Οι Επιτρόπες ήταν τριμελείς, με τέταρτο τον Γραμματέα.

Συνεδριάζαν (δεκάδες ταυτοχρόνως) στην Παλαιά Βουλή.

Ο Ηλίας Ζ. υπήρξε εξέχον μέλος της “ομάδας” των Φαρασιωτών που εγκαταστάθηκαν στο Μοσχάτο και στο Ρέντη. Εργαζόταν ως φωτογράφος.

Η συνέντευξη έγινε στο Μοσχάτο, Δεκέμβριος 1963.

Σχετικό παραμύθι του Παπά Θόδωρου περιεχεται στη «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ» τόμ. ΙΘ σελ. 224, αριθμ. 9, με άλλη εξέλιξη.

2. Το σοιρίδι τζ'ο ασλάνος.

Σα παλέ τις χρόνες τζας ήσανται τα καμήλε τελλάλοι τζ' οι παντιζοί ξουριστέροι, του ρουσού τα τζαναβάρα ποίκαν α μεντζιλίσι να ιδούν το κετζίμι τουν.

Πασλάτσαν να τζαναβαρίζουν, τους α 'ινεί να χωρίσουν το χαβλού τουν τζαι το τζυνή' τουν σο ρουσί τζαι σο ορμάνι.

Σηκώθην τζα είπεν τι κι τζ' αωπός: «Ε δόστοι, τε μπρο να βγκάλουμε τον τσουφαλά μας σο μεντζιλίσι».

Είπεν τι κι τζ' ο ασλάνος χέμεν: «Γω είμαι ο πατισάχος ταιπ του ρουσού τζαι του ορμανού των τζαναβαρίουν, πρέφτει με να 'ινώ γω ο τσουφαλάς σο μεντζιλίσι».

Σηκώθην τζαι το σοιρίδι τζα είπεν di κι: «Ο ασλάνος ένι βυνατό τζαναβάρι, με τ' αχίλι του ένι λειψό. Να ποίκουμε το 'ρκούδι τσουφαλά μας, τσούγκι χει πολύ αχιλλούς ένι, χέμι κατέσει παιξήματα τζαι ινσανού τερτίπε».

Ο ασλάνος χολιέστι μο το του σοιρίδού το κατσί. Κόνσεν da a μούντος τζαι είπεν di κι: «Χα βρωμιέρη!»

Τα τζαναβάρα, με τ' ε μούγκρισμα, έβκαλαν το 'ρκούδι μεχτάρη σο μεντζιλίσι. Τε στέρουν, τζας όρσανε τ' αβτζιλίκι τουνε, το 'ρκούδι ποσάλτσεν το μεντζιλίσι.

Το σοιρίδι τζας δεβαίγκε στον ασλάνο μπρο, υρίστη τον κων του τζ' έκκουνασεν σο μωτί του γνέντα. Ο ασλάνος χολιέστην, σηκώθαν του γουργουρού του τα τσάρε, με ντράπη ν' τα σπαράξει σο μεντζιλίσι πέσον.

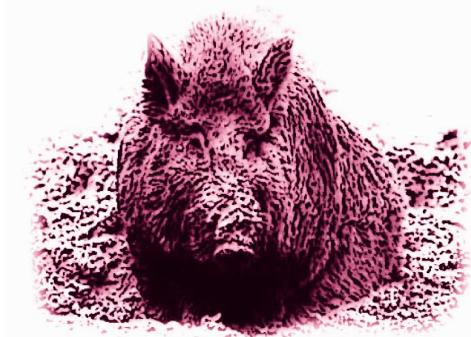
Είπεν τι κι σο σοιρίδι: «Να κρατεί ο κω σου, εδώ την εβή αδέ σου Καβάρη το κάτζι να μετρηθούμε».

Είπεν di τζαι το σοιρίδι κι: «Χα νάρτου».

Πην το σοιρίδι σο κονμάσι, είπεν τι σ'η 'ναίκα του κι: «Την εβή χα υπάω να μετρηθώ μο τον ασλάνο σου Καβάρη το κάτζι».

Τρόμαξεν η σκρόφα, πασλάτσεν να τζαναβαρίζει: «Βάι, ποτς εν ατό του μας ηύρε σο τσουφάλι μας. Την εβίτζα ο ασλάνος 'α παρτσαλατίσει τον άντρα μουν. Πα ποίκω γω δεχούς άντρα μο τα εννέ μαχσούλε μουν, τα 'ρφανά;»

Τα σοιφιδόκα πασλάτσαν να βουρκανίζουν: «Πα 'νωύμε μεις τα όφανά δεχούς τον παπάκα μας; Α μας φαν οι λύτζοι.» Με το σοιφίδι πην τζαι ύπνωσεν χως την εβήτζα. Χορλατίζει σερμπέσα.

Τζας σηκώθην την εβήτζα, πην τζαι πήρεν το γονθάλι μάρτυρα τεϊ. Τε μπρο τσυλίσταν σα κάκα πέσουν. Στέρον γιαβάσα γιαβάσα πηάγαν σου Καβάρη το κάτζι.

Ατζεί πεκλετίγκεν ο ασλάνος μο το καπλάνι μάρτυρα. Ήτουν ντάμα τουν τζαι αωπός μεχτάρης

τζαι τοκτόρης. Τζας γιαναστέσαν το σοιφίδι μο το γονθάλι σα κάκα πέσουν, τα πεμεινά τζο πόρκαν να κρατήσουν το σολούχι τουν στη βρώμα του φερήγκην άνεμουνς.

Ο ασλάνος πήρεν το καπλάνι τζαι χύτσαν, έφυναν μακρά.

Ο αωπός, του ήτουν ατζεί μεχτάρ τζαι τοκτόρ, πόμεινην λέικο.

Πιέσορν το μωτί του, έθιτζιν τα κοζλούχα σα φτάλμε τουν. Έγραφεν σο τεφτέρι του κι: «Ο ασλάνος έφυν, πόμεινεν παλικάρι το σοιφίδι». Δώτζεν το χαρτί σο σοιφίδι τζαι χύτσεν ο αωπός σουν ασλάνο κοντά.

Υρίστην το σοιφίδι σο κονμάσι, δώτζην το χαρτί σ' ναίκα του.

Χάροην η σκρόφα. Πέπτασαν στη χαρά τουν τα σοιφιδόκα. Το σχοιφίδι δέβην πάνου σουν ασλάνο πιρ μουν τα γουντσαχλατίσει!

Έφαγαν, έπαν, έφτασαν σα μουράτε τουν.

Ντεμέκ: «Σο σοιφίδι μη πουλαστές, α ιωίς περπάτι. Τζαι 'τζείνο σαίρεται».

Ερμηνεία

Το γουρούνι και ο λέων.

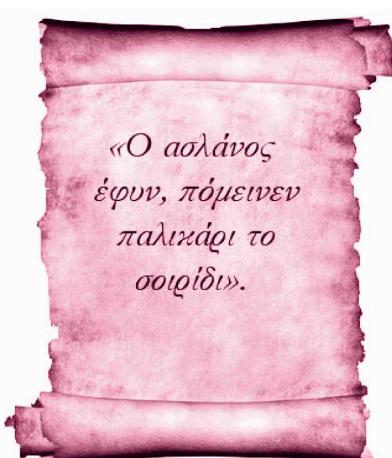
Στα παλιά τα χρόνια όταν ήταν οι καμήλες τελάληδες και οι ποντικοί μπαρμπέρηδες, τ' αγρίμια του βουνού έκαμαν συνέλευση για να δουν πώς θα πορευτούν. Άρχισαν να κουβεντιάζουν, πώς θα γίνει να ορίσουν την αυλή τους και το κυνήγι τους στο βουνό και στο δάσος. Σηκώθηκε πήρε το λόγο η αλεπού και είπε: «Σύντροφοι, πιο πρώτα να βγάλουμε τον επικεφαλής στη συνέλευση». Αμέσως σηκώθηκε το λιοντάρι και είπε: «Εγώ είμαι ο βασιλιάς όλων των αγριμιών του βουνού και του δάσους, μου πρέπει να γίνω ο πρόεδρος στη συνέλευση». Σηκώθηκε το γουρούνι και είπε: «Το λιοντάρι είναι δυνατό θηρίο, μα το μυαλό του είναι λειψό. Να πάνομε την αρκούδα πρόεδρό μας. Διότι και πολύ μυαλωμένη είναι και γνωρίζει χορούς και από ανθρώπινες συμπεριφορές». Το λιοντάρι νευρίασε με αυτό το λόγο του γουρουνιού. Του έριξε μια μούντζα και του είπε: «Να, βρωμιάρη!»

Τα αγρίμια του βουνού με μια βοή έβγαλαν πρόεδρο στη συνέλευση την αρκούδα. Στο τέλος, αφού όρισαν την περιοχή κυνηγίου τους, η αρκούδα διέλυσε τη συνέλευση. Ο γουρούνος, καθώς περνούσε μπροστά από το λιοντάρι, του γύρισε τον πισινό και του αμόλησε μια πορδή κατάντικυ στη μύτη του. Το λιοντάρι νευρίασε, του σηκώθηκαν οι τρίχες της χαίτης του, μα ντράπηκε να τον κατασπαράξει μέσα στη συνέλευση. Είπε στο γουρούνι: «Αν σου βαστάει ο πισινός, έλα εδώ αύριο, στου Καβάρη το βράχο να μετρηθούμε». Είπε και το γουρούνι: «Θα έλθω».

Πήγε ο γουρούνος στην καλύβα και είπε στη γυναίκα του: «Αύριο θα πάω να αναμετρηθώ με το λιοντάρι στου Καβάρη το βράχο». Τρόμαξε η σκρόφα και άρχισε να ουρλιάζει: «Βάι, τί είναι αυτό που μας βρήκε στο κεφάλι μας. Το λιοντάρι την αυγή θα ζεσκίσει τον άντρα μου. Τί θα κάμω εγώ δίχως τον άντρα μου με τα εννιά ορφανά μωρά μου;» Τα γουρουνάκια άρχισαν να γρυλίζουν: «Τί θα γίνουμε εμείς τα ορφανά δίχως τον πατερούλη μας; Θα μας φαν οι λύκοι». Μα ο γουρούνος πήγε και κοιμήθηκε ως την αυγή. Ροχάλιζε αμέριμνα.

Όταν ο γουρούνος σηκώθηκε το πρωί,
πήγε και πήρε τον βουβάλο για μάρτυρα.
Πρώτα κυλίστηκαν μέσα στα κόπρανα.
Υστερα, αργά αργά πήγαν στου Καβάρη
το βράχο. Εκεί περίμενε το λιοντάρι με
την τίγρη για μάρτυρα. Μαζί τους και η
αλεπού, γραμματέας και γιατρός.

Καθώς πλησίασαν το γουρούνι και το
βουβάλι πασαλειμμένα στα κόπρανα, οι
άλλοι δεν μπόρεσαν να κρατήσουν την
αναπνοή τους από τη βρώμα που έφερνε
ο άνεμος. Το λιοντάρι πήρε την τίγρη και
τρέχοντας έφυγαν μακριά. Η αλεπού,
γραμματέας και γιατρός που ήταν εκεί,
αναγκάστηκε να μείνει για λίγο. Έπιασε
τη μύτη της, έβαλε τα γυαλιά της στα μάτια. Έγραψε στο τεφτέρι
της ότι: «Το λιοντάρι έφυγε, έμεινε
νικητής ο γουρούνος». Έδωσε το χαρτί
στο γουρούνι και έτρεξε κι η αλεπού
κοντά στο λιοντάρι.

Γύρισε ο γουρούνος στην καλύβα,
έδωσε το χαρτί στη γυναίκα του.

Χάρηκε η σκρόφα. Χοροπήδησαν
στην τρελή χαρά τα γουρουνόπουλα. Ο
γουρούνος κατατρόπωσε τον λέοντα
χωρίς να τον ακουμπήσει!

Έφαγαν, ήπιαν, έφτασαν στην ευτυχία τους.

Σα να λέμε: «με το γουρούνι μη πιάνεσαι, θα λερωθείς. Κι εκείνο θα
χαιρεταί».

Αφηγητής: Δημ. Παπαδόπουλος, γιος του Παπά Μάρκου από το Σαττί Φαράσων, αδελφός
του πατέρα μου. Πετρανά Κοζάνης 1951.

3. Αωπός τζαι το λαχτόρι.

Σα μπρο τον ταρό, 'ς εν κουμάσι ἥσαντε λια 'QNίθε τζαι α ζόρι λαχτόρι. Τόια τη μία ἐμπ' αν αωπός σο κουμάσι να φα τα 'QNίθε. Στάθη το λαχτόρι σου αωπό γνέντα. Μη τα φήτζει να πνίξει τα QNίθε. Είπεν 'τι κι: «Ε 'QNίθοι ςκέφτη. Γίώς 'νρεύεις αδού; Ατό το κουμάσι εν το μόνα τζαι γω είμαι των 'QNίθίουν ο τσουφαλάς». Είπεν 'τι κι τζ: αωπός: «Ατέ το κουμάσι εν το μόνα. Συ τίς είσαι τζαι μο το λειψό σου τ' αχιλι ίνεσαι κουμασού αφτέν τζαι 'QNίθίουν τσουφαλάς».

Πέττασεν αωπός σο λαχτόρι πάνου τζαι πιέσεν τα στο γουργούρι ντα πνίξει τεϊ. Είδεν το λαχτόρι κι πνίγεται. Νανόστε να νάβρει α δεβοσύνη, να κορπώσει τον αωπό. Είπεν 'τι κι: «Ε ντόστη, άφτσε με τζαι μή με πνίξεις, τζαι 'γω να σα υπώ αν αχιλλούς κατζ». Λέ' 'τι τζ αωπός: «Πλέ με να 'ούμε π' α μα ειπείς». «Ε ντόστη», λέ 'τι κι το λαχτόρι, «με 'γω κουμασού αφτέν τζαι 'QNίθίουν τσουφαλάς ίνομαι; Γω είμαι άλεϊ φνακιάρ». Αφτέν τον κουμασού είσαι συ. Χα τιδέ είπα σε τ' αβούτζι αν ασλανίχι να 'ονμε π' α με ποικ τεϊ». Λε' 'τι τζ απός κι: «Ματέμ κι 'νρεφες να με ζαναχέπ' πίσι λαχτόρι ραδέ, εμ μπρο αρέ να σε πνίξω, να σε παρτσαλατίσω τζαι τε στέρου να σε ποίκια α ζόρι φάεμα».

Είπεν τι τζαι το λαχτόρι κι: «Γροίξα τα κι στα σέρα σου κατέν τζο γλυτώνω. Α με φας α νπά. Πιρ μη με φας, να γαπάς το Θεό σου, άφτοε με να βκώ 'τζα σο δώμα πάνω ν' αλήσω στερνά δύο τρία φορέδες, να πητάξω σελάμι σις χωρώτοι. Τζαι στέρου ποικ το κέιψι σου τζαι φα με μο το χουζόνρι σουν. Εδώ τζαι σον ντάμα μουν να σεριανείς τον χωρού τα κουμάδσα». Είπεν 'τι τζ' αωπός κι: «Χύτα να βκούμε σο δώμα, να 'ινεί το στερνό σουν το χατίρι».

Πέττασεν το λαχτόρι, έβκη σο δώμα. Ήρτε τζ' αωπός κοντά του, στάθη παρέκει. Αωπός μετρά τον χωρού τα κουμάδσα, σαίρεται τα πονά 'ρνιθα του χα φα. Το λαχτόρι άλτσε δύο τρία φορές.

Τε στέρου σιτοιράτσεν σ' απού τη χαραή, τσιρμαλάτσεν τα, έβκαλεν τα φτάλμε του ποίτζεν da κοριένι. Αωπός ενότουν πουσμάνι. Νανόστε κι: «Απιδέ στέρου να νάχω τ' αχίλι μουν σο τσουφάλι μουν, τζαι αβούτζι να μη με ζαναχεύει αν πίσι λαχτόρι. Ήτουν σα σέρε μουν, κέσκε ντα φάω τσας τα είχα σα σέρε μουν».

Σ'του λαχτορού το λάληλα ξύπνησαν οι χωρότοι ήρταν, πιέσαν τον κιορ αωπό, κόνσαν τα σουν δερέ.

Έφαγαν, έπαν, έφτασαν σα μουράτε τουν.

Ερμηνεία

Η αλεπού κι ο κόκορας.

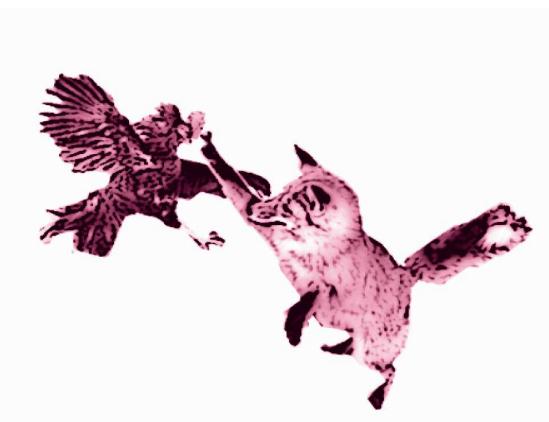
Στον παλιό τον καιρό, σ' ένα κουμάσι (κοτέτσι) ήταν λίγες κότες και ένας θαρραλέος κόκορας. Κάποια φορά μπήκε μια αλεπού στο κουμάσι για να φάει τις κότες. Στάθηκε ο κόκορας αντίκρυ στην αλεπού για να μην την αφήσει να πνίξει τις κότες. Της είπε: «Βρε κλεφτοκοτά, τί γυρεύεις εσύ εδώ; Αυτό το κουμάσι είναι δικό μου και εγώ είμαι επικεφαλής των ορνίθων». Είπε κι η αλεπού: «Αυτό το κουμάσι είναι δικό μου. Ποιος είσαι εσύ και με το λειψό σου μυαλό, γίνεσαι αφεντικό στο κουμάσι κι επικεφαλής των ορνίθων».

Πήδηξε η αλεπού πάνω στον κόκορα και τον έπιασε από το λαιμό να τον πνίξει. Όταν είδε ο κόκορας πως πνίγεται, σκέφτηκε να βρει μια διαβολιά να ξεγελάσει την αλεπού. Της είπε λοιπόν: «Ε φιλενάδα, άφησέ με, μη με πνίξεις, κι εγώ θα σου δώσω μια σοφή συμβουλή». Λέει η αλεπού: «Πες μου να δούμε τί θα μου πεις». «Βρε φιλενάδα», λέει τότε ο κόκορας: «εγώ μπορώ να γίνω αφεντικό στο κουμάσι και επικεφαλής στις κότες; Εγώ είμαι μόνο ένας απλός φύλακας. Αφέντης στο κουμάσι είσαι εσύ. Να, εγώ σου είπα ένα αστείο να δούμε τί θα μου κάνεις». Η αλεπού απάντησε: «Αφού λοιπόν ήθελες να με κοροϊδέψεις βρωμιάρη κόκορα, πρώτα τώρα να σε πνίξω, να σε κατασπαράξω και να σε κάνω ένα θαυμάσιο γεύμα».

Είπε κι ο κόκορας: «Κατάλαβα πως από τα χέρια σου δεν γλιτώνω με καμιά δύναμη. Θα με φας και πάει. Όμως πριν με φας, αν αγαπάς το Θεό σου, άφησέ με να βγω στο δώμα πάνω να λαλήσω στερνά δυο τρεις φορές, να στείλω χαιρετίσματα στους χωρικούς. Και ύστερα θέμε το κέφι σου και με τρως με την ησυχία σου. Έλα κι εσύ μαζί μου να σεργιανίσεις τα κοτέτσια του χωριού». Είπε κι η αλεπού: «Τρέξε να βγούμε στο δώμα, να γίνει το στερνό σου χατίρι».

Πήδηξε ο κόκορας, βγήκε στο δώμα. Ήλθε κι η αλεπού κοντά του, στάθηκε παρέκει.

Η αλεπού μετράει τα κοτέτσια του χωριού, ενθουσιάζεται και χαιρετάει τις πολλές κότες που θα φάει.

Ο κόκορας λάλησε δυο τρεις φορές.

Και ύστερα σάλταρε στη μουρη της αλεπούς, τη γρατζούνισε, της έβγαλε τα μάτια, την τύφλωσε.

Μετάνιωσε η αλεπού. Σκέψτηκε πως: «Από δω και στο εξής, να έχω το μυαλό μου στο ιεφάλι, κι έτσι να μη

με κοροϊδεύει ένας χαζός, βρωμιάρης κόκορας.

Ήταν στα χέρια μου, μακάρι να τον έτρωγα όταν τον είχα στα χέρια μου». Από το λάλημα του κόκορα ξύπνησαν οι χωρικοί ήλθαν, έπιασαν την τυφλή αλεπού, την έριξαν στο ρέμα.

Έφαγαν, ήπιαν, έζησαν ευτυχισμένοι.

Αφηγητής: Ο παπά Θόδωρος Θεοδωρίδης, ο ιστορικός ηγέτης των Φαρασιωτών που εγκαταστάθηκαν στην Αττική.

Η Αμερικανική Οργάνωση Near East Relief τον έφερε δωδεκαετή με άλλα ορφανά (7000 ψυχές) από την Καισάρεια στην Κόρινθο το 1923, μετά την κατάρρευση του μετώπου και πριν από την Ανταλλαγή.

Παντρεύτηκε την Ανατολή, ορφανή από τον Πόντο προστατευόμενη του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού. Ο παπά Θόδωρος, υπηρέτησε ως εφημέριος και εξομολογητής σε διάφορους Ιερούς Ναούς των Αθηνών, Περιστερίου, Αγ. Παρασκευής και για πολλά χρόνια στην Παναγία τη Γρηγορούσα στην Πλάκα.

Υπήρξε συγγραφέας μονογραφιών ("Χυτάτε να υπάμε σ'ον Εζ' Βασίλη" κ.α.). Έγραψε το λεξικό της Φαρασιωτικής γλώσσας (αδημοσίευτο) και δημοσίευσε πλήθος άρθρα σε προσφυγικά έντυπα: "Προσφυγικός Κόσμος", "Μικρασιατική Ηχώ", σε συλλογικούς τόμους, στο ΔΕΛΤΙΟ του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, στη "ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ", στα ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ της Ένωσης Σμυρναίων.

Υπήρξε τακτικός συνεργάτης του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών για πολλά χρόνια. Διετέλεσε για δεκαετίες Πρόεδρος του Ιστορικού Συλλόγου Φαρασιωτών Αττικής.

Συνιδρυτής με τον Σινασίτη Λάζαρο Τακαδόπουλο και Πρόεδρος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Καππαδοκικών Συλλόγων (Π. Ο. Κ. Σ.).

Επισκέφτηκε την Καππαδοκία με αποστολή του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών και μελέτησε την περιοχή Φαράσων.

4. Αωπός τζαι το λαχτόρι. B'

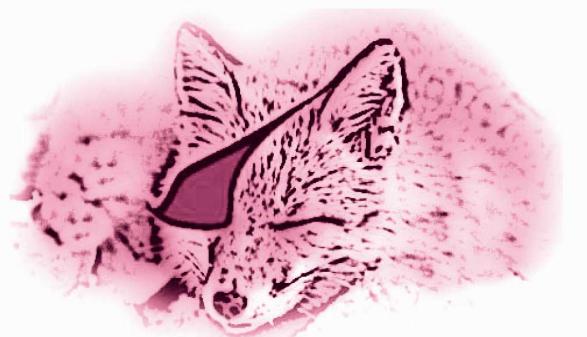
Σον παλό τον ταρό, α φορά αν αωπός πιέσεν α λαχτόρι ν' τα φα, τζ' είπεν 'τι: «Ε λαχτόρι, συ πώτ'ς είσαι τζαι αντί πέγος - αβγάτ'ς, φοραίνεις τζαι τζιομέδε αβγάτη σα ποδάρε σου; Πώτς έν' ατέ το κουκούλι σο τζουφάλι σου; Μην είσαι ζαπίτ'ς του Γενιτζερίουν; Συ τελλάλ είσαι τζαι ξωματικός; Τζαι τσιράς νινέχτα τζαι ημέρα; Τζαι αλείς αντί πέγος, δεχούς μάνα τζαι 'δελφές!»

Το λαχτόρι πάλι δώτζεν τζογάπην τζ' είπεν 'τι: «Ούμα είμαι!» Για αωπός είπεν 'τι: «Ό, πι τζαι να με ειπείς 'πέ με! Χαχλούς πάλι να είσαι τζαι χαχτσούζης να είσαι, γω τζο χαρίζω σε! Ήρτες μπρο μου, α σε φάγω!» Είπεν πι τζαι το λαχτόρι ώ: «Πιρ μη με φας, άφτσε με να βκώ 'τζα σο δώμα πάνω ν' αλήσω στερνά δύο τρία φορέδες, να πητάξω σελάμι σις χωρώτοι. Τε στέρου φα με το χουζούρι σουν. Εδό τζαι συ ντάμα μουν να σεριανείς του χωρού τα κουμάσα». Είπεν 'τι τζ' αωπός ώ: «Χύτα να βκούμε σο δώμα, να iwei το στερνό σουν το χατίρι».

Πέττασεν το λαχτόρι, έβκη σο δώμα. Ήρτε τζ' αωπός κοντά του, στάθη παρέκει. Αωπός μετρά του χωρού τα κουμάσα, σαίρεται τα 'ρνίθα του χα φα. Το λαχτόρι άλτσε δύο τρία φορές. Τε στέρου σιτσιράτσεν σ' απού τη χαραή, τσιρμαλάτσεν τα, έβκαλεν τα φτάλμε του, ποίτζεν da κοριένη.

Αωπός ενότουν πουσμάνι. Νανόστε ώ: «Κέσκε ντα φάω τσας τα είχα σα σέρα μουν». Του λαχτορού το λάληλα ήξαν τα οι χωρώτοι ήρταν, πιέσαν του κιορ αωπό, κόνσαν τα σο γουγί.

Έφαγαν, έπαν, έφτασαν σα μουράτε τουν.

Ερμηνεία

Η Αλεπού και ο κόκορας. Β'

Τον παλιό τον καιρό, κάποτε μια αλεπού έπιασε ένα πετεινάρι να το φάει, και του λέει: «Βρε κόκορα, τί είσαι εσύ και σαν μπέντι - ιππότης, φοράς και σπιρούνια καβαλάρη στα πόδια σου; Τί είναι αυτή η κουκούλα στο κεφάλι σου; Μπας κι είσαι βαθμοφόρος των Γενιτσάρων; Είσαι συ κήρυκας και αξιωματικός και φωνασκείς νύχτα μέρα; Και λαλείς σαν μπέντι δίχως μάνα και αδελφές!»

Ο πετεινός πάλι έδωσε απάντηση κι είπε: «Ναι είμαι!» Όμως η αλεπού επέμενε: «Ο, τι και να μου πεις μου το λες! Έχεις δεν έχεις δίκιο, εγώ δε σου χαρίζω τη ζωή! Ήλθες εμπρός μου, θα σε φάω!» Είπε και ο κόκορας: «Πριν με φας, άφησέ με να βγω εκεί δα στο δώμα πάνω, να λαλήσω στερνά δυο τρεις φορές, να στείλω χαιρετίσματα στους χωριανούς. Και φάγε με ύστερα με την ησυχία σου. Έλα κι εσύ μαζί μου να σεργιανίσεις τα κοτέτσια του χωριού». Είπε κι η αλεπού: «Τρέξε να βγούμε στο δώμα, να γίνει η τελευταία σου επιθυμία».

Πήδηξε ο κόκορας, βγήκε στο δώμα. Ήλθε κι η αλεπού κοντά του, στάθηκε παρέκει. Η αλεπού μετράει τα κοτέτσια του χωριού, χαίρεται τις κότες που θα φάει. Ο κόκορας λάλησε δυο τρεις φορές. Τελικά σάλταρε στη μούρη της αλεπούς, τη γρατζούνισε, της έβγαλε τα μάτια, την τύφλωσε.

Μετάνιωσε η αλεπού. Σκέφτηκε: «Μακάρι να τον έτρωγα όταν τον είχα στα χέρια μου». Άκουσαν το λάλημα του κόκορα οι χωριανοί. Έτρεξαν ήλθαν, έπιασαν την τυφλή αλεπού, την έριξαν στο λάκκο.

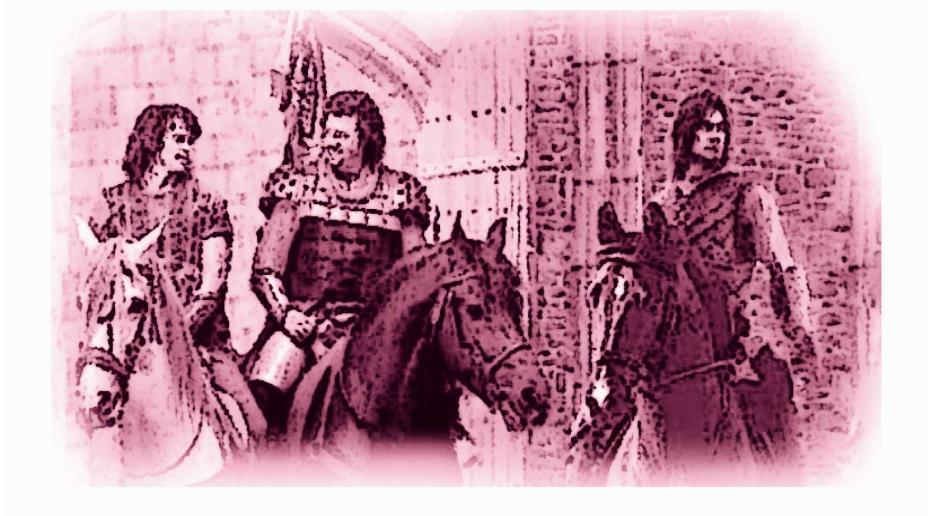
Έφαγαν, ήπιαν, έζησαν ευτυχισμένοι.

Αφηγητής: Ο παπά Θόδωρος Θεοδωρίδης.

5. Του Βασιλό τα φσάχα τζ' οι Ντιλπέρτσες.

Σον παλό τον ταρό ήτονν α βασιλός τζ' είσεν τρία γιοι.

Σ' η βασιλεία του πέσον κορίτσε σα παλικάρα του γυιορέ τζο βρισκούσαντε. Α γημέρα, τα φσάχα ποίκαν το κατζή, να υπάν' σ' εν άβον χώρας τόπος να 'ναύρουν νυφάδες. Γαλίτζεψαν τ' άβγα τουν, τζ' έβκαν ση στράτα.

Πηάγαν, πηάγαν, δέβαν ρουσία τζαι χαΐτζοι, τζ' ήρταν 'σ εν πεγάδι η ράστα. Ατζεί χωριζούσαντε τρία στράτες. Τό ιω η στράτα λένκεν 'τι: «Α υπά� τζαι α 'νριστείς ξοπίσουν». Το δεύτερο η στράτα πάλι είπεν da αβούτσι. Το τρίτον η στράτα λέγκεν 'τι κι: «Α υπά� για, τζ' α 'νριστείς ξοπίσω!»

Το μέγο τονν αδεφός έμπη σο πρώτον τη στράτα, 'σ μέσης τονν έμπην σο δεύτερο τη στράτα τζαι το μιτοίκκο αδεφός έμπην σο τρίτον τη στράτα. Πίρ μη μπούν σις στράτες, έθακαν τα δαχτυλίδε τονν σ' ε θάλιν πουκάτου, τζ' είπαν 'τι: «Ότις 'α προμπήσει, 'α φυάξει αδού 'ς ως του να νάρτουν τζαι τα πεμεινά μας». Πήραν τζαι μασία.

Τα πρωτινά τονν τα δύο γιοι, πηάγαν λέικο σ'η στράτα, τζ' 'νρισταν ξοπίσω σο πεγάδι.

Το μιτοίκκο τονν πάλι πήρεν τη στράτα μπρο του τζαι πααίνει. 'Σ τ' εν ταρός 'στέρου θωρεί 'τι κι, γνέντα του ένι αν κάπνη τζαι απή τζει ήρτεν αν τοίκνα σο μυτήν του. Πήρεν να 'νρέψει ψωμί να φα. Έμπην σο σπίτιν πέσον τζαι θωρεί 'τι κι!

Ἐντι α Μαρκάλτσα, είσεν το φούρονον απμένον τζαι φρουκαλένκεν τα μο τα βυζία τ' σ! Το φσάχι μα στάθην, χεμέν πήρεν αν τζαλούς τζ είπεν ‘τι ση Μαρκάλτσα, «Ω νημά! Μη φρουκαλέν’ μο τα βυζία σου, ’α καφτούντα! Φρουκάλ’ τα μο τον τζαλούς».

Η Μαρκάλτσα χάρην, τζ είπεν ‘πι: «Σ τ’ εμέν’ γιο μου, τούς καό ‘νρέβ’ να σε ποίκω;» Είπεν ‘πι τζαι το φσόκκο: «Συ σε μένα ‘π ‘α πορέζ’ να με ποικ;» Η Μαρκάλτσα ατέ τη μία έβηκαλεν ‘πο πέσον σ’το ντουλάπτι αν τοίκκιν, δώτζεν τα, τζ είπεν ‘πι κι: «Έπαρ’ τ’ ατέ το τοίκκι, τζαι ό, πι α ‘νρέβ ‘α σε τα ποίτζει!» Το φσάχι απότε πήρεν το τοίκκιν τζαι δέβην πήεν.

Πολύν παρπάτσεν, λαϊκον παρπάτσεν, ήρτεν σ’ ε Γαλάς μπρο! Έκωσεν ‘ς ον να κώσει το Γαλάν, για πούτ’ α θύρων τζούρθεν να μπει πέσουν!

Τε στέρον τσίριξεν τζαι νοίγ’ α θύρι. Αδού σο θύρων μπρο έβηκην αν Νιτλπέρτσα. Σα τα είδεν, ατέ τη μία το φσάχι παΐντζεν. Το κορτζόκκο για τα χεμέν μο τις τζιράχτσες του, πήρεν το φσάχι, τζ έμπασέν τα πέσον. Σ τ’ εν κούτι στέρον το φσάχι ήνοιξεν τα φτάλμε του τζ ήρτ’ ο νους του σο τσουφάλι του.

Το κορτζόκκο παλί απότε ρώτσεν τα: «Έ φσάχι μου! Αδέ πάνου, ατζεινιά του πετάν τα πουλία πάλι τζο πορούν να νάρτουν. Με συ τούζ ήρτες;» Λε’ ‘πι τζαι το φσάχι κι: «Με μένα τις χα με κρατήσει τζαι μη με φήτζει νά ‘ρτω αδέ;» Το κορτζόκκο δώτζην το τζεβάπτι του: «Έ νομάτη, γω έχω αν Αράπ! Ατός μο τ’ άβγο του κάτα ημέρα ‘ξειά στο γεφύρι σο ποτάμι. Ερ συ να ‘νρέφ να ζήσεις πρέφτει σε, τε μπρο ν’ τα δόσ’ σο τζουφάλι του ν’ τα κρεμίσ’ σο ποτάμι, τζαι να γαλιτζέψεις τ’ άβγο του. Ερ να μη τα πασαρέψεις, σεν παλί ‘α σε φα, μεν πάλ ‘α με φα!».

Ατέ τη μία το φσάχι μα στάθη. Πήρεν, ‘ς ον να γρεπ, το τοίκκιν δου, γαλιτσεψεν τ’ άβγο του, πήεν σο γεθύρι, τζαι φύαξεν ατζεί σ’ώστου να νάρτ’ Αράπ. Σα δώδεκα το σαχάτι, κατακρώτσεν ο ουρανός τζαι σείστην ο κόσμος! Τζαι θωρεί ‘πι κι ήρτεν Αράπ σ’ άβγον πάνον. Τζαι πίρ μη μπει σο ποτάμι, το φσάχι τάνισεν το τοίκκιν δου, σεμάδεψεν τζαι δότζεν da σο τζουφάλιν δου, κρέμσην da σο ποτάμι. Τζαι ‘ς ον να γρεπ, πέττασεν τζαι γαλιτζέψεν τ’ άβγο του Αράπη!

Τ' ἀβγ' ατότε σηκώθην, ἐβυην σον ουρανό, στέρου κατέβην σον κόσμον, λιέγωσεν τζαι είπεν 'τι σο φσάχι: «Ἐπαρ 'ς το βράδι μ' αν τσάρι, τζαι 'ν ώρα να 'νρέπ τσούσ' τα, τζαι γω 'χα να είμαι κοντά σου». Το φσάχι τάβρισεν αν τσάρι στο βράδι του, τζαι παλί γαλίτζεψεν τ' ἀβγο του έμπην σ' η στράτα να υπά σο κορίτζιν κοντά. Για ση στράτα, φοτές 'νριζόντουν, ήρτεν σ'εν ἀβον γαλάς μπρο, μα στάθη, δέβην πήε σο κορίτσι. Ρώτσεν τα, τζ' είπεν τι: «Ατζεινέ τ' ἀβον ο γαλάς πωτς ἐνι;» Είπεν 'τι τζαι το κορτζόκκο: «Ατζει ἐνι τ' ἀβον μου η 'δεφή!».

Το φσάχι μα στάθη. 'Σ ατέ τη μία πήεν σε τ' ἀβον το γαλά, τσιριξεν τζαι 'δού νοήγην τζαι τούτον το θύρω, φάνην μπρο του αν ἀβον Ντιλπέρτσα. Τζας είδεν τζαι τούτηννας, παΐντσεν το φσάχι. Τζαι 'δού χέμεν πήρεν τα τζαι τούτη πέσον, μο τις τζιράχτσες τ'ς. Τζαι 'σ'τ εν κούτι στρέρουν σα τα ζύπνησεν το παλικάρι, ήνοιξε τα φτάλμε του, τζ' ήρτε ο νους του σο τζουφάλιν του. Ρώτσεν τα τζαι τούτη τζ' είπεν 'τι: «Ε φσάχι, συ αδέ τούς ήρτες, τούς τα πασάρεψες τζ' ήρτες; Αδέ του πετάν τα πουλία πάλι τζο πορούν να νάρτουν». Λε' 'τι τζαι το φσάχι κι: «Με μένα τις χα με κρατήσει τζαι μη με φήτζει να νάρτω αδέ;» Το κορτζόκκο δώτζην το τζεβάπιν του: 'Γω ἔχ' αν Αράπ μο τα δύο τζουφάλε. Ατός μο τ' ἀβγο του κάτα ημέρα 'ξειά στο γεφύρι σο ποτάμι. Ερ συ να 'νρέφ να ζήσεις πρέφτει σε ν' τα δόσ' με τη μία σα δύο του τα τζουφάλε ν' τα κρεμήσ' 'ς σο ποτάμι, τζαι να γαλίτζεψεις τ' ἀβγο του! Ερ να μη τα πασαρέψεις, τζαι ατός ερ να σε ναύρει, σεν' παλί ἀ σε φα, μέν πάλ' ἀ με φα».

'Σ ου να γρεπ, πήρεν, το τοίκκιν του, γαλίτσεψεν τ' ἀβγο του, πήεν σο γεθύρι, τζαι φύαξεν ατζεί σ' ώστου να νάρτ' Αράπ. Τζαι πίρ μη μπει σο ποτάμι, το φσάχι τάνισεν το τοίκκιν του, σεράδεψεν τζαι δότζεν τα σα δύο τζουφάλε του, κρέμσην τα σο ποτάμι. Τζαι 'ς ου να γρεπ, πέττασεν τζαι γαλίτζεψεν τ' ἀβγο του Αράπη! Τ' ἀβγ' ατότε σηκώθην, ἐβυην σον ουρανό, στέρου κατέβην σον κόσμον, λιέγωσεν τζαι είπεν 'τι σο φσάχι: «Ἐπαρ 'ς το βδάδι μ' αν τσάρι, τζαι 'ν ώρα να 'νρέπ τσούσ' τα, τζαι γω 'χα να είμαι κοντά σου». Τάβρισεν αν τσάρι στο βράδι ρου, πήρεν τζ' ατό την Ντιλπέρτσα σ' ἀβγο του πάνω, 'νριστη να υπά σ' ἀβο το κορτίτσι κοντά. Ση στράτα φοτές 'νριζόντουν ήρτεν σ'εν ἀβον γαλάς η ράστα.

Είπεν 'τι το κορίτζι: «Αδού ένι
τ' άβου μου η δεφή». Σου να γρεπ'
πάγασεν τζαι τούτινα σο πρωτινό το
κορίτζι κοντά τζαι 'υρίστη πίσω σο
γαλά. Τζοιζεν το φσάχι σο Γαλά
μπρο. Νοίγη το θύρι, φάνη μπρο
του αν Ντιλπέρτσα. Τζας τα είδεν
παΐνσεν το φσάχι. Πήραν τα πέσον
οι τσιράχτσες. Τζαι σ' τ εν κούτι
στέρου, ήροιζεν τα φτάλμε του το
φσάχι, τζ' ήρτεν ο νούς του σο
τσουφάλι του. Τζ' είπεν το κορτζόκκο: «Ε παλικάρι μου, συ αδέ τούς ήρτες,
τούς τα πασάρεψες τζ' ήρτες; Αδέ του πετάν τα πουλία πάλι τζο πορούν να
νάρτουν!» Λε' 'τι τζαι το φσάχι πι: «Με μένα τίς χα με κρατήσει τζαι μη με
φήτζει να νάρτω αδέ;» «Γω έχω αν Αράπ μο τα τρία τσουφάλε», είπεν τι
το κορτζόκκο, «ατός μο τ' άβγο του κάτα ημέρα ξειά στο γεφύρι σο ποτάμι.
Ερ ντα δος με τε τσίκκι σα τρία του τσουφάλε, χα με παρ. Ερ να μη τα
πασαρέψης, τζαι σένα χα σε φα, τζαι μένα χα με φα». Πήρη το φσάχι σο
γεθύρι. Τζας είδεν τον αράπ σ' άβγο πάνω, τάνισεν το τσίκκιν του δότσεν da
με τη μία σα τρία τσουφάλε του, κρέμσεν da σο ποτάμι.

Γαλίτζεψεν τ' άβγο του Αράπη. Τάβρησεν στο βράδι του αν τσάρι,
πήρεν το κορτζόκκο σ' άβγο του πάνω τζαι πην σα πρωτινά τα κορτζόκκα.
Τσουριζεν τα τσάρε του πήρην στο πρωτινό τ' άβγο τζαι στο δεύτερο άβγο
τζαι στο τρίτο άβγο.

Ήρταν τα τρία τ' άβγα, γαλίτσεψαν τα κορτζόκα, πήρεν τα τζαι
πηγάγαν ατζεί σο πεγάδι. Ήρθεν τα δέλφα του, δέβασαν τ' αλτουνώνα
λαχτυλίδα σων κοριτσών τα σέρα σεμαδεύταν.

Ήρταν σο Σεράη του βασιλό.

Πήκαν γάμος οφτά ημέρες οφτά ννέχτες.

Έφαγαν, έπαν, έφτασαν σα μουράτε τουν.

Ερμηνεία

Τα παιδιά του Βασιλιά και οι Πεντάμορφες.

Στον παλιό τον καιρό ήταν ένας βασιλιάς κι είχε τρεις γιους. Μέσα στο βασίλειό του, κορίτσια ταιριαστά με τα παλικάρια του δεν υπήρχαν. Μια μέρα τα αγόρια συμφώνησαν να πάνε σε τόπους μιας άλλης χώρας για να βρουν “ταιριαστές” νύφες. Καβάλησαν τα άλογά τους και βγήκαν στο δρόμο.

Πήγαν, πήγαν, πέρασαν βουνά και λαγκάδια, κι έφτασαν μπροστά σ' ένα πηγάδι. Εκεί υπήρχε ένα τρίστρατο. Ο ένας δρόμος έλεγε: «Θα πας και θα γυρίσεις πίσω». Ο δεύτερος δρόμος έλεγε τα ίδια. Η τρίτη στράτα έλεγε: «Θα πας αλλά δε θα γυρίσεις πίσω».

Ο μεγάλος αδελφός μπήκε στην πρώτη στράτα, ο μεσαίος μπήκε στη δεύτερη στράτα. Κι ο πιο μικρός αδελφός μπήκε στην τρίτη στράτα. Πριν πάρουν τους δρόμους, έβαλαν τα δαχτυλίδια τους κάτω από ένα λιθάρι, κι είπαν: «Όποιος έλθει πρώτος θα παραψυλάξει εδώ, ώσπου να έλθουν και οι άλλοι». Πήραν και όρκο!

Οι δυο πρώτοι γιοι, πήγαν για λίγο στο δρόμο και γύρισαν πίσω στο πηγάδι. Ο πιο μικρός λοιπόν πήρε τη στράτα μπροστά του και πηγαίνει. Υστερα από λίγο καιρό βλέπει απέναντι μια καπνοδόχο από όπου του ήρθε το σίκνα στη μύτη. Πήγε να γυρέψει ψωμί να φάει. Μπαίνει μέσα στο σπίτι και τί να δει! Μια Δράκαινα είχε το φούρνο αναμμένο και σκούπιζε τη θράκα με τα βυζιά της! Το αγόρι δε χάνει καιρό, αμέσως παίρνει ένα φροιάλι: «Μητερούλα», της λέει, «μή σκουπίζεις με τα μαστάρια σου, θα καούν. Σκούπισε με τα φρύγανα».

Η Δράκαινα τότε χάρηκε! Και του λέει: «Από μένα αγόρι μου, τί καλό θέλεις να σου κάμω;» Είπε και το παλικάρι: «Εσύ σε μένα τί καλό μπορείς να μου κάνεις». Η Δράκαινα, με μιας έβγαλε από το ντουλάπι ένα τόξο, του το έδωσε και είπε: «Πάρε αυτό το τόξο με τα βέλη. Και στην ανάγκη, ότι να του ζητήσεις θα σου το κάμει». Το αγόρι πήρε το τόξο προσπέρασε και έφυγε.

Πολύ περπάτησε, λίγο περπάτησε, έφτασε σε ένα κάστρο μπροστά. Έκλωσε γύρω από το κάστρο, μα δε βρήκε πόρτα να μπει μέσα. Στο τέλος τσίριξε και άνοιξε μια πόρτα. Μπροστά στο

κεφαλόσιαλο παρουσιάστηκε μια πεντάμορφη. Σαν την είδε ζαφνικά, το παλικάρι λιποθύμησε. Η κοπέλα με τις δουλες της πήραν το μουσαφίρη το έμπασαν μέσα. Ύστερα από λίγο το αγόρι άνοιξε τα μάτια του και ήλθε στα συγκαλά του.

Το κορίτσι λοιπόν τότε ρώτησε: «Παλικάρι μου, εδώ ακόμη κι εκείνα τα πετούμενα πουλιά δεν μπορούν να φτάσουν. Εσύ πώς τα κατάφερες και ήλθες;» Λέει και το παλικάρι: «Μα μένα ποιος θα μπορούσε να με κρατήσει και να μη με αφήσει να έλθω εδώ». Αμέσως το κορίτσι έδωσε απάντηση: «Βρε άνθρωπε, εγώ έχω ένα Αράπη. Αυτός με το άλογό του κάθε μέρα πέφτει από το γεφύρι στο ποτάμι. Αν εσύ θέλεις να ζήσεις, σου πρέπει να τον βαρέσεις στο κεφάλι να τον γκρεμίσεις στο ποτάμι και να καβαλήσεις το άλογό του. Αν δεν τα καταφέρεις, κι εσένα λοιπόν θα σε φάει, κι εμένα πάλι θα με φάει».

Με μιας το παλικάρι δεν κοντοστάθηκε. Πήρε αμέσως το τόξο του, καβάλησε το άλογό του και πήγε στο γεφύρι. Φύλαξε εκεί ώσπου να έλθει ο Αράπης. Στις δώδεκα η ώρα, βρόντηξε ο ουρανός και σείστηκε ο κόσμος! Και θωρεί πως ήλθε ο Αράπης πάνω στο άλογο. Και πριν μπει στο ποτάμι, το παλικάρι τέντωσε το τόξο του, σημάδεψε και τον χτύπησε στο κεφάλι του, τον γκρέμισε στο ποτάμι. Κι' ώσπου να δεις, πήδηξε και καβάλησε το άλογο του Αράπη!

Το άλογο τότε σηκώθηκε, πέταξε στον ουρανό, ύστερα κατέβηκε στη γη, κουράστηκε και είπε στο αγόρι: «Πάρε από την ουρά μου μια τρίχα, και όποτε με χρειαστείς, να την τσουρουφλίσεις. Κι εγώ θα είμαι κοντά σου». Και το παλικάρι πήρε μια τρίχα από την ουρά, καβάλησε το άλογό του και πήρε δρόμο να πάει κοντά στο κορίτσι. Όμως, καθώς γύριζε στο δρόμο, βρέθηκε μπροστά σε ένα άλλο κάστρο, μα δε στάθηκε, πέρασε και πήγε στο κορίτσι. Ρώτησε την κοπέλα: «Εκείνο το άλλο κάστρο τί είναι» Είπε και το κορίτσι: «Εκεί είναι η άλλη μου αδελφή».

Το παλικάρι δε στάθηκε. Με μιας πήγε στο άλλο κάστρο, τσίριξε και αμέσως άνοιξε και αυτού η θύρα. Φάνηκε μπροστά του μια άλλη Καλλονή. Καθώς είδε την κόρη, λιποθύμησε το αγόρι. Κι εκείνη, αμέσως με τις δουλες της τον πήραν μέσα. Κι ύστερα από λίγο ξύπνησε, άνοιξε τα μάτια του κι ήλθε στα συγκαλά του.

Ρώτησε η κοπέλα: «Βρε παλικάρι μου, εσύ πώς έφτασες εδώ; Πώς τα κατάφερες και ήλθες; Εδώ και τα πουλιά που πετούν πάλι δεν μπορούν να έλθουν». Λέει και το παλικάρι: «Μα μένα ποιος θα με ιρατήσει και να μη μ' αφήσει να έλθω εδώ;» Απάντησε το κορίτσι: «Εγώ έχω ένα Αράπη με δυο κεφάλια. Αυτός με το άλογό του οάθε μέρα, έρχεται τα μεσάνυχτα και πέφτει από το γεφύρι στο ποτάμι. Αν εσύ θέλεις να ζήσεις, σου πρέπει να τον χτυπήσεις με τη μία στα δυο του κεφάλια και να τον γκρεμίσεις στο ποτάμι και να καβαλήσεις το άλογό του! Αν δεν τα καταφέρεις κι αν αυτός σε βρει, εσένα λοιπόν θα σε φάει, κι εμένα πάλι θα με φάει».

Ωσπου να δεις, το αγόρι πήρε το τόξο του, καβάλησε το άλογό του και πήγε στο γεφύρι να φυλάξει εκεί ώσπου να έλθει τα μεσάνυχτα ο Αράπης.

Ο Αράπης πριν μπει στο ποτάμι, το αγόρι τέντωσε το τόξο του, τον σημάδεψε, με μια σαϊτιά τον χτύπησε στα δυο του κεφάλια, τον έριξε στο ποτάμι. Και ως που να δεις, πήδηξε και καβάλησε στο άλογο του Αράπη! Το άλογο τότε σηκώθηκε, βγήκε στον ουρανό, ύστερα κατέβηκε στη γη, κουράστηκε και είπε στο αγόρι: «Πάρε από την ουρά μου μια τρίχα, και όποτε χρειαστείς, να την τσουρουφλίσεις. Κι εγώ θα είμαι κοντά σου».

Πήρε μια τρίχα από την ουρά του αλόγου, γύρισε και πήρε το κορίτσι μαζί του στο άλογο καβάλα. Στο δρόμο καθώς γύριζε, βρέθηκε μπροστά σε ένα άλλο κάστρο.

Είπε το κορίτσι: «Εδώ είναι η άλλη μου αδελφή». Ωσπου να δεις, πήγε την κόρη στο προηγούμενο κορίτσι κοντά και γύρισε πίσω στο κάστρο. Τσίριξε το παλικάρι μπροστά στο κάστρο. Άνοιξε η πόρτα, φάνηκε μπροστά του μία Καλλονή. Μόλις την είδε, λιποθύμησε το παλικάρι. Τον πήραν μέσα οι δούλες. Και ύστερα από λίγο, άνοιξε τα μάτια του και ήλθε στα συγκαλά του.

Είπε το κορίτσι: «Βρε παλικάρι μου, εσύ πώς έφτασες εδώ; Πώς τα κατάφερες και ήλθες; Εδώ και τα πουλιά που πετούν πάλι δεν μπορούν να έλθουν». Λέει και το παλικάρι: «Μα μένα ποιος θα με ιρατήσει και να μη μ' αφήσει να έλθω εδώ;» Είπε και το κορίτσι: «Εγώ έχω ένα Αράπη με τρία κεφάλια. Αυτός με το άλογό του οάθε μέρα πέφτει από το γεφύρι στο ποτάμι. Αν τον χτυπήσεις με μια σαϊτιά στα τρία κεφάλια, θα με πάρεις. Αν δεν τον πετύχεις, κι εσένα

Θα σε φάει, κι εμένα θα με φάει!» Πήγε το αγόρι στο γεφύρι. Μόλις είδε τον Αράπη πάνω στο άλογο, τέντωσε το τόξο του, έριξε μια σαϊτιά, τον χτύπησε στα τρία νεφάλια του και τον γκρέμισε στο ποτάμι. Καβάλησε το άλογο του Αράπη. Τράβηξε μια τρίχα από την ουρά του, πήρε και αυτό το κορίτσι στο άλογό του και πήγε στα άλλα κορίτσια.

Τσουρούφλισε τις τρίχες που πήρε από το πρώτο και δεύτερο και το τρίτο άλογο. Ήλθαν τα τρία άλογα, ιαβάλησαν τα κορίτσια, τα πήρε και πήγαν εκεί στο πηγάδι. Βρήκε τα αδέλφια του που τον περίμεναν, πέρασαν τα χρυσά δακτυλίδια στων κοριτσιών τα χέρια, αρραβωνιάστηκαν. Ήλθαν στο παλάτι του βασιλιά. Έκαμαν γάμο που κράτησε εφτά μέρες και εφτά νύχτες.

Έφαγαν, ήπιαν, έφτασαν στην ευτυχία τους.

Αφηγήτρια: Η γιαγιά μου, Ευλαμπία, πρεσβυτέρα του παπά Μάρκου από το Σαττί Φαράσων. Συνέντευξη στο Πλατύ, 1950.

**6. Νουλγέρ, Κουγιουμτζής, Τερζής
τζαι τ' ένα καό Θεού νομάτ.**

Dawkins σελ. 464.

Σηκώθην jai há σηκώθη. Σ αμ πρώτο ζαμάνι ήτουνε τέσσερα νομάτοι. Τ' ένα ήτουνε [νουλγάρ]*, τ' ένα ήτουνε κουγιουμτζής, τ' ένα τερζής, jai τ' ένα καό Θεού νομάτ. Πηγάνε σ' αν ορμάνι. Ajé σ' ορμάνι ήσανται πονά λύχοι. ηαι σκούνται. Eίπαν di κι «Να πνώσωμε με do νοβάτι [ξύπνο].»

Ο κουγιουμτζής, ο δουλγέρ, η ναίνα, ο τερζής, τ' ένα καό Θεού νομάτ.

Υπνωσανε τα τρία. Ο δουλγάρ φύαξε. Είδεν [αιτζεί παρέκει] α μέγα ξύο. Σηκώθην, έκοψεν το ξύο. Ήφασέν da, ποίτζεν da a νομάτ, τίπκε νομάτ. Ύπνωσε. Σηκώθη ο τερζής. Ήγρεφεν κι, éni ajá av ξύο. Πήρεν da. Ήγρεφεν di κι éni tίπκε νομάτ. Ποίγεν da a ζυ ρούχα. Ύπνωσεν ο τερζής. [Σηκώθην ο κουγιουμτζής]. Δέβασέν da βρασόλε jai κερδάνε. Ύπνωσεν j' o κουγιουμτζής.

Σηκώθην jai του Θεού το καό ο νομάτ. Ήγρεφεν κι éni ajá av ξύο σον diέχο τενδεμένο. Πήρεν da. Ήγρεφέν da κι éν' a σουράτι. Eίπεν di κι, «Αλλάχ, Παναγία μου, adέ το κορίδζι δος τα αμ ψυσή». Δώμεν da o Θεός αμ ψυσή. [Υπνοσε jai του Θεού το καό ο νομάτ.]

Σηκώθανε τηνεβίδζα. Ξημέρεψε. Μαργάωσεν ο δουλγέρ. Eίπεν di κι, «Adέ ποίκα da γω, [αν τα πάρω γω].» Eίπεν di κι jai o κουγιουμτζής,

«Χαιρό, γω πάλι δέβασά da γουμονοσόνα βρασάλε jai αλτούνε. Αν da πάρω γω». Είπεν di jai o τερζής: «Χαιρό, av da πάρω γω. Φόρεσά τα ρούχα».

[Είπεν di κι tζai τον Θεού το καό o νομάτ, «Av da πάρω γω. Σ' το μον την ευσή πήρεν φυσή].» Μαργάρωσανε πενεντάριθρον τουνε.

Είπαν di κι, «Α υπάμε να davισεφτούμε.» Πηγάνανε, πηγάνανε. Φοδές πααίγκανε, ήρταν 'ς a Δερβίς φάστα. Είπαν di κι [o douλέρ], «Adé ποίκα τα γω. Adé πάλι φόρεσέν τα ρούχα, adé πάλι δέβασέν da βρασάλε, adé πάλι δώμεν da φυσή. [Tίς av da πάρει];»

Είπεν di κι o Δερβίσης, «Σεις πο λέτε;

Adó ήδουνε το μονα η κόρη. Σεις πού da ήβρετε;» Είπαν di κι jai jeίνοι: «Ε χοjá, δομαίνο μή ίνεσαι;» Είπαν di κι, «Xida να υπάμε, jai συ.»

Σο σερεχάτι ενόσανδαι πένδε πίλενε.

Πηγάναε. Ήρτανε 'ς av Δερβίσης φάστα. Είπεν di κι o Δερβίσης, «Adó évi το μονα η ναίκα. Σεις πού τα ήβρετε;» «Ολάν, δομαίνο μη ίνεσαι; Adó ποίκαρ' da μεις.» Ενόσανδαι έξι πίλενε. Πηγάνανε σον qadή. Είπεν di κι j' o qadής, «Ένι το μόνα η 'ναίκα. Σεις πού τα ήβρετε;» Είπεν di κι. Σωρεύτανε το μεντζίλιοι.

Τον ζαρέν dov jo bόρκανε da νάβρουνε. Είπαν di κι: «Άμε ja σο ξύο». Πηγάνανε σο ξύο.

Dένσεν το κορίδζι αγεί σο ξύο. Κανίστη το ξύο.

'Εμβη το κορίδζι πέσον. Ζαταδίστη πάλι το ξύο.

O Xότζας, o τερβίσης κι' o Καδής

* Τα εντός των αγκυλών είναι προσθήκες για να καλυφθούν τα κενά του αφηγητή, ώστε το κείμενο να αποκτήσει πληρότητα.

Ερμηνεία

Ο Ξυλουργός, ο Κοσμηματοπώλης, ο Ράφτης κι ένας καλός ἀνθρωπος του Θεού.

Σηκώθη και πάλι σηκώθηκε. Στον παλιό τον καιρό ήταν τέσσερις νομάτοι. Ήταν ένας ξυλουργός, ένας ράφτης, ένας κοσμηματοπώλης, και ένας καλός ἀνθρωπος του Θεού. Πήγαν στο δάσος. Εκεί στο δουμάνι ήταν πολλοί λύκοι που σκούζανε. Είπαν τότε: «Να κοιμηθούμε αλλά με ένα ἀτομο ξύπνο».

Κοιμήθηκαν οι τρεις. Φύλαξε ο ξυλουργός. Είδε εκεί κοντά ένα μεγάλο ξύλο. Σηκώθηκε, ἐκοψε το ξύλο. Το ἐφερε, το ἐκαμε ένα ἀγαλμα, παρόμοιο με ἀνθρωπο. Κοιμήθηκε ο ξυλουργός. Σηκώθηκε ο ράφτης. Είδε πως εκεί είναι ένα ξύλο. Το πήρε. Πρόσεξε πως είναι όμοιο με γυναίκα. Της ἐκαμε μια φορεσιά ρούχα. Κοιμήθηκε και ο ράφτης. Σηκώθηκε ο κοσμηματοπώλης. Της πέρασε βραχιόλια και καδένες. Κοιμήθηκε και ο κοσμηματοπώλης. Σηκώθηκε και ο καλός ἀνθρωπος του Θεού. Κοίταξε εκεί, είδε πως είναι ένα ξύλο ακουμπισμένο στον τοίχο. Το πήρε. Το κοίταξε και πρόσεξε πως έχει πρόσωπο κοριτσιού. Έκανε μια ευχή: «Θεέ και Παναγία μου, σ' αυτό το κορίτσι δώστε μια ψυχή». Της έδωσε ο Θεός μια ψυχή. Κοιμήθηκε και ο καλός ἀνθρωπος του Θεού.

Ξημέρωσε. Σηκώθηκαν την αυγή. Μάλωσε ο ξυλουργός. Είπε πως: «Αυτή, την ἐκαμα εγώ, θα την πάρω εγώ». Είπε και ο ράφτης: «Οχι, θα την πάρω εγώ. Της φόρεσα ρούχα». Είπε και ο κοσμηματοπώλης: «Οχι, εγώ πάλι της πέρασα ασημένια βραχιόλια και χρυσαφικά. Θα την πάρω εγώ». Είπε και ο καλός ἀνθρωπος του Θεού: «Θα την πάρω εγώ. Με την προσευχή μου πήρε ψυχή». Μάλωναν μεταξύ τους.

Είπαν τότε: «Να πάμε να συμβουλευτούμε». Πήγαν, πήγαν. Καθώς πήγαιναν, συνάντησαν ένα Ντερβίση. Είπε τότε ο ξυλουργός: «Αυτή την ἐκαμα εγώ, αυτός της φόρεσε ρούχα, αυτός πάλι της πέρασε βραχιόλια, και αυτός της έδωσε ψυχή. Ποιος θα την πάρει;» Είπε και ο Ντερβίσης: «Τί λέτε εσείς; Αυτή ήταν η κόρη μου. Σεις πού τη βρήκατε;» Ξεφώνισαν οι ἀνθρωποι: «Ε χότζα τί μας λες; Μην τρελαίνεσαι, αυτή την κάναμε εμείς!»

Είπαν τότε όλοι μαζί: «Τρέξετε να πάμε να συμβουλευτούμε. Έλα κι εσύ Ντερβίση». Στην πραγματικότητα έγιναν πέντε.

Πήγαν. Στο δρόμο είχαν συναπάντημα με ένα άλλο Ντερβίση και τον ρώτησαν. Είπε και ο Ντερβίσης: «Αυτή είναι δική μου γυναίκα. Σεις πού τη βρήκατε;» «Βρε μη δαιμονίζεσαι! Αυτή την ηλιάναμε εμείς». Έγιναν σωστά έξι. Πήγανε στον Καδή. Είπε και ο Καδής: «Αυτή είναι δική μου γυναίκα. Σεις πού τη βρήκατε;»

Μαζεύτηκε πολύς ιόσμος. Δεν μπόρεσαν να βρουν τη λύση. Είπαν τότε όλοι μαζί: «Άμετε εκεί στο ξύλο».

Πήγανε στο ξύλο. Ακούμπησαν το ιορίτσι εκεί στον ιορμό. Σκίστηκε το ξύλο, μπήκε το ιορίτσι μέσα. Έκλεισε πάλι ο ιορμός του δέντρου.

Αφηγητής στον Dawkins ο Γουσούφ Μουλαχασάν, ο γιος του Τούρκου φύλακα που του διηγήθηκε και άλλα παραμύθια.

Στα χωριά των Φαράσων δεν υπήρχαν Τούρκοι. Μόνο είχαν ένα ή δύο Τούρκους για πεκτσίδες (φύλακες για να τους προστατεύουν από τους τσέτες) από τότε που απαγορεύτηκε η οπλοφορία στους Ρωμιούς, επί Νεότουρκων. Αυτοί οι φύλακες έμεναν με τις οικογένειές τους στο χωριό. Τους παραχωρούσαν και ένα κλήρο για να πορευτούν, πέρα από το μισθό σε είδος. Τα παιδιά των φυλάκων πήγαιναν μαζί με τα Ρωμιόπουλα στο σχολείο της κοινότητας και μάθαιναν τη Φαρασιώτικη γλώσσα.

Διασώθηκαν συμβόλαια αγοραπωλησίας χωραφιών, γραμμένα στα Καραμανλίδικα, στα οποία αναφέρεται το όνομα Μουλαχασάν να συνορεύει με Φαρασιώτες. Τις ημέρες της Ανταλλαγής υπήρχαν στο Βαρασό δύο οικογένειες Τούρκων.

7. Ο τζυνογάρος, ο ἄγος τζ' ο πρακανάς.

(Το 32^ο των Dawkins, σελ. 564
από τη συλλογή του Lagarde σελ. 7)

*Mo d' av daqós a jynogáro gatiésern av 'agós. 'Eφυρε j' o 'agós
ξείλτσεν σον πρακανά dη φωλά. Ήρτ' ο jynogáro na πάρη τον 'agó.
Σωρέφταν τα πρακανάδε, jo δώκαν da σα σέρε. Χολιέστη j' ο τζυνογάρο.*

*Τάβρησε τον 'agό, πήγεν jai έφαγεν
da. Χολιέσταν τα πρακανάδε.*

*Πήγεν j' ο τζυνογάρο, 'έντσε
ση φωλά δόσ βα. Πηάγανε τα
πρακανάδε [σ' η φωλέ, τον τζυνο-
γάρο] φύλτσανε τα βα, κάντσαν da.*

*Οφτά χρόνες πουλία τζο
bόρκεν na βράλει [ο τζυνογάρο]. Στα
οφτά χρόνες στέρουν πήγε ο jynogáro,
ήβρε τον bροφήτη Ηλία σα σύννεφα
πέσουν. Ρώτσεν da [πό na ποίτζει].*

*Jai έφκωσε τον γόφαν doν ο προφήτ'
Ηλίας. «Εδώ, γέννα σον γόφα μου, εδώ
na vda γροιγήσω να ιδούμε τούς jo bόρκες
na βράλεις τα πουλία». Ήρτε, 'έντσε σον
κόφα τον δόσ βα. Πήγε na βοστσιθή ο
jynogáro. Πήγε j' ο πρακανάς, ποή' av
κιλαλάδζι, ξείλτσε σον προφήτ' Ηλία τον
κόφα: «Να κρεμίσω na gondlōw tην dζελέ
στον κόφα μου.» [είπεν di ο προφήτ'
Ηλίας. Τίναξε τον κόφα του], τσυλίσταν
τα βα, κανίστανε. Ήρτ' ο τζυνογάρο. Ρώτσε
[ο Προφήτ'], «Μο το τίνα είσαι μαβρο-
μένο;» Είπεν jai jeίνος «Μο do πρακανά».
«Στρίνξε τα na γαπήσα da», είπεν ο
προφήτ Ηλίας.*

Ερμηνεία

Ο αετός, ο λαγός και το σκαθάρι.

Κάποτε ένας κυνηγάρης (αετός) καταδίωξε ένα λαγό. Έφυγε ο λαγός κι ἐπεσε στη φωλιά των σκαθαριών. Ἡρθε ο αετός να πάρει το λαγό. Μαζεύτηκαν τα σκαθάρια δεν τον παρέδωσαν. Νευρίασε ο αετός, τράβηξε πήρε το λαγό, πήγε στο βουνό και τον ἐφαγε.

Θύμωσαν τα σκαθάρια. Πήγε ο αετός και γέννησε δυο αβγά στη φωλιά του. Πήγαν τα σκαθάρια στη φωλιά του αετού, κύλησαν τα αβγά τα ἐσπασαν.

Εφτά χρόνια δεν μπόρεσε ο αετός να βγάλει πουλάκια. Ύστερα από εφτά χρόνια, πήγε ο αετός και βρήκε τον προφήτη Ηλία μέσα στα σύννεφα. Τον ρώτησε τί να κάνει. Ἀπλωσε την ποδιά του ο προφήτης Ηλίας: «Ἐλα, γέννα στην ποδιά μου» είπε. «Ἐλα, για να καταλάβω, πώς και δεν μπόρεσες να βγάλεις τα πουλάκια». Ἡρθε ο αετός, γέννησε στην ποδιά του προφήτη δυο αβγά.

Πήγε να βοσκήσει ο αετός. Πήγε και το σκαθάρι, ἐκαμε ένα σκατουλάκι, το ἐριξε στην ποδιά του προφήτη Ηλία.

«Να γκρεμίσω να πετάξω τη βρωμιά από την ποδιά μου». σκέψτηκε ο Προφήτης Ηλίας. Τίναξε την ποδιά του, κύλησαν τα αβγά και ἐσπασαν.

Ἡρθε κι ο αετός. Ρώτησε ο Προφήτης: «Με ποιον είσαι μανιασμένος;» Είπε κι εκείνος: «Με τα σκαθάρια».

«Κάλεσέ τα να φιλιώσετε», του είπε ο προφήτης Ηλίας.

Σημείωση: Υπάρχει παραπλήσιος μύθος του Αισώπου, όπου αντί του Προφήτη Ηλία αναφέρεται ο Δίας: Θεόδωρος Γ Μαυρόπουλος «Αισώπειοι μύθοι» Εκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ Θεσσαλονίκη 2005 αρ. 7 σελ. 42

8. Αβτζής τζαι το πουλπούλι.

Πην αβτζής σο ρουσί να σύρει τζαι να φέρει ορτύτζε τζαι αγοί.
Λιέγουσιν τζαι γιαναστέσην σ' ε στσιάδι να πάρει αν ύπνος τεϊ. Με σόν
ύπνο του πέσου νεκρώστην αν πολύ γλυτζή λαλία νος πουλίουν.

Σηκώθην, ήγρεψε κι, σο τάλι πάνουν ένι αν πουλπούλι του λαλεί ζόρε. Ατέ τη μία πην σο σπίτι, πήρην αν καπάνι τζ' ήρτε, πιέσε το πουλπούλι αρό. Κάτζηψην τζαι είπεν το πουλπούλι μο ιωσανού γώσσα: «Πού με παγάινεις μένα, πά με ποικ;» «Α σα θέκω σ' ε καφέσι πέσου», είπεν τι ο νομάτ, “τάμα να κούω τα

τραγώδε σου». «Ερ να με θέκ σο χαπίσι», είπεν τι το πουλπούλι, «γω γάτιεν τζο τραγωδώ». «Οιλέ ισέ», είπεν τι ο νομάτ, «α σα ψήσω τζαι α ποίκι α ζόρι φάεμα». «Να με ψήσεις ση θράκα το κρες μου ίνεται σερτι τσο μασιέται, να με βρας, α 'ινω τελέφι χα 'πομείνει άλει το πόστι μουν. Άφτζε με τζαι γω α σα δώκω αν αχιλλούς κατσί», είπεν τι το πουλπούλι. Ο νομάτ φήτζεν το πουλπούλι τζ' τζείνο πέττασεν πα σ' ε ψεό τάλι. Απη τζεί είπεν τι το πουλί: «Χέρκες σου λε τα κατζία τι μου κρους».

Τε στέρουν είπεν τι: «Ε ατάμογλου, είσες σα σέρα σου το ιχπάλι σου με έχασές τα. Σο μον την τζοιλία ήτουν αν ελμάς αμόν το γιουμπρούχι σου, αρέτσα έχασές τα». Ο νομάτ ενότουν πισμάνι του φήτζεν το πουλπούλι. Πασλάτσιν να τσιρπαλατίζει: «Βάι, βάι έχασα το ιχπάλι μουν», τεϊ. Το πουλπούλι στο τάλι πάνου λέ τι κι: «Ατάμογλου, σα είπα κι, χερκές σου λε τα κατσία τι μου κρους. Γω σο γιουμπρούχι σου πέσουν να μπω τσο φτάνω τα ντα πλερώσω, σο γιουμπρούχι σου κατάρ ελμάς τούς α χωρέσει σ' ην τζοιλία μουν;»

Ερμηνεία

Ο κυνηγός και το αηδόνι.

Πήγε ο κυνηγός στο βουνό να τουφεκίσει και να φέρει ορτύκια και λαγούς. Κουράστηκε και ξάπλωσε σε μια σκιά να πάρει ένα υπνάκι. Μα μέσα στον ύπνο του άκουσε ένα πολύ γλυκό κελάδημα πουλιού. Σηκώθηκε, κοίταξε γύρω του, πάνω στο κλαδί είδε ένα αηδόνι που λαλεί θαυμάσια.

Πήγε στο σπίτι του αμέσως και πήρε μια παγίδα, ήλθε και έπιασε το πουλί ζωντανό. Μίλησε το αηδόνι και είπε με ανθρωπινή φωνή, «Πού με πηγαίνεις εμένα, τι θα με κάνεις;» «Θα σε βάλω μέσα σε ένα κλουβί για να ακούω πάντοτε τα τραγούδια σου!» λέει ο άνθρωπος. «Αν με φυλακίσεις,» λέει το αηδόνι, «εγώ ποτέ δεν τραγουδώ». «Αν είναι έτσι,» είπε ο άνθρωπος, «θα σε ψήσω και θα κάνω ένα θαυμάσιο γεύμα». «Αν με ψήσεις στη θράκα,» λέει το αηδόνι, «το ιρέας μου γίνεται σέρτικο δε μασιέται, αν με βράσεις, θα λιώσω, θ' απομείνει μόνο το πετσί μου. Άφησέ με, κι εγώ θα σου δώσω μια σοφή συμβουλή».

Ο άνθρωπος άφησε το αηδόνι κι εκείνο πέταξε πάνω σ' ένα ψηλό κλαδί. Από εκεί πάνω είπε το πουλί: «Μη δίνεις πίστη στα λόγια που σου λέει ο καθένας.

Πιο ύστερα είπε: «Ε' ανθρωπάκο, είχες στα χέρια σου την τύχη σου και την έχασες. Στην κοιλιά μου ήταν ένα διαμάντι σαν τη γροθιά σου, τώρα το έχασες». Ο άνθρωπος μετάνιωσε που άφησε το αηδόνι. Άρχισε να σπαράζει: «Βάι, βάι, έχασα την τύχη μου!» Το αηδόνι πάνω από το κλαδί του λέει: «Ε ανθρωπάκο, σου είπα, μη δίνεις πίστη στα λόγια του καθενός. Εγώ και να μπω μέσα στη φούχτα σου δε φτάνω να τη γεμίσω. Πώς μπορεί να χωρέσει στην κοιλιά μου διαμάντι ίσα με τη γροθιά σου;»

Διήγηση: Μία γιαγιά από το Καρσαντί στο Πλατύ, 1956.

9. Ο Πόνος του καργά.

Σον παλό τον ταρό, α φορά πόνεσεν ζόρα 'νος καργά η τσοιλία, τζ'είπεν 'τι ση μαν του:

«Ω νιμά, σαντζιλάνσα! Παρακάλεσ' το Θεό να μ' αρρώσει».

Είπεν 'τι τζ' η μα του ώ: «Τα ποίο το Θεό να παρακαλέσω; Με συ τζ'π του Θεούν τα ιρέτε έκλεψές τα. Με 'φήτζες με τζαι χαραή; Να παρακαλέσω στις Θεοί τόιναν τουν, 'φ' ότες τζ'π του Θεούν τα ιρέτε έκλεψές τα».

Τεμέκ, μη 'νρέφ καοσύνη
τσάπου φταίνεις κιοτουλούκι.

Ερμηνεία

Ο πόνος του κόρακα.

Στον παλιό τον καιρό, μια φορά πονούσε φοβερά η κοιλιά ενός κόρακα, κι είπε της μάνας του: «Μάνα, κοιλοπονώ! Παρακάλεσε το Θεό να με γιάνει». Είπε και η μάνα του: «Ποιον από τους Θεούς να παρακαλέσω; Μα συ όλων των Θεών τα ιρέατα τα έκλεψες. Με τί πρόσωπο, να παρακαλέσω έναν από τους Θεούς; Εσύ όλων των Θεών τα ιρέατα τα άρπαξες».

Σα να λέμε, μη ζητάς καλοσύνη εκεί όπου έκανες κακό.

Αφηγητής: Παπά Θόδωρος Θεοδωρίδης.

Παρόμοιος μύθος του Αισώπου:

Κόραξ νοσών ἔφη τῇ μητρὶ: «Ἐύχου τοις θεοῖς καὶ μὴ θρίνει.» Η δ' υπολαβούσα ἔφη: «Τίς σε, τέκνον, των θεών ελεήσει; Τίνος γαρ ιρέας υπό σου γε οὐκ εκλάπῃ;»

Ο μύθος δηλοί, ότι οι πολλούς εχθρούς εν βίῳ έχοντες ουδένα φίλον εν ανάγκη ευρήσουντιν.

Ένας άρρωστος κόρακας λέει της μάνας του: «Ζήτα βοήθεια από τους θεούς και μην ιλαίσ». Και αυτή απάντησε: «Παιδί μου ποιος από τους θεούς θα σε ελεήσει; Ποιανού το ιρέας δεν έκλεψες;»

Ο μύθος δηλώνει πως όποιος έχει πολλούς εχθρούς στη ζωή του, δεν βρίσκει κανένα φίλο στην ανάγκη.

Θεόδωρος Γ Μαυρόπουλος: «Αισώπειοι μύθοι» Εκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ Θεσσαλονίκη 2005 αρ. 208 σελ. 284

10. Ο Ναστραντήν Χότζας τζαι το μέγο το χαριένι.

Ο Ναστραντήν Χότζας 'ύρεψεν στο γοντσή του το μέγο το χαριένι να βράσει κοτοί να ποίτσει πλεγούρι τεῖ.

Στα δύο ημέρες στέρου 'υρίστη σο γοντσή του μο το μέγο το χαριένι, με ντάμα του ήφαρην τζαι α μιτσίκιο χαριένι σο μέγα κοντά. Ο γοντσής ρώτην da: «Χοτζά εφεντή, από το μιτσίκιο το χαριένι πώτς ένι;» Ο Χότζας χέμεν δώτζην το τζεβάπι του: «Από ένσεν da το μέγο το χαριένι. Μαδέμ κι η μα του ένι το σον, τζαι το μαχσούλι του ένι το σον».

«Με το στείρο χαριένι εννά ποτί, Χότζα εφεντή; Από του λες ασλ έσει;»

Ήρτεν τζαι η ναίκα του γοντσή τζαι είπεν τι: «Ακ σαχαλλούς ο Χότζας φέματα λε; Ιστέ το μέγο το χαριένι ένσεν α μιτσίκιο χαριένι. Χότζα εφεντή νάχουμε το πασί σου την ευσή, είσαι του Θεού νομάτ τζαι ήφαρες το μαχσούλι σου αφτένη του!»

Τε στέρουν σα λιέγα ημέρες ήρτεν ο Χότζας τζαι ύρεψεν πάλι το μέγο το χαριένι σ' τη γοντσίσα του. Χάρην η ναίκα, νανόστε κι πάλι α νάρτει ο Χότζας μο το μέγο το χαριένι τζαι μο τ' ε μιτσίκιο ντάμα του.

Δέβαν πέντε έξη ημέρες με ο Χότζας νε φάνη νε πήταξην ώνεμα ση γοντσίσα του.

Πην η ναίκα σο κονάχι του Χότζα τζαι ρώτεν da: «Χότζα εφεντή, που ένι το χαριένι μας;» «Ψόφσην» είπεν di ο Χότζας. Η 'ναίκα παγήρσεν: «Με Χότζα δομένο μη ίνεσαι, το πακρένιο χαριένι τους ψοφά ποτέ;» «Χανίμ εφεντή, του 'εννά ψοφά τζόγας!» Είπεν di ο Χότζας.

Ερμηνεία

Ο Ναστρατήν Χότζας και το μεγάλο καζάνι.

Ο Ναστρατήν Χότζας ζήτησε από το γείτονα το μεγάλο καζάνι για να βράσει σιτάρι τάχα, να κάνει πλιγούρι.

Ύστερα από δυο μέρες γύρισε στο γείτονα με το μεγάλο καζάνι, μα έφερε μαζί του και μια μικρή κατσαρόλα δίπλα. Ο γείτονας ρώτησε: «Αφέντη Χότζα, τι είναι αυτή η μικρή κατσαρόλα;»

Ο Χότζας αμέσως έδωσε την απάντηση: «Αυτό το γέννησε το μεγάλο καζάνι. Αφού η μάνα είναι δική σου, και το μωρό είναι δικό σου».«

«Μα το στείρο καζάνι γεννά ποτέ Αφέντη Χότζα; Αυτό που λες έχει λογική;»

Ήλθε και η γυναίκα του γείτονα και είπε: «Γίνεται να λέει φέματα ο ασπρομάλλης Χότζας; Να που το μεγάλο καζάνι γέννησε ένα μικρό καζάνι. Αφέντη Χότζα να έχουμε τη θερμή σου ευχή, είσαι άνθρωπος του Θεού και έφερες το μωρό στον κύριό του!»

Πιο ύστερα σε λίγες μέρες ήλθε ο Χότζας και ζήτησε πάλι το μεγάλο καζάνι από τη γειτόνισσα. Χάρηκε η γυναίκα, σκέψτηκε πως πάλι θα έλθει ο Χότζας με το μεγάλο το καζάνι και με ένα μικρό μαζί του.

Πέρασαν πέντε έξι μέρες μα ο Χότζας μήτε φάνηκε μήτε έστειλε μήνυμα στη γειτόνισσα.

Πήγε η γυναίκα στο κονάκι του Χότζα και τον ρώτησε: «Χότζα αφέντη πού είναι το καζάνι μας;» «Ψόφησε,» είπε ο Χότζας. Η γυναίκα ξεφώνισε, «Μα Χότζα μην τρελαίνεσαι, το μπακιρένιο καζάνι πώς μπορεί να ψιφήσει;» «Αξιότιμη κυρία μου, ό,τι γεννάει ψιφά κιόλας.» Είπε ο Χότζας.

**ΛΑΪΚΕΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ**

1. Η Χαχανάσα.

(Σαττί)

Ο τατά μου λεγκιν τι κι: Σ' ε χωρίος ἡτούνν α ναίκα, Χαχανάσα, κιονζέλτσα χα μου Νιλπέρτσα. Ατό η ναίκα σερνικού χατίοι τέσο τζακόνκεν da. Απιδού στην άκρα παλί του χωρού οι 'ναίτζες μαργαώνανε μο τις άντρες τουν.

Α ημέρα από τη 'ναίκα στρίγξεν τα ο Μεχτάρ σου χωρού το μεντζίλιση ντα θέτσει τερπιές τεϊ. Είπεν τι: «Κόρη μου, ατέ τ' άπρεπα του φταίνεις μο τις χωρώτοι είνται μέγο κουνάχι. Μαρκαώνουνε μο τις 'ναίτσες τουν τζαι ίνονται ρεζίλι.

Απιδού στέρουν 'ίνου τερπιελούς τζαι κάθουν». Είπεν τι τζαι η Χαχανάσα κι: «Ατέ το πιτίχι εν το μουν, τζάπουν 'υρέβουν αν τα δώκω,»

Ο Μεχτάρ πήν σο Βερέκι σον Τούρκο το Μουδούρη να ιδούνε πα ποίκουνε με τε τη 'ναίκα.

Ο Μουδούρος είπεν τι κι «Μπεν που γαρινίν πατζαχλαρινά τολασμάμ.
Κίτιν πασημιδάν».

Απιδού στέρου, από η 'ναίκα, τζαι μο του Μουτούρη το ιζίνι, κίμιν σικί^{*}
κακάρσα ονά κοπάρτι.*

Α ημέρα, αν τουβεκέλ τεληκανωύς είπεν τι κι: «Χαχανίσα, κατέχου τα
κι πονείς καρδία σ' ίς άντροι, με σο μον το κατζί χετς τι τοο κρονώ». Είπεν τι
τζαι η ναίκα κι: «Με δεφό μου, να με τα είπες τε χτες, το χατίρι σου τοο
τσακώγκα τα. Με σήμερον είμαι σο τόμπε, ένι κουνάχι, είπε με ο παπάς».

Γω ρώτσα τον δατά μου κι: «Τους 'ίνεται τζαι σ' ε μιτσίκκο χωρίος
βρίσκεται αβούτζι 'ναίκα;» «Ογλού μου», είπεν τι ο τατά μου, «δεχούς παπάς
χωρίος βρίσκεται, δεχούς κούρβα χωρίος τζούνετα».

* Αυτή η πρόταση δεν αποδίδεται κατά λέξη στην καθομιλουμένη.

Ερμηνεία

Η Χαχανάσα.

(Η χαζογυναίκα)

Ο πατέρας μου ἔλεγε πως: Σ' ένα χωριό ἡταν μια ὄμορφη γυναίκα η Χαχανάσα, μα ἡταν σαν Νεράιδα. Αυτή η γυναίκα αρσενικού χατίοι δε χαλούσε. Και του χωριού οι γυναίκες λοιπόν μάλωναν με τους ἀντρες τους εξ αιτίας της.

Μια μέρα αυτή τη γυναίκα την κάλεσε ο Πρόεδρος στο Συμβούλιο του χωριού για να τη συνετίσει. Της είπε: «Κόρη μου αυτές

οι απρέπειες που κάνεις με τους χωριανούς είναι μεγάλη αμαρτία. Μαλώνουν με τις γυναίκες τους και γίνονται φεζίλι.

Από εδώ και ύστερα να φέρεσαι σεμνά και να κάθεσαι». Είπε και η Χαχανάσα: «Αυτό το πράμα είναι δικό μου κι όπου θέλω το δίνω».

Ο Πρόεδρος πήγε στο Βερέκι, στον Τούρκο Δήμαρχο, να δούνε τί θα κάνουν με αυτή τη γυναίκα. Ο Δήμαρχος είπε: «Εγώ δεν μπερδεύομαι στα πόδια αυτής της γυναίκας. Φύγετε από το κεφάλι μου».

Ύστερα από αυτό, η γυναίκα εκείνη και με την ἀδεια του Δημάρχου, ἐτρέχε στους σερνικούς χωρίς διάκριση.

Μια μέρα ένας αφελής νεαρός της είπε: «Χαχανάσα, γνωρίζω πως είσαι πονόψυχη με τους άντρες, όμως δεν ιδρώνει τ' αυτί σου στο λόγο μου».

Είπε και η γυναίκα: «Αδελφέ μου, αν μου το έλεγες από χτες, δε θα σου χαλούσα χατίρι. Όμως σήμερα βρίσκομαι σε επιτίμιο, είναι αμαρτία μου είπε ο παπάς».

Εγώ ρώτησα τον πατέρα μου: «Πώς γίνεται και σ' ένα μικρό χωριό να βρίσκεται μια τέτοια γυναίκα;». «Αγόρι μου», είπε, «χωριό δίχως παπά βρίσκεις, χωριό δίχως “παστρικά” δε γίνεται».

Διήγηση: Ο πατέρας μου Βασίλειος Παπαδόπουλος, Πλατύ 1953.

Ο Βασίλειος Παπαδόπουλος, ήταν γιος του Παπά Μάρκου “Ανταλλάξιμος” από το Σαπτί Φαράσων Καππαδοκίας (Σαπτί 1900-Θεσσαλονίκη 1966).

Την ημέρα του γάμου του εξαδέλφου του, Σάββα Παπαδόπουλου (Πιτόνη), επιστρατεύτηκε μαζί με τον γαμπρό και κατετάγησαν στα “αμελέ ταπιρλαρί” (amele tapirları - τάγματα εργασίας). Τους συνέλαβαν οι Τούρκοι χωροφύλακες μετά τη στέψη έξω από την εκκλησία. Η νύφη γύρισε στο πατρικό της.

Ο Βασίλης δραπέτευσε και πήγε στη Μέση Ανατολή, στη Δαμασκό. Καταδικάστηκε ερήμην σε θάνατο. Με την υπογραφή της Συνθήκης δόθηκε αμνηστία. Μετά την Ανταλλαγή πληθυσμών το 1924, ήλθε στην Ελλάδα και συνάντησε την οικογένειά του στα Γρεβενά Κοζάνης όπου και παντρεύτηκε τη Δέσποινα του Τσιαγμέν (μητέρα μου), με την οποία προϋπήρχε αμοιβαία συμπάθεια εκεί στην πατρίδα.

2. Ο Αϊτζής.
(Κίσια)

Σ' ε χωρίος ήτουν α νομάτ κιοβταλούς, αμόν ρκούδι, ήτουν του χωρού ο πεχλιβάνης. Σ' ίς ορτάδις τζαι σα παναῦρια από ο νομάτ βγέγκην δάμα μπρο να πιεστεί μο τα παλικάρα στα πομεινά τα χωρία.

Α φορά τζας πην σο ρουσί να φέρει ξύνα ήρτην σ' ε μέγρ ρκούδι η ράστα. Το τζαναβάρι χύτσεν πάνου σο νομάτι ντα παρτοσαλατίσει.

Με ο πεχλιβάνης χέμεν μούχσιν το γιουμπρούχι του σου ρκουδού τον τσενέ έκοψε το σολούχι του, έβγην του τζαναβαρού η ψυσή. Ο νομάτ ξύνα τσού 'φαρην στο ρουσί, με φορτώθη το 'ρκούδι, ήφαρην τα σο χωρίος.

Σωρεύταν τοιπ του χωρού οι νομάτοι να ιδούν το τζαναβάρι. Οι χωρώτοι είπαν τι κι, ν'τα θένουμε σο ζυ να ιδούμε πόσα χάδα ένι, πέλκι πατόν πενήντα, πέλκι δύο εκατό. Πηγάσαν το τζαναβάρι σο χασάπη, δέβασαν το ζιντζί σο καντάρι, έβκην εκατόν εξήντα χιάδα. Έγδαρεν ο νομάτ το τζαναβάρι, πήρην το πόστι δέβασέν τα σ'η ράση του. Ενότουν τίπχε 'ρκούδι.

Απιδού στέρου, από το νομάτι λέγκαντα σο χωρίος: "Αϊτζή - Αϊτζή". Ζελμώνσαν τ' όνυμά του. Τίς να 'ρχότουν η ράστα μπρο του, ρωτάγκην τα: «Αϊτζή, τους ενότουν του 'ρκουδού ο μεσελές;». "Αϊτζή - Αϊτζή" δέρκεν, σαστιέσην ο νομάτ, ενότουν περισάνι.

Πην σον παπά του χωρού παρακάλτσεν *da* να υπεί σις χωρώτοι να μην τα λένε *Aït Zή*. Έβην ο παπάς την Τζερετζή σον άμβωνα είπεν τι κι: «Ε χωρώτοι, ατέ ο Χριστενός ενότουν σεφίλι. Απί 'δου στέρου μη τα ρωτάτε του 'ρκουνδού το μεσελέ, μή τα λέτε *Aït Zή*. Ο νομάτ έσει όνυμα. Βαπτίστη Κωσταΐνος!»

Ε, απιδού στέρου, τζαι 'τζείνα οι χωρώτοι του τζο κατέχναν του 'ρκουνδού το μεσελέ, έμαθαν *da*, τζαι *dáma*, μιτσίκα, δρα οι χωρώτοι λέγκαν *da* πάλι "*Aït Zή*". Το χαβατίσι *έφτασεν* τζαι σα κοντινά τα χωρία. Ο νομάτ τζάπου πααίγκεν λέγκαν *da*: "*Aït Zή - Aït Zή*".

Πόμενην τ' όνυμά του "*Aït Zής*".

Ερμηνεία.

Ο Αρκουδιάρης.

Σ' ένα χωριό ήταν ένας άνθρωπος σωματώδης όμοιος με αρκούδα, ήταν του χωριού ο παλαιστής. Στις γιορτές και στα πανηγύρια αυτός ο άνθρωπος έβγαινε πάντα μπροστά να παλέψει με τα παλικάρια από τα άλλα χωριά*.

Μια φορά που πήγε στο βουνό να φέρει ξύλα, είχε κακό συναπάντημα με μια μεγάλη αρκούδα. Το θεριό όρμησε πάνω στον άνθρωπο να τον κατασπαράξει. Όμως ο πεχλιβάνης αμέσως έχωσε τη γροθιά του στα σαγόνια της αρκούδας έκοψε την ανάσα της, και βγήκε η ψυχή του θηρίου. Ο άνθρωπος ξύλα δεν έφερε από το βουνό, μα φορτώθηκε την αρκούδα και την έφερε στο χωριό.

Μαζεύτηκαν όλοι οι άνθρωποι του χωριού να δουν το αγρίμι. Οι χωριανοί είπαν, να τη βάλουμε στη ζυγαριά να δούμε πόσες οιάδες είναι, ίσως εκατόν πενήντα, ίσως διακόσιες. Πήγαν το θηρίο στο χασάπη, πέρασαν την αλυσίδα στο καντάρι, βγήκε εκατόν εξήντα οιάδες (πάνω από 200 κιλά).

Έγδαρε ο άνθρωπος το θηρίο, πήρε το δέρμα, το πέρασε στη φάχη του, έγινε όμοιος αρκούδα.

Από δω κι ύστερα αυτό τον ἀνθρωπο τον ἐλεγαν στο χωριό:
“Αϊτζή - Αϊτζή” (Αρκουδιάρη).

Ξέχασαν το όνομά του.

Όποιος τύχαινε μπροστά του τον ρωτούσε: «Αϊτζή, πώς έγινε το περιστατικό με την αρκούδα;» “Αϊτζή”, “Αϊτζή” λέγοντας, τα έχασε ο ἀνθρωπος, έγινε περίγελος.

Πήγε στον παπά του χωριού τον παρακάλεσε να πει στους χωριανούς να μην τον λένε “Αϊτζή”. Βγήκε ο Παπάς την Κυριακή στον ἀμβωνα και είπε:

«Ε χωριανοί, αυτός ο Χριστιανός είναι για λύπηση. Από εδώ κι ύστερα μη τον ρωτάτε για το περιστατικό της αρκούδας, μην τον λέτε Αϊτζή. Ο ἀνθρωπος έχει όνομα. Βαπτίστηκε Κωνσταντίνος!»

Από τότε, ακόμα κι εκείνοι οι χωριανοί που δε γνώριζαν την περιπέτεια της αρκούδας, την έμαθαν. Και πάντοτε, μικροί μεγάλοι, οι χωριανοί τον ἐλεγαν πάλι Αϊτζή. Το νέο έφτασε και στα κοντινά χωριά. Ο ἀνθρωπος όπου και να πήγαινε του φώναζαν: “Αϊτζή - Αϊτζή”.

Του έμεινε το όνομα “Αϊτζής”.

Αφηγητής: Η γιαγιά μου Ευλαμπία, παπαδιά του Παπά Μάρκου Παπαδόπουλου που ήταν εφημέριος στον Ιερό Ναό των Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού στο Σαπτί Φαράσων Καππαδοκίας. Εγκαταστάθηκε αρχικά στα Πετρανά Κοζάνης και κατόπιν στο Πλατύ. Συνέντευξη στο Πλατύ Ημαθίας, καλοκαίρι 1952.

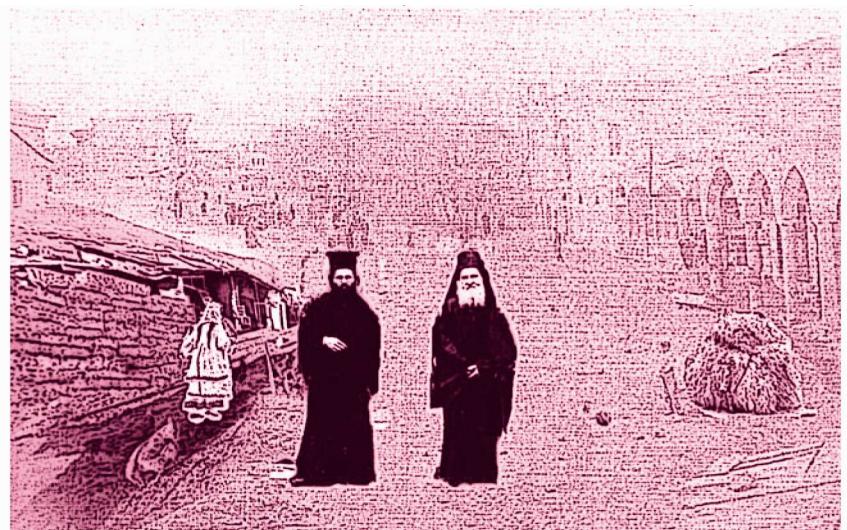
* Στην Καππαδοκία με την ευκαιρία πανηγυριών ή και γάμων, όπου ο γαμπρός και η νύφη ήταν από διαφορετικά χωριά, διοργάνωναν παλαιστικούς αγώνες στους οποίους έπαιρναν μέρος παλικάρια από τα γύρω χωριά που μετείχαν στη σύναξη.

3. Ο Δεσπότ' τζαι η κλουτσίστρα.

(Καρατζορέν)

Σο μεμλεκέτι μας, τον χωρού οι παπάδες πουά γράμματα τους κατέχουν. Ψαλέγκαν τζαι δεβάσκαν το Ευαγγέλιο σα ρωμάκα τζαι σα τούρτζικα. Με νε τα ρωμάκα γροικάγκαν, νε τα τούρτζικα.

Αμμα, σ' ε χωρίος ήτονν ο παπά Νικόλας, πολύ δεβασμένο παπάς. Έβγαλην το μέγιο το σκολείο σο Ζιντζίτερε. Ατό, ο παπά Νικόλας, εμ δεβάσκην το Ευαγγέλιο το ορτό του, εμ βκαλήγκην λόγος, να γροικίσουν οι χωρώτοι τ' άσλι του. Ήτονν σπουδαγμένος μο τη Βυζαντινή μουσική τζαι το σάσι του βγαίγκην αντι ασότρα στο παγάνι. Τζάπον να τα στριγκάγκαν πααίγκην: σα πομεινά τα χωρία τζάπον παπάς τσ' ούχαν, σα οράνα τζάπον ήσαντε παλέ εκκλησίας τόποι. Με ατό ο παπά Νικόλας ήσην αν μισίκο χούν. Τζάπον να βρισκούτονν, σο μεϊτάνι για σην εκκλεσία μπέσου βρίσκην κάμα, χελέ τις 'ναιτσες.

Ατέ του παπά τα τερτίπε έφτασαν σου Δεσπότη τα τία.

Ατό τη μία, ο Δεσπότ' ήρτην αν Τζερετζή σο χωρίο να ιδεί μο τα φτάλμα του τζαι να κούσει μο τα τία του, πα ειπεί ο παπάς τεϊ. Πην σην Εκκλεσία, είδεν τι κι ο παπάς έβκαλην τη λειτουργία ταμάρι. Εξήγησε το Ευαγγέλιο, δώτζην τις ευλογίες του σο μεντζιλίση, τιδέ στέρουν φίλσην τζαι του Δεσπότη το σέρι σο Ιερό πέσουν..

Ο Δεσπότ είπεν τι κι: «Είδα τα κι ψαλαίνεις Βυζαντινή Μουσική τζαι εξήγησες το Εναγγέλιο αούτζι κι, για πάλι τζο πορήγκα ν'τα πασαρέψω. Με οι χωρώτοι έχουν στη σένα παράπονο». «Πιωτς ένι το παράπονο Δεσπότη Εφεντή;» είπεν τι ο παπάς. Ο Δεσπότ' έκρουσην το δισώμι του παπά μακούσκα τζαι είπεν τι κι: «Παπά μου, λέν τι κι βρίζεις πολύ κάμια σα τούρτσικα, χελέ τις 'ναίτζες!». «Δεσπότ' εφεντή», είπεν τι ο παπάς, «οιλέ ισέ, εδό να νεγκώσουμε αν κούτι σου χωρού τα σοχάχα».

Πήρ μου δεβούν σο δεύτερο το σοχάχι, έβγκην μπρό τουνε αν ταζό νύφη τζαι είπεν τι κι: «Δεσπότ' εφεντή τουρ χαλέ τουρ». Η 'ναίκα έμπην πέσουν σην ασερώνα. Ο Δεσπότ' μο τον παπά πόμεναν σ' ης στράτας τη μέση. Πεσλετίσκαν να νάρτει η νύφη να φέρει παχοίσι σο Δεσπότη.

Σα δυο τρία τακκέδες στέρον έβγκην η 'ναίκα τζαι είπεν τι: «Χάτιστι δεβάτε άμετε!». Ο Δεσπότ' ρώτσεν τη 'ναίκα: «Τιρί μας κράτηρες σ'ης στράτας τη μέση;» Είπεν τι τζαι η 'ναίκα: «Η πεθερά μου είπε με κι: 'Τζας δεβαίνει ο Δεσπότ, ερ να θέκεις τα βα σην κρουτοίστρα, το πουλία α βκουν 'νμνά τα γουργούρα τουν».

Γουτούρσην ο παπάς, σηκώθαν τον γενού του τζαι τον τσουφαλού τον τα τσάρα. Ρώτσεν τη ναίκα: «Πού ένι η πεθερά σου αρέτζα;» Το τουβεκέλη η ναίκα δώτζην το τζεβάπι του: «Χάθην». Γαπάρσην τον παπά η χολή: «Σενί που ντουνιατά, γαϊνανανί τα ο ντουνιατά σικίμ*». Στέρον 'νρίστη σο Δεσπότη τζαι είπεν τι: «Δεσπότ' Εφεντή, που γερέ πεν ντιλιμί τονταμάμ!»

Είπεν τι τζαι ο Δεσπότης κι: «Ασκ ολοσύν, αφήνται σοι αι αμαρτίαι!»

Απιδού 'στέρον ο παπάς το στόμα του τζο κρατήγκεν da. Βρίσκην τζαι μο τον Δεσπότη το ιζνι.

* Αυτή η πρόταση δεν αποδίδεται κατά λέξη στην καθομιλουμένη.

Ερμηνεία

Ο Δεσπότης και η κλώσσα.

Στην πατρίδα μας (Καππαδοκία) οι παπάδες στα χωριά πολλά γράμματα δεν κατείχαν. Έφελναν και διάβαζαν το Ευαγγέλιο στα ελληνικά και στα τουρκικά (καραμανλίδικα). Μα μήτε τα ελληνικά καταλάβαιναν μήτε τα τουρκικά.

Όμως, σ' ένα χωριό ήταν ο παπάς Νικόλας, πολύ διαβασμένος παπάς. Έβγαλε το μεγάλο σχολείο στο Ζιντζίτερε (Μονή Αγίου Προδρόμου στα Φλαβιανά). Αυτός ο παπάς Νικόλας, και διάβαζε το Ευαγγέλιο σωστά και έβγαζε λόγο να καταλάβουν οι χωρικοί το νόημά του. Ήταν σπουδαγμένος με τη Βυζαντινή μουσική και η φωνή του έβγαινε κελαρυστά σαν το νεράκι στο ρέμα. Όπου τον καλούσαν πήγαινε: στα άλλα χωριά που δεν είχαν παπά, στα ερείπια, όπου υπήρχαν τόποι παλαιών εκκλησιών. Μα ο παπάς Νικόλας είχε ένα μικρό ελάττωμα. Όπου και να βρισκόταν στο ύπαιθρο ή στην εκκλησία μέσα, έβριζε άσκημα, κυρίως τις γυναίκες.

Αυτά τα τερτίπια του παπά Νικόλα, έφτασαν κάποτε στα αυτιά του Δεσπότη.

Μια και δυο, ο Δεσπότης κάποια Κυριακή ήλθε στο χωριό να δει με τα μάτια του και ν' ακούσει με τ' αφτιά του, τί τάχα θα έλεγε ο παπάς. Πήγε στην Εκκλησία και είδε πως ο παπάς έβγαλε τη λειτουργία τέλεια. Εξήγησε το Ευαγγέλιο, έδωκε τις ευλογίες του στο πλήρωμα της Εκκλησίας και στο ύστερο φίλησε το χέρι του Δεσπότη στο Ιερό μέσα.

Ο Δεσπότης του είπε: «Είδα πως ψέλνεις Βυζαντινή Μουσική και εξήγησες το Ευαγγέλιο έτσι που ούτε κι εγώ θα μπορούσα να τα καταφέρω. Μα οι χωριανοί έχουν από σένα κάποιο παράπονο». «Ποιο είναι το παράπονο Δεσπότη Αφέντη;» ρώτησε ο παπάς. Ο Δεσπότης τον χάιδεψε φιλικά στον ώμο και του είπε: «Παπά μου, λένε πως βρίζεις τουρκικά πολύ άσκημα, ιδίως τις γυναίκες». «Δέσποτα Αφέντη», είπε ο παπάς, «αν είναι έτσι, έλα για λίγο να κάνουμε ένα γύρο στα σοκάκια του χωριού».

Πριν περάσουν στο δεύτερο σοκάκι βγήκε μπροστά τους μια νιόπαντρη νύφη και είπε: «Δεσπότη Αφέντη, σταθείτε καλέ για λίγο».

Η γυναίκα μπήκε μέσα στην αχερώνα. Ο Δεσπότης με τον παπά απόμειναν στη μέση της στράτας. Περίμεναν πως η νύφη θα φέρει κάτι μπαζίσι για το Δεσπότη.

Ύστερα από δύο τρία λεπτά, βγήκε η γυναίκα και είπε: «Άντε περάστε και πηγαίνετε!» Ο Δεσπότης ρώτησε τη γυναίκα: «Γιατί μας ιράτησες στη μέση της στράτας;» Η γυναίκα απάντησε με αφέλεια: «Μου είπε η πεθερά μου ότι, καθώς περνάει ο Δεσπότης, αν βάλεις τα αβγά στην ιλώσσα, τα πουλάκια θα βγουν γυμνολαίμια.»

Λύσσαξε ο παπάς, σηκώθηκαν οι τρίχες από τα γένια και από την κεφαλή του. Ρώτησε τη γυναίκα: «Που είναι τώρα η πεθερά σου;» Η γυναίκα απάντησε πως: «Πέθανε!» Άστραψε και βρόντηξε ο παπάς, και είπε στη γυναίκα: «Εσένα σ' αυτή τη ζήση και την πεθερά σου στον άλλο κόσμο να βατεύω.»

Ύστερα γύρισε στο Δεσπότη και είπε:

«Δέσποτα Αφέντη, τέτοιες ώρες εγώ δεν μπορώ να κρατήσω τη γλώσσα μου!»

Είπε και ο Δεσπότης
«Με τις υγείες σου, συχωρε-
μένες οι αμαρτίες σου!»

Από δω κι ύστερα ο παπάς δεν κρατούσε πια τη γλώσσα του. Έβριζε τις γυναίκες και με την άδεια του Δεσπότη!

Αφηγητής: Η μητέρα μου Δέσποινα Παπαδοπούλου του Τσιαγμέν από το Σαππί Φαράσων. Ήλθε πριν από την Ανταλλαγή με δικά της έξοδα το 1923. Στα Γρεβενά συνάντησε και παντρεύτηκε τον Βασίλειο Παπαδόπουλο του Παπά Μάρκου από το Σαππί. Συνέντευξη στο Πλατύ Ημαθίας, καλοκαίρι 1949.

4. Τους να πλερωθεί ο χρος. (Σαττί)

Σο χωρίο ερχούσαντε οι Αϊτιννούδες μο τα πρόβατα τζαι τα γίδε να βοστσίσουν σο τσάιρι. Δίγκαν σις χωρώτοι μαλλί, τυρί τζαι γάτου ἀλλειμα τζαι παιρκαν κοτοί, κθάρι τζαι τζαχρι. Ατό τ' αλισφερίσι ιωνύτουνι τάμα την ἀνοιξη τζαι πομέγκαν οι Τσομπάνοι χως το Μαθόπωρο.

Ήτουν τζ' αν περισάν Γιουβάν σο χωρίο μας, ήσην τζ' αν τουβεκέλ κορτζόκκο εννέ δέκα χρονών. Πήρην στ' εν τσομπάνο ἀλλειμα τζαι τυρί, με τζο δώκεν στη μερέ του κοτοί, κθάρι. Είπεν τι: «Να σα τα δώκω στ' αώνι τ' áβον τη βδομάδα».

'Ηρτεν ο νομάτ τ' áβον τη βδομάδα, πάλι τσού 'σεν ντα δώσει.

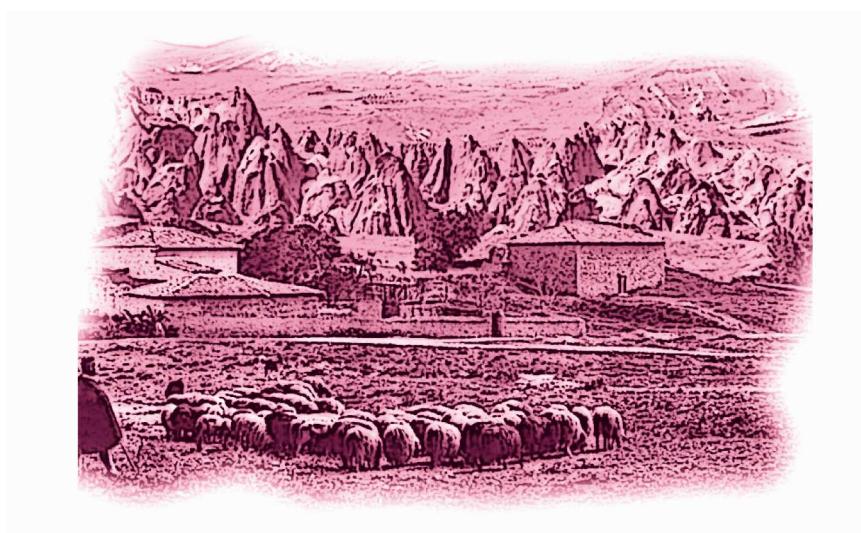
Ήρτεν σο τρίτο φορά. Ο περισάν Γιουβάν τσού 'τουνε σο σπίτι με ἔβγκην το κορτζόκκο σο θύρων μπρο. Ρώτσεν τα ο νομάτ: «Πού ένι ο τατάς σου;» Είπεν δι το κορτζόκκο σο νομάτι: «Ο τατά μουν πην σο τσάιρι, τσάπον χα δεβούν τα πρόβατα να καρφώσει παλούχα τζαι να δεβάσει γκαθώνα τέλι.

Τσας δεβαίνουν τα πρόβατα να τοχαντίσουν τα πόστα τουν σο γκαθώνα το τέλι, να πομείνει το μαλλί, να σωρέψει ο τατά μουν, ντα πουλήσει τζαι να δώσει ση σένα το χρο του».

Χερχαλτέ το κορτζόκκο ήτουν δασκαλεμένο στον τατά του.

Ο Νομάτ γιάσην μο του τουβεκέλ κορτζόκκον το κατζί.

Είπεν τι τζαι το κορτζόκκο: «Αλισήν γιοννεντί de κιονλιόν!»

Ερμηνεία

Πώς να πληρωθεί το χρέος.

Στο χωριό έρχονταν οι Αϊτιννούδες (Τσελιγκάτα από το Αϊδίνιο) με τα πρόβατα και τα γίδια να βοσκήσουν στα λιβάδια. Έδιναν στους χωρικούς μαλλί, τυρί και βούτυρο γάλακτος και έπαιρναν σιτάρι, κριθάρι και καλαμπόκι. Αυτές οι δοσοληψίες γίνονταν πάντα το καλοκαίρι. Οι Τσομπάνοι παρέμεναν ως το Φθινόπωρο.

Ήταν στο χωριό μας κι ένας ταλαιπωρος Γιάννης, είχε και ένα αγαθό κοριτσάκι εννιά δέκα χρονών. Πήρε από ένα τσομπάνο τυρί και βούτυρο, μα δεν έδωσε από τη μεριά του σιτάρι και κριθάρι. Του είπε: «Να σου τα δώσω στο αλώνι την άλλη εβδομάδα».

Ήλθε ο άνθρωπος την άλλη εβδομάδα, πάλι δεν είχε να του δώσει. Ήλθε για τρίτη φορά. Ο ταλαιπωρος Γιάννης δεν ήταν στο σπίτι, μα βγήκε μπροστά στην πόρτα το κοριτσάκι. Τη ρώτησε ο άνθρωπος: «Πού είναι ο πατέρας σου;» Είπε το κοριτσάκι με αφέλεια στον άνθρωπο: «Ο πατέρας μου πήγε στο λιβάδι από κει

που θα περάσουν τα πρόβατα να μπήξει παλούνια και να δέσει αγκαθωτό σύρμα. Καθώς περνούν τα πρόβατα θα σκαλώνουν οι προβιές στο αγκαθωτό σύρμα. Θα μείνει το μαλλί, να το μαζέψει ο πατέρας μου, να το πουλήσει και να δώσει σε σένα το χρέος του».

Ασφαλώς το κοριτσάκι ήταν δασκαλεμένο από τον πατέρα του. Ο άνθρωπος γέλασε με την απάντηση του αγαθού κοριτσιού. Είπε τότε και το κορίτσι: «Σιγούρεψε πως θα πάρεις τα λεφτά σου και χαμογελάς ευτυχισμένος!»

Αφήγηση: Ανάστα του Τσιαγμέν, αδελφή της μάνας μου, σύζυγος του Σάββα Αλεκόζη. Από το Σαπτί Φαράσων. Δύο παιδιά της, τον Αντώνη και Δημήτρη, τα πήρε στις ΗΠΑ ο αδελφός του πατέρα τους, το 1955.

5. Το μέλι σου Μίντο το τσανάχι.

Σ' ε χωρίος ήτουν α 'ναίκα τουλ γαρ! Είσην α γιος, λέικο τουβεκέλ,
λέγκαν da Τέστη.

Ατέ τη μία ήρταν δύο εργάτοι,
ο Κωσταΐνος τζαι ο Λεόντης να
υπάνε σο χωράφι να νάσουν τεΐ. Το
σήρο η 'ναίκα ήφαρην μπρό τουν
μπαζαμάδα, σ' εν τάσι γιαούρτι τζαι
σ' ε χωμάτινο τσανάχι μέλι να φαν
οι εργάτοι. Το φσόκκο, οχτώ, εννέ
χρονών, παίσκην μο το στουλί του,
το Μίντο, όξον σο χαβλού τουνε.

Οι εργάτοι έφαγαν το μέλι
τζαι στρίγκαν το Τέστη να φέρει τσάβουν μέλι 'πο πέσουν. Η 'ναίκα ήτουν
σην κουζίνα τζαι χαζιρλατίσκεν τη χρεία σ'ις εργάτοι. Ήρτεν το φσόκκο
πήρεν το χωμάτινο τσανάχι τζαι πήν 'έμωσέν τα μέλι. Ήφαρην da τζαι
έθατσέν da σ'ις εργάτοι μπρό.

Ο Λεόντης είδεν το τσανάχι γεμοσμένο μέλι, είπεν τι σον Τέστη κι:
«Ε φσόκκο ατέ το τσανάχι γέμωσές τα μέλι, ερ ντα ιδεί η μά σου α
χολιεστεί». «Τιδέ σο τίπος να χολιεστεί», είπεν di το φσόκκο, «σο μέλι
πέσουν ξείλσεν α ποντίτζι τζαι μεις τζο τρώμ' απ' ατό το μέλι».

Ο Κωσταΐνος χέμεν πιρτέν πιρέ τάνσην το τσανάχι μο το μέλι κόνσεν
da όξον σο χαβλού. Το φσόκκο σιτσιρά-
τσεν τσίριξεν: «Ω νιμά! Ο Ταή μουν ο
Κωσταΐνος κόνσην το τσανάχι του Μίντο
σο χαβλού, ποίτσεν da τελέφι».

Μέρσεμ ατό το μέλι τζο θέκναν τα
σου τρώγκαν ατσείνα τα τάσα πέσουν με
θέκναν τα σου στουλού το τσανάχι, είχαν
da άλεϊ για τις μουσαρίζτοι. Οι εργάτοι
χολιέσταν σηκώθαν έφυναν δεχούς κατσία.
Πόμεινεν το σήρο η 'ναίκα δεχούς εργά-
τοι.

Δεμέν, σ'το τζανό τζαι σ'το δομένο
μαθαίνεις το ληθότικο.

Ερμηνεία

Το μέλι στη γαβάθα του Μίντο.

Σ' ένα χωριό ήταν μια χήρα γυναίκα. Είχε ένα γιο λίγο αγαθό, τον έλεγαν Ορέστη.

Κάποτε ήλθαν δυο εργάτες, ο Κωνσταντίνος και ο Λεόντης για να πάνε στο χωράφι να οργώσουν. Η χήρα γυναίκα έφερε μπροστά τους ξεροτήγανα, σε ένα πιάτο γιαούρτι και σε μια πήλινη γαβάθα μέλι για να φάνε οι εργάτες. Το αγοράκι, οχτώ εννιά χρονών, έπαιζε έξω στην αυλή με το σκύλο του, το Μίντο.

Οι εργάτες έφαγαν το μέλι και ιάλεσαν τον Ορέστη να φέρει και άλλο μέλι από μέσα. Η γυναίκα ήταν στην κουζίνα και ετοίμαζε τα χρειαζούμενα για τους εργάτες. Ήλθε το αγοράκι, πήρε την πήλινη γαβάθα και πήγε στο κελάρι, τη γέμισε ως απάνω μέλι. Έφερε τη γαβάθα και την έβαλε μπροστά στους εργάτες.

Ο Λεόντης είδε τη γαβάθα γεμάτη μέλι και είπε στον Ορέστη: «Βρε παλικαράκι αυτή τη γαβάθα τη γέμισες μέλι, αν το δει η μάνα σου θα θυμώσει». «Για δες, γιατί να θυμώσει», είπε το αγόρι, «μέσα στο μέλι έπεσε ένας ποντικός και μεις δεν τρώμε από αυτό το μέλι».

Ο Κωνσταντίνος αμέσως με μιας, άρπαξε τη γαβάθα με το μέλι και την πέταξε έξω στην αυλή. Το αγοράκι τινάχτηκε, τσίριξε: «Μαμά! Ο μπάρμπα Κώστας πέταξε τη γαβάθα του Μίντο στην αυλή, την έκαμε θρύψαλα».

'Ωστε, αυτό το μέλι δεν το έβαζαν μέσα στα πιάτα που έτρωγαν εκείνοι αλλά το έβαζαν στη γαβάθα του σκύλου μόνο για τους επισκέπτες. Οι εργάτες θύμωσαν και σηκώθηκαν έφυγαν αμίλητοι. Έμεινε η χήρα γυναίκα δίχως εργάτες. Ωστε, από μωρό κι από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια.

Αφήγηση: Σάββας Παπαδόπουλος. Την ημέρα του γάμου του, αμέσως μετά τη στέψη τον συνέλαβαν οι τζανταρμάδες που περίμεναν έξω από την Εκκλησία. Επιστρατεύτηκε μαζί με τον παράνυμφο (πατέρα μου) και κατετάγησαν στα τάγματα εργασίας (αμελέ ταπιρλαρι). Συνέντευξη στο Πλατύ Ημαθίας, 1955.

6. Η νύφη του τζο κρατήγκην τ' ώνεμα.

(Ταστοί)

Σο μεμλεκέτι το ταζό η νύφη μπαίγκην σο σπίτι του γαμπρού τζαι απιδέ στέρον ιωνύτουν ένα μο το χοροντά του πεθερού. Το σάσι του τζο πρέφτει να 'κουντεί στην πεθερά, στον πεθερό τζαι στα φούκα του σπιτού νε στα μιτσίκα. Άλεϊ μο τ' ώνεμα μπορήγκην να ειπεί από τον θέλει. Τζας βρίσκην τα ζόρε γιαναστέγκην σ' ε μιτσίκιο κορτζόκιο τζαι γιαβάσα γιαβάσα λέγκην τα από τον 'υρεύει, τζαι τζείνο πααίγκην ντα ειπεί σ'ην πεθερά για σ'ον πεθερό.

Με σε χωρίος ήτουν α νύφη, λέγκαν τα “ατοίκ τσενέ”. Η γώσσα του ήτουν “καλπατούν”, τίπους τζο κρατήγκην μπέσον του. Για σην πεθερά, για σον πεθερό δίγκεν τάμα λυκούσκα τζεβάπα. Κανείς τσο πορήγκην να τοχαντίσει σο μητέ του.

Α ημέρα, σ'η στοσάιδη τζας ξηγανίσκαν τζαχρία, είπεν τι ο πεθερός τ'ς κι: «Ε' νύφη, σήμουρον ερ να κρατήσεις τ' ώνεμα χως τη βραδό α σα πάρω α φιστάνι γουτνουνώνα».

Με ο πεθερός, η πεθερά τζαι οι συνυφάδες παιολάτσαν αν τετικοντού τσιπ τον χωρού τα μασάλα. Η νύφη κρατήθη άλεϊ α σαχάτι. Ποίτοην σαπούρι με χέμεν τζιριξεν «σενίν αλατζαγηρήν γουτνουνούν ιτσινέ σιτσάριμ, τσατλατηρατσάξινις μπενί;»

Τζαι απιδέ στέρον τάμα τσενέ ατοίκ σ' νύφ'.

Ερμηνεία

Η νύφη που δεν ιρατούσε την αλαλία.

Στην πατρίδα η νεόνυμφη έμπαινε στο σπίτι του γαμπρού και από εκεί κι ύστερα γινόταν ένα με την οικογένεια του πεθερού. Η φωνή της δεν πρέπει να ακουστεί στην πεθερά, στον πεθερό και στα αγόρια του σπιτιού, ούτε στα πιο μικρά. Μόνο με νοήματα μπορούσε να πει αυτό που θέλει. Όταν έβρισκε τα ζόρια, πλησίαζε ένα μικρό κοριτσάκι και πολύ σιγά του έλεγε αυτό που θέλει, κι εκείνο πήγαινε να το πει στην πεθερά ή στον πεθερό.

Μα σ' ένα χωριό ήταν μια νύφη που την έλεγαν “ανοιχτό σαγόνι”. Η γλώσσα της ήταν “τανάλια”, δεν ιρατούσε τίποτε μέσα της. Και στην πεθερά ή στον πεθερό έδινε πάντα “αλμυρές” απαντήσεις. Κανείς δεν μπορούσε να της χαλάσει τη διάθεση.

Μια μέρα, στη σκιά καθώς ξεφλουδίζαν καλαμπόκια, της λέει ο πεθερός της:

«Ε' νύφη, σήμερα αν ιρατήσεις την αλαλία ως το βράδυ θα σου αγοράσω ένα φουστάνι μεταξωτό».

Μα ο πεθερός, η πεθερά κι οι συννυφάδες άρχισαν ένα κουτσομπολίο για όλου του χωριού τα ανέκδοτα. Η νύφη ιρατήθηκε μόνο για λίγη ώρα. Έκαμε υπομονή, μα ξαφνικά ξέσπασε: «Να χ... μέσα στο μεταξωτό φόρεμα που θα μου πάρεις, θέλετε να με σκάστε εμένα;»

Και από δω κι ύστερα το στόμα της νύφης απύλωτο!

Διήγηση: Αβέργιος Καραμουρατίδης από τα Φάρασα. Χορευτής και χορογράφος. Το 1959 στο Πλατύ Ημαθίας οργανώσαμε χορευτική ομάδα και χορωδία. Με χορούς και τραγούδια πραγματοποιήσαμε τα Πρωτοχρονιάτικα δρώμενα των Φαράσων.

Σημείωση.

Η αλαλία, αλαγιά ή ώνεμα (νόημα) αποτελούσε θεσμό απαράβατο σε όλη την Ανατολία αδιακρίτως θρησκείας. Κατά μία παράδοση, προχωρούσε ένα καραβάνι με καμήλες ανάμεσα σε δέντρα. Προηγείτο ο πεθερός και ακολουθούσε η νεόνυμφη με το μωρό στις φασκιές. Το μωρό με τις φασκιές σκάλωσε σε ένα κλαδί. Η μάνα του δεν μπόρεσε να ενημερώσει άμεσα τον πεθερό λόγω του θεσμού της αλαλίας. Όταν τα κατάφερε να πει τον πόνο της τραγουδώντας, και γύρισε ο πεθερός να βρει το μωρό, τα αρπακτικά πουλιά το είχαν κατασπαράξει! Ήταν γνωστό μάλιστα στα τουρκικά και ένα λυπητέρο τραγούδι που εξέφραζε τον πόνο της μάνας.

Στην Αξό «Για πολύ χρονικό διάστημα, πέρα από χρόνο ή και δυο το στόμα της νύφης ήτο κι έπρεπε να μένει κλειστό, 'να κρύψ' νύφ~~χ~~ότ'. Κανείς από τους σπιτικούς, χωρίς να εξαιρεθούν ούτε οι μικροί κουνιάδοι, δεν άκουγε ποτέ τη λαλιά της! Σεβασμού τάχα ένεκα».

Γεωργίου Π Μαυροχαλυβίδη, «Η Αξό Καππαδοκίας», Αθήνα 1990, τ. ΠΡΩΤΟΣ, σελ. 221.

Και στη Σύλλη Ικονίου: «Η πεθερά ήταν ο αδιαφιλονίκητος αφέντης, αποκτούσε το δικαίωμα να καπνίζει και να 'ρακοποτεί' και με την εθιμικά καθιερωμένη αλαγιά απαιτούσε απόλυτο σεβασμό από τη νύφη. Η νύφη απαγορευόταν ακόμα και να της απευθύνει το λόγο».

Τάκη Α Σαλκιτζόγλου, «Η Σύλλη του Ικονίου. Μία ελληνική κωμόπολη στην καρδιά της Μικράς Ασίας» Ι. Μ. Ε., Αθήνα 2005 σελ. 141.

Το έθιμο της αλαλίας το διατήρησαν εδώ στην Ελλάδα οι Φαρασιώτες τουλάχιστον ως τη δεκαετία του '50 κατά προσωπική μου εμπειρία.

Σε ένα χωριό της Κοζάνης επισκέφτηκα με τον πατέρα μου την αδελφή του, το 1951. Ήμουνα 21 ετών και τότε μόλις την πρωτογνώριζα. Η θεία είχε ένα γιο στρατιώτη και άλλα τρία τέσσερα παιδιά. Μας έστρωσε το τραπέζι στο χαιγάτι του ορόφου όπου καθίσαμε ο πατέρας μου και ο πεθερός της.

Η αδελφή του πατέρα μου με την πεθερά της κάτω στο τελευταίο σκαλί χαμηλά άρχισαν να σιγομουρμουρίζουν και να τρων. Βλέπαμε μόνο τα χείλη τους αλλά δεν ακούγαμε φωνή!

Και ένα άλλο περιστατικό πάλι σε χωριό της Κοζάνης το 1950 :

Ο πεθερός προσπαθούσε να καρφώσει ένα παλούκι στον τοίχο για να δέσει την κατσίκα. Από τη μέσα πλευρά του τοίχου ήταν η καπνοδόχος από το τζάκι και ο τοίχος ήταν μονό τούβλο και ευαίσθητο. Καθώς χτυπούσε από έξω με το σφυρί, έπεφταν τα τούβλα στο τζάκι. Ήμουν κοντά στον πεθερό (θείο μου) από την έξω μεριά. Θα μπορούσε να μιλήσει σ' εμένα η νύφη αλλά ήμουν εξάδελφος και κατά τρία χρόνια μεγαλύτερος από τον άντρα της. Άρα ίσχυε και για μένα τ' ώνεμα (νόημα).

Ωστου να βρει ένα μικρό γειτονόπουλο να ενημερώσει τον πεθερό, γκρέμισε μεγάλο μέρος από τον τοίχο της καπνοδόχου.

Ρώτησα το θείο μου, γιατί δεν καταργεί αυτό το έθιμο της αλαλίας στην οικογένειά του. Μου λέει: «Στην οικογένεια βρίσκονται τρεις νυφάδες και με την πεθερά κάνουν τέσσερις γυναίκες. Φαντάζεσαι τί θα γίνει αν όλες έχουν το “δίκαιωμα” να βγάζουν γλώσσα κάθε ώρα όλη μέρα;

Ας πάει λοιπόν και ο τοίχος χάρη στο έθιμο!»

7. Η νύφη του τσο τρώγκνεν κατιέν.

(Ταστσί)

Σο μεμλεκέτι οι 'ναΐτζες τζο καθούσανται σο σοφρό μο τις άντρις τουνε ντάμα. Καθούσανται περέτζει τζαι το σάσι τουν μη κουστεί σις άντρες. Το ταξό η νύφη τρώγκην λέικο παρέτζει κοντά σην πεθερά του. Η νύφη του τρώγκην λέικο ήτουν καό νύφη

'Ητουν τζαι α νύφη σο χωρίο μας, πολύ ναμουσλούς, χετς τζο τρώγκην μο τα πομεινά ντάμα!

Με σηκούτουν κετζέ γιαρισή, τζας πνόγκαν τα πομεινά, τζαι πα- αίγκην σο μαχζέμι, θεκνήγκην αν τουρλού γεμέκα σο τεψί μπρό του τζαι φταίγκην α ζόρι φάγεμα.

Ο πεθερός τ'ς πήρεν χαμπάρι σ'ννφ' τη δαιβοσύνη τζαι α ημέρα πονστιέσε σο τουλάπι πέσον. Τσας θέτσεν η νύφη τον τεψί μο τα φαγέματα τζαι πην να φέρει νερό, ο πεθερός έβγκην τζέ έθατζεν τζάβον αν χούφτα γεμέκα σον τεψί πέσον.

'Ηρτεν η νύφη σο γαραννίχι, πασλάτσην να τρω με τζο πόρκην ντα φα ταιπ τον ήσαντη σον τεψί πέσον. Πρήστην η τσοιλία τον τζαι είπεν τι: «Παναΐα μου! Γω κάτα ημέρα τρώγκα τα ατέ το φα!»

Σήμουρουν τζο πορώ ντα φάγω, η τζοιλία μου τζο χωρεί τα. Ντα φάγω, α κανιστεί η τζοιλία μου. Ντα φήκω ένει κουνάχι. Πα ποίκω αρέτσα; Γιόξαμ είμαι στανιέρι, για α σαντζιλαντίσω;»

'Έβκην ο πεθερός, πήρεν το ζωνάρι τζαι πασλάτσην ντα κοπανίζει σ'ην τσοιλία του: «Παστονρμάδες, σουντζούκα τζαι τνρία», είπεν τι, «εβγκάτε, μη κανιστεί σ' ννφ' η τσοιλία!»

Ερμηνεία

Η νύφη που δεν έτρωγε ποτέ.

Στην πατρίδα οι γυναίκες δεν κάθονταν στο τραπέζι μαζί με τους άντρες τους. Κάθονταν πιο πέρα, ώστε η φωνή τους να μην ακούγεται από τους άντρες. Η νέα νύφη έτρωγε λίγο παρέκει μαζί με την πεθερά. Η νύφη που ήταν λιτοδίαιτη, θεωρούνταν ιαλή νύφη.

Ήταν και μια νύφη στο χωριό μας πολύ σεμνή, δεν έτρωγε καθόλου μαζί με τους άλλους! Όμως σηκωνόταν τα μεσάνυχτα, καθώς κοιμόντουσαν οι άλλοι, και πήγαινε στο κελάρι, έβαζε μια ποικιλία φαγητά στο ταψί μπροστά της και έκαμνε ένα θαυμάσιο γεύμα.

Ο πεθερός της πήρε χαμπάρι τη διαβολιά της νύφης και μια μέρα ιρύφτηκε στην ντουλάπα μέσα. Καθώς έβαλε η νύφη το ταψί με τα φαγητά και πήγε να φέρει νερό, ο πεθερός βγήκε κι έβαλε ακόμη μια χούφτα φαγητά στο ταψί μέσα.

Ήλθε η νύφη και άρχισε να τρώει στα σκοτεινά, μα δεν μπόρεσε να φάει όλα όσα ήταν μέσα στο ταψί. Πρήστηκε η κοιλιά της και άρχισε να μονολογεί: «Παναγία μου! Εγώ ιάθε μέρα το έτρωγα αυτό το φαΐ. Σήμερα δεν μπορώ να το φάω, δεν το χωρεί το στομάχι μου. Αν το φάω θα σκιστεί η κοιλιά μου. Αν το αφήσω είναι αμαρτία. Τί θα κάνω τώρα; Μήπως είμαι άρρωστη ή θα αρρωστήσω;»

Βγήκε ο πεθερός, πήρε το ζωνάρι και άρχισε να την κοπανίζει στην κοιλιά λέγοντας:

«Παστουρμάδες, σουτζούκια, και τυριά βγήτε, μη σκάσει της νύφης η κοιλιά!»

Διήγηση: Κυριακή, αδελφή του πατέρα μου, κόρη του Παπά Μάρκου, σύζυγος του Μαθαίου Κοσμίδη. Πετρανά Κοζάνης. Καλοκαίρι 1951

8. Πόμεινεν ο παπούκα μου σο τουφάνι. (Καρσαντί)

Σ'ο ρουσί Φκώσι ήτουν α ζόρι ορμάνι τσάπου πααίγκαν οι χωρώτοι να κόψουν ξύλα.

Σο καρά κίσι, πην τζ'ο παπούκα μου να φέρει ξύλα να κάψει σ' ην παρκαμίνα. Ατό τη ημέρα ξείλσην πολύ στόνι τζ' ενότουν τουφάνι σο ρουσί. Τζαι απιδού στην άκρα ο παππούκα μου τζο μπόρκην να 'υριστεί ξοπίσω. Η

επέ μου, σ' μα μου η μα, ήτουν στανέρι τζαι α βτομάδα νε νεκρούτουν, νε κατσέφκην νε τρώγκην.

Άλει πνόγκην σο μιντέρι κοντά σ' ην παρκαμίνα.

Ατέ τη μία, ήνοιξεν τα φτάλμα τ'ς τζαι είπεν τι σο γιο τ'ς, τον αμηή μου, σ' μά μου το δερό,

«Βασίλη γιαβρού μ', ο τατά σου πόμεινε σο Φκώσι, στα στόνε τζο μπορεί να'ρτεί. Έπαρ το βουρτόνι τζ' άμε φέρτα. Ένι του τσουφαλού μου η Παπαραπαρία. Γω α χαθώ τζο σώνω χώστουν νά'ρτει».

Αμηή μου ο Βασίλ' χετς τι τζο ιρού σ'μα του την παράληση. Λέτει κι, «Έσωσες έσωσες, σώσε τζ' όστουν νάρτει ο άντρας σου».

Η επέ μου τζο 'σωσε. Χάθην τζαι πην, πιρ μη τα ιδεί ο άντρας τ'ς αρό. Ο παπούκα μου ήρτε σο χωρίο τζας 'υρίστην ο κόσμος στα μηνημόρε.

Απιδού στέρουν κανείς τζο κατσεύκην σο σπίτι πέσουν ατέ το μεσελέ. Αμηή μου ο Βασίλ, πόμεινεν σο τζαν σιχισί.

Ατέ του παππούκα μου το περισανλίκι νανόστεν da η μάμουν α ημέρα του ξείλσην πολύ στόνι τζ' ενότουν τουφάνι σο καρά κίσι σο χωρίο μας.

Ερμηνεία

'Εμεινε ο παππούς μου στη χιονοθύελλα.

Στο βουνό Φκώσι, υπήρχε ένα πυκνό δάσος. Πήγαιναν οι χωριανοί να κόψουν ξύλα.

Στο καταχείμωνο πήγε ο παππούς μου να φέρει ξύλα για το τζάκι. Όμως, αυτή τη μέρα έγινε χιονοθύελλα και έπεσε πολύ χιόνι στο βουνό. Γι' αυτό το λόγο, ο παππούς μου δεν μπόρεσε να γυρίσει πίσω. Η γιαγιά μου, η μάνα της μαμάς μου, ήταν άρρωστη και μια βδομάδα μήτε άκουγε, μήτε μιλούσε, μήτε έτρωγε. Μόνο κοιμόταν στο μιντέρι δίπλα στο τζάκι. Κάποια στιγμή άνοιξε τα μάτια της και είπε στο γιο της, τον θείο μου, τον αδελφό της μάνας μου: «Βασίλη μωρό μου ο πατέρας σου έμεινε στο Φκώσι και από τα χιόνια δεν μπορεί να έλθει. Πάρε το μουλάρι και πήγαινε να τον φέρεις. Είναι του μυαλού μου το παραλήρημα. Εγώ θα πεθάνω, θα τελειώσω ώσπου να έλθει».

Ο θείος Βασίλης, καθόλου δεν παίρνει στα σοβαρά την παράκληση της μάνας του. Της λέει απότομα: «Εζησες, επιβίωσες, ζήσε και ώσπου να έλθει ο άντρας σου».

Η γιαγιά μου δεν έσωσε.

Χάθηκε και πήγε πριν την προλάβει ο άντρας της ζωντανή. Ο παππούς μου ήλθε στο χωριό όταν ο κόσμος γύριζε από τα μνήματα.

Από τότε κι ύστερα κανείς μέσα στο σπίτι δεν ανέφερε τίποτε γι' αυτό το περιστατικό. Ο θείος μου ο Βασίλης έπεσε σε μελαγχολία.

Αυτή την περιπέτεια του παππού μου τη θυμήθηκε η μάνα μου μια μέρα που έριξε πολύ χιόνι και έγινε χιονοθύελλα, ένα βαρύ χειμώνα στο χωριό μας.

Αφήγηση: η Ελένη Ανδρονίδου, η κόρη του Χατζαντώνη. Πλατύ Ημαθίας.

9. Του τατά μας το χουνέρι.

(Αφσάρι)

Σο χωρίο μας ήτουν α καμπά νταιής πολύ αζγούνι νομάτ, λέγκαντα δελή Μποτός.

Δάμα σηκούτουν την εβίτσα μαργαώγκεν μο τη 'ναίκα του, κουπανίσκεν da μο το κανάβι τζαι τε στέρουν πασλατίσκην μο τη 'ράδα να κοπανίζει τα τσοτσούχα του.

Α ημέρα πάγασην σο μόσ μο το γαϊρίδι δύο ντάγια κοτσί να λέσει τεϊ. Πήδην ντάμα του τζαι τ' ένα του γιο, το Γιουβάννη. Ατζεί σο μόσ ήσαντε πουά χωρώτοι τζαι στα πομεινά τα χωρία, βεκλετίσκαν την 'ράδα τουν να λέσουν το κοτσί. Το μέτρουν ο καμπά νταιής έβγκην τε μπρο να λέσει τεϊ. Τα πομεινά οι χωρώτοι πήραν da σα σέρα, κουπάνσαν da πάτα κιούτα, πήκαν da τελέφι κόνσαν da σου μωού τον deρέ.

Υρίστην ο νομάτ σο σπίτι πηρ μη λέσει το κοτσί.

Η 'ναίκα του η Ποτοσού 'ρώτσεν το γιο τ' ζ: «Γιουβάννη ογλούμ, τιτί τζο λέσιτι το κοτσί;» «Ω νιμά», είπεν τι το φσάχι κι, «άλεϊ μεις αδέ τρομάζονμε τζαι φοβούμεστε σ' τον datá μας. Ατζεί σο μόσ κανείς σο βιλί τον τσο παίρει τα.*

Δώκαν τα α ζόρι ζοπάς, πήκαν da τελέφι τζαι κόνσαν da σου μωού τον deρέ. Τε στέρουν πιέσαν da δύο νομάτοι, ήφαράν da, κόνσαν da σο γαϊρίδι πάνουν τζαι είπαν τι με, 'εσέογλου εσέκ, πάγαστα σ' η μάσουν τον datá σου', ιστέ ήφαρά τα»

*Αυτή η πρόταση δεν μπορεί να αποδοθεί στην καθομιλουμένη.

Ερμηνεία

Η περιπέτεια του πατέρα μας.

Στο χωριό μας ήταν ένας καμπάνιας πολύ κακός άνθρωπος, τον έλεγαν Τρελό Πρόδρομο.

Πάντα σηκωνόταν το πρωί, μάλιστα με τη γυναικα του, την χτυπούσε με το καννάβι και ύστερα ἀρχίζε με τη σειρά να κοπανάει τα παιδιά του.

Μια μέρα πήγε με το γάιδαρο στο μύλο για να αλέσει δυο σακιά σιτάρι. Πήρε μαζί του και ένα του παιδί, το Γιάννη. Εκεί στο

μύλο ήταν πολλοί χωρικοί και από τα γειτονικά χωριά που περίμεναν τη σειρά τους να αλέσουν το σιτάρι. Ο δικός μας ο φευτοπαλικαράς πήγε μπροστά για να αλέσει πρώτος. Οι άλλοι χωρικοί τον περιέλαβαν, τον έδειραν, πάνω χέρι κάτω χέρι και τον έριξαν στο ρέμα του μύλου λιώμα.

Γύρισε ο άνθρωπος στο σπίτι πριν αλέσει το σιτάρι. Η γυναικα, η Προδρομίνα, ρώτησε το γιο της: «Αγόρι μου Γιαννάκη, γιατί δεν αλέστηκε το σιτάρι;» «Μανούλα μου», είπε το αγόρι, «τον πατέρα μας μόνο εμείς τον φοβόμαστε και τρομάζουμε. Εκεί στο μύλο κανείς δεν τον λογαριάζει. Του έδωσαν ένα βρωμόξυλο, τον λιάνισαν και τον πέταξαν στο ρέμα του μύλου. Πιο ύστερα, τον έπιασαν δυο άνθρωποι, τον έφεραν, τον πέταξαν πάνω στο γάιδαρο και μου είπαν: 'γαϊδουρογάιδαρε, πήγαινε τον πατέρα σου στη μάνα σου', ιδού τον έφερα!»

Αφηγητής: Λευτέρης Σκεντερίδης από το Αφσάρι. Οι γονείς του ήλθαν από την Καισάρεια, καταγόμενοι από την Αλεξανδρέττα. Συνέτευξη, Πλατύ 1953.

10. Ευρώπαγια γέτμιεν εσσέν.

(Καρσαντί)

Σο μεμλεκέτι ἡτουν α ζόρη Δεσπότ πολύ δεβασμένο, του πήν τζαι σ'ην Ευρώπη να σπουδάσει σο μέγα το μεκτέπι, να νεγκώσει τζαι να “νοίξει τα φτάλμε του” τεϊ.

Απηδού στέρον τζας ύριστει σπουδαγμένο, τούπον να βρισκούτονν, τζας τα στριγκάγιαν σα χωρία, σις ορτάδες, σις γάμοι τζαι σα παναύρια, τάιμα λεγκην τι κι: «Ευρώπαγια γέτμιεν εσέν».

Ατέ το κατζί τζας τα λεγκην, φερίγκων σις χωρώτου μέγο τζαν σιχιοί, με κανείς τζο σηκούτονν σο Δεσπότη γνέντα να δώσει το τζεβάπι πουν του πρέφτει.

Ατο τη μία, σ' ε χωρίος ἡτουν αν ατσίκ τσενέ ακ σαχαλλούς κεχαγιάς. Τζας ήξην το Δεσπότη να λέτει κι: «Ευρωπαγια γέτμιεν εσέν», ρώτοην da: «Δεσπότ Εφεντή, ἀφ εδέρσων του σα ρωτώ, με το σον ο τατάς χετς πην σ'ην Ευρώπη,» «Γιοκ τζανήμ», είπεν di ο Δεσπότ. «Οιλέ ισέ», είπεν τι τζ ο κεχαγιάς, «προστσυνώ την αγιοσύνη σου Δέσποτα, με συ παλί είσαι εσέογλου εσέν, ματέμ κι ο τατάς σου χετς τζο πην σην Ευρώπη».

Το μεντζίλισι τζο πορήγκην να κρατήσει το γιάσιμο.

Απιδού στέρον ο Δεσπότ' σαχίνσεν τζαι άβουν για Ευρώπη κατζί τζο πήκεν.

Ερμηνεία

‘Οποιος δεν πήγε στην Ευρώπη είναι γάιδαρος.

Στην πατρίδα ήταν ένας σπουδαίος Δεσπότης που πήγε και στην Ευρώπη για περιοδεία και για να σπουδάσει στα μεγάλα σχολεία “να ανοίξει τα μάτια του”, καθώς έλεγε.

Από τότε και ύστερα, όταν γύρισε σπουδαγμένος, όπου και να βρισκόταν, σε περιοδεία στα χωριά, σε γάμους και πανηγύρια, πάντα έλεγε πως: «Οποιος δεν πήγε στην Ευρώπη είναι γάιδαρος».

Αυτός ο λόγος, καθώς τον έλεγε, έφερνε στους χωρικούς μεγάλη στενοχώρια, μα κανείς δε σηκωνόταν αντικρύ στο Δεσπότη να του δώσει την απάντηση που του πρέπει.

Κάποτε σε ένα χωριό ήταν ένας άρχοντας με άσπρα γένια και στόμα απύλωτο. Καθώς άκουσε το Δεσπότη να λέει «Οποιος δεν πήγε στην Ευρώπη είναι γάιδαρος», τον ρώτησε:

«Δέσποτα αφέντη, με το συμπάθιο που σε ρωτώ, μα ο δικός σου πατέρας πήγε ποτέ στην Ευρώπη;» «Όχι ψυχή μου», είπε ο Δεσπότης, «Αν είναι έτσι», είπε ο κεχαγιάς, «προσκυνώ την αγιοσύνη σου Δέσποτα, μα αφού ο δικός σου πατέρας δεν πήγε ποτέ στην Ευρώπη, κι εσύ λοιπόν είσαι τότε γαϊδουρογάιδαρος».

Η συνάθροιση δεν μπορούσε να συγκρατήσει τα γέλια.

Από τότε κι ύστερα ο Δεσπότης σκιάχτηκε και δεν ξανάκανε λόγο για Ευρώπη.

Αφηγητής: ο Παπά Θόδωρος Θεοδωρίδης, Μοσχάτο 1965.

11. Τούς μαθαίγναν γράμματα σο Σαττί.

(Σαττί)

Ένας διάλογος με τον πατέρα μου.

- Τούς ήτουν το σκολείο σας σο χωρίο;
- Σο Σαττί σκολείος τζούχαμε.

Ο Δάσκαλος φταιγκην μάθημα σον οδά 'νος σπιτού. Τα τσοτσούχα μαθαίγναν λέικα κολυβογράμματα. Του σκολείου τα τσοτσούχα είχαν κοντύλι τζαι πλάκα τζαι αν πόστι. Καθούσανται σο πόστι πάνω σο πάτωμα. Τεμένι νε πάτωμα. Χώμα πατημένο τζαι α χασίρι για αν παλό ζηρό.

Μαθαίνκαμι το φαλτήρι τζαι το οχτόχο να φάλλουμι σην εκκλεσία. Το 'μον ο τατάς ήτουν παπάς τζαι γω κοντά του ήμουν φάλτης.

Είχαμι α δάσκαλονς σαχαλλούς του ήρητην σ' το Μοναστήρι
Ζιντζίδερέ. Τάμα κουπανίσκην μες μο το ραβδί. Α ημέρα χολιέστην τζαι πασλάτζην πάλι να μας κουπανίζει. Είμεστε δέκα δώδεκα χρονώ
παλικαρόκκα. Σηκόθαμ' τζαι πιρτέν πιρέ μο τα πόστα πάτα κιούτα δώκαμι da σο τζουφάλι του.

Ατζείνου ο δάσκαλος πήρην το ραβδί του χύτσεν έφυν τζαι πασχά δάσκαλονς τζούρην σο χωρίο μας.

Ερμηνεία

Πώς μάθαιναν γράμματα στο Σαττί.

- Πώς ήταν το σχολείο σας στο χωριό;
- Στο Σαττί δεν είχαμε διδακτήριο.

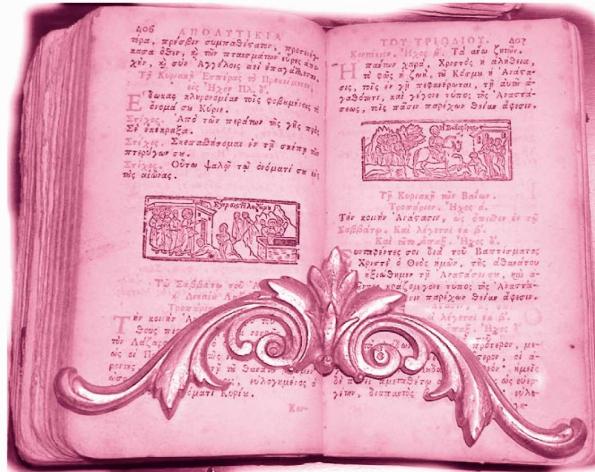
Ο δάσκαλος έκαμε μάθημα σε ένα δωμάτιο ενός σπιτιού. Μάθαιναν τα παιδιά λίγα κολλυβογράμματα. Οι μαθητές είχαν κοντύλι και πλάκα και μια προβιά. Καθότανε σταυροπόδι πάνω στην προβιά στο "πάτωμα". Δηλαδή τί πάτωμα. Χώμα πατημένο που είχε στρωμένη μια φάθα ή στην καλλίτερη περίπτωση μια κουρελού.

Μαθαίναμε το φαλτήρι και το οχτοήχι, να φέλνουμε στην εκκλησία. Ο πατέρας μου ήταν παπάς κι εγώ κοντά του ήμουν ψάλτης.

Είχαμε ένα δάσκαλο με γένια, που ήλθε από το Μοναστήρι του Ζιντζίτερέ (σ. σ. Μονή Αγίου Προδοτόμου Φλαβιανών). Πάντα μας έδερνε με το ραβδί. Μια μέρα θύμωσε και ἀρχισε να μας χτυπάει. Ήμασταν δέκα δώδεκα χρονών παλικαράκια. Σηκωθήκαμε και με μιας με τις προβιές πάτα κιούτα του δώσαμε στο κεφάλι.

Εκείνος ο δάσκαλος πήρε το ραβδί του έψυγε τρέχοντας και άλλος δάσκαλος δεν ήλθε στο χωριό μας.

Πληροφορία: Ο πατέρας μου, Βασ. Παπαδόπουλος, Πλατύ, 1950.

12. Τούς παραδόθη η νύφη σο δεφό του σεμαδεμένου του. (Σαττί)

Στα Φάρασα τη γλώσσα που μιλούσαν (ιδίωμα της καππαδοκικής) την έλεγαν “ρωμάκα” ή “το μέτρο η γώσσα”. Παρουσιάζω ένα διάλογο εγγονού με τη γιαγιά:

- Εβέ, από το μέτρο, τούς γώσσα ένι, νέ τούρτζικα νέ τα ελλενικά.
 - Τα ρωμάκα ογλούμ, ένι τον Χριστού η γώσσα.
 - Ο Χριστός ήτον Γιαχουντής, τούς τα κατέσκην τα ρωμάκα;
 - Ο Χριστός τζαι οι Απόστολοι, κατέχκαν τοπ τις γώσσεις ογλούμ.
 - Σκολείου είχατι σο Σαττί;
 - Είχαμι αν ασερώνα, καθούμεστι σου προβάτου τα πόστα. Γω πιάγα πεντέξι μήνες τζαι 'στέρου ο δάσκαλους χάθην.
 - Άβου δάσκαλους τζού 'ρτην;
 - Στα δύο χρόνοι στέρου γω σεμαδεύτα τζαι πόμεινα.
 - Τούς μαθαίνκητι τα γράμματα;
 - Πι αλφα πα, νι αλφα να, γάμα γιώτα γι, άλφα. . .Πα-να-γι'-α Θε-ο-τό-κος.
- Ατζεί Συλλαβίσκαμη*
- Το Εναγγέλιο τούς τα λέγκης;
 - Από τζο πορώ ντα συλαβίσουν.
 - Οι άντροι σας, του ήσαντι μακρά, σ' οποίο τη γώσσα γράφκαν;
 - Ατζείνα γράφκαν τούρτζικα μο το ελλενικό αλφαβήτα. Ά 'φορά το μόν ο γιός ο Κοσμάς, πήν σην Αμέρικα τζαι πήταξην α μεκτούπι. Σ'ην άκρα του έγραψην τζαι α 'ράδα σα ρωμάκα: «έχουμι τζαι πέντα ημέρες του έβκαμι στο βαπτόρι». Σωρεύταν τοπ του σπιτού οι άντροι, τζο πόρκαν να γροικίσουν πώς υρεύει να ειπεί σα τούρτζικα. Η πεθερά μου η μακαρισμένσα, τούρτζικα τζο κατέσκη, με τσαπούς ήξην το που δεβάζουν, γροίκεν da τζαι είπεν: «ε φσόκκα! πώς εν το ζόρι σας; Δέβαν πέντα ημέρες του έβκαν στο βαπτόρι. Απι τζεί στέρου έγραψαν το μεκτούπι!».
 - Εβέ μου, πόσα χρονώ παραδώθης;
 - Κατέχουτα γονζή μου; Σα δώδεκα σεμαδεύτα σον Κοσμά. Δέβαν πεντέξι μήνες, στέρου ο σεμαδεμένος μου σκοτώθην σο ρουσί. Στρέρου παραδώθα σο δερφό του το Μάρκο του ενότουν παπάς τζαι σον πρώτο μας γιο δώκαμ το όνυμα Κοσμάς.
 - Σεμαδεύτης τό 'ινα τζαι στέρου παραδώθης σ' άβου τον αδεφό;
 - Τσάπους ήμουν σα πεθερικά μου ενόμουν ένα μετ' ετζείνους. Στέρου κανείς τζο μα παιρκειν! Τούς χα να 'νριστώ σο σπίτι μου;

Ερμηνεία

Πως παντρεύτηκε η νύφη με τον αδελφό του αρραβωνιαστικού της.

- Γιαγιά, αυτή η δική μας γλώσσα, τι γλώσσα είναι, ούτε τουρκικά ούτε ελληνικά.
- Τα ωμάκα γιόκα μου, είναι του Χριστού η γλώσσα.
- Ο Χριστός ήταν Εβραίος, πώς και κατείχε τα ωμάκα;
- Ο Χριστός και οι Απόστολοι, κατείχαν όλες τις γλώσσες* μωρό μου.
- Σχολείο είχατε στο Σαττί;
- Είχαμε μια αχερώνα, καθόμασταν στις προβιές. Εγώ πήγα πέντε έξι μήνες και ύστερα πέθανε ο Δάσκαλος.
- Άλλος δάσκαλος δεν ήλθε;
- Ύστερα από δύο χρόνια εγώ αρραβωνιάστηκα και απόμεινα.
- Πώς μαθαίνατε τα γράμματα;
- Πι άλφα πα, νι άλφα να, γάμα γιώτα γι, άλφα. . . Πα-να-γι-α Θε-ο-τό-κο. Συλλαβίζαμε.
- Το Ευαγγέλιο πώς το έλεγες;
- Αυτό δεν μπορώ να το συλλαβίσω (!).
- Οι άντρες σας που ήταν μακριά σε ποια γλώσσα έγραψαν;
- Εκείνοι έγραψαν τουρκικά με ελληνικό αλφάβητο. Μια φορά ο γιος μου Κοσμάς, πήγε στην Αμερική και έστειλε γράμμα. Στο τέλος έγραψε και μια αράδα στα ωμάκα: «έχουμε και πέντε ημέρες που βγήκαμε από το βαπόρι». Μαζεύτηκαν όλοι οι άντρες του σπιτιού, δεν μπόρεσαν να καταλάβουν το τι θέλει να πει στα τουρκικά. Η πεθερά μου η μακαρίτισσα, τουρκικά δεν κατείχε, όμως καθώς άκουσε αυτό που διαβάζουν, κατάλαβε και είπε. «Βρε παιδιά ποιο είναι το ζόρι σας; Πέρασαν πέντε ημέρες που βγήκαν από το βαπόρι. Από εκεί κι ύστερα έγραψαν το γράμμα!»
- Γιαγιά μου πόσα χρονών παντρεύτηκες;
- Μήπως ξέρω μωρό μου; Στα δώδεκα αρραβωνιάστηκα με τον Κοσμά. Πέρασαν πέντε έξι μήνες, ύστερα ο αρραβωνιαστικός μου σκοτώθηκε στο βουνό. Ύστερα παντρεύτηκα με τον αδελφό του τον Μάρκο που έγινε Παπάς, τον πρώτο μας γιο είπαμε Κοσμάς.

- Αρραβωνιάστηκες με τον ένα και ύστερα παντρεύτηκες με τον αδελφό του;
 - Καθώς ήμουν στα πεθερικά μου, έγινα ένα με εκείνους Ύστερα κανείς δε θα με έπαιρνε. Πώς θα γύριζα στο σπίτι;
- * «και ήρξαντο λαλείν εταίραις γλώσσαις... ήκουον είς έκαστος τη ιδία διαλέκτω λαλούντων». Πράξεις Β, 6

Από το διάλογο προκύπτουν ορισμένα συμπεράσματα:

1. Οι Φαρασιώτες είχαν συνείδηση του γεγονότος πως η γλώσσα που μιλούσαν είναι "η γλώσσα του Χριστού" των ελληνιστικών χρόνων, κάτι ξεχωριστό από τα νέα ελληνικά.
2. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στο Σαττί πήγαιναν στο σχολείο, έστω και για λίγο χρόνο, και τα κορίτσια!
3. Η διδασκαλία ακολουθούσε τη μέθοδο του "συλλαβισμού".
4. Αρραβωνίζαν, "σεμάδευαν", τα κορίτσια από 12 χρονών. Πιθανόν παλιά να στιγμάτιζαν την αρραβωνιασμένη στο μέτωπο με ένα σημάδι και έκτοτε την έλεγαν "σεμαδεμένη".
5. Η "σεμαδεμένη" πήγαινε και έμενε στην οικογένεια του μέλλοντος άντρα της πριν από το γάμο.

Σε περίπτωση που "χανόταν" (με οποιοδήποτε τρόπο) ο αρραβωνιαστικός, τη σεμαδεμένη την "χρεωνόταν" άλλος αρσενικός της οικογένειας, εφ' όσον υπήρχε "διαθέσιμος".

Ο Διάλογος είναι αυθεντικός. Η γιαγιά μου Ευλαμπία (παπαδιά του Παπά Μάρκου Παπαδόπουλου από το Σαττί) ήταν 60 ετών περίπου και ο εγγονός 8 ετών. Αφήγηση: στο Πλατύ Ημαθίας, το 1938.

Η Ευλαμπία σε 9 γέννες έκανε 12 παιδιά και απέκτησε 40 εγγόνια και χάρηκε αρκετά δισέγγονα.

Μέχρι το θάνατό της (Φάρασα 1880; - Πλατύ 1955) έπλεκε, ύφαινε χαλί στον κάθετο αργαλειό (στιέρι) και έλεγε παραμύθια στα εγγόνια της.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΦΑΡΑΣΙΩΤΙΚΟ

Αναφέρονται οι Φαρασιώτικες λέξεις που περιέχονται στα κείμενα και όσες είναι παραλλαγμένες ελληνικές, ή Τουρκικές. Σημειώνονται και περσικές (περσ.), αραβικές (αραβ.), εβραϊκές (εβρ.) και άλλες λέξεις που ενδεχομένως πέρασαν στην Καππαδοκική πριν από την τουρκική κατάκτηση. Τα Φάρασα, που βρίσκονται στο Ανατολικό μέρος της Καππαδοκίας, ήλθαν σε επαφή με Πέρσες και Άραβες πριν από τους Σελτζούκους Τούρκους..

Οι Αραβικές και Περσικές περιέχονται στην «καραμανλίδικη» της οποίας το λεξιλόγιο διαφέρει κατά μεγάλο μέρος από τη σύγχρονη τουρκική.

Όπου δεν αναφέρεται προέλευση, είναι Καππαδοκική λέξη.

Επίσης καταγράφονται και λέξεις που προέρχονται από την αρχαία ελληνική (αρχ.) ή βυζαντινή (βυζ.).

Υπάρχουν σημαντικές διαφορές στο λεξιλόγιο ανάμεσα στη Φαρασιώτικη και στις διαλέκτους των άλλων οικισμών της Καππαδοκίας, που παρατίθενται στο παράρτημα. Ο προσεκτικός αναγνώστης θα διαπιστώσει σημαντικές διαφορές και στα αντίστοιχα κείμενα.

Προφορά των τουρκικών γραμμάτων:

Ο Κεμάλ, όταν εδραιώθηκε η τουρκική Δημοκρατία, διόρισε μια επιτροπή Ευρωπαίων και Οθωμανών Τουρκολόγων για να “αποκαθάρει” τη γλώσσα από τα Περσικά και Αραβικά κατάλοιπα. Αποφάσισε να καταργήσει το παλιό αλφάριθμο (το αραβικό) και να χρησιμοποιήσει νέο προσαρμοσμένο στα ευρωπαϊκά δεδομένα. Μια σκέψη να χρησιμοποιηθεί το ελληνικό αλφάριθμο, με το οποίο ήταν ήδη εξοικειωμένοι οι Τούρκοι από τα Καραμανλίδικα, δεν πέρασε για λόγους προφανείς. Προτιμήθηκε το λατινικό αλφάριθμο προσαρμοσμένο στους τουρκικούς φθόγγους. Το λεξιλόγιο της σημερινής τουρκικής είναι ζήτημα να περιλαμβάνει το 1/3 των παλαιών λέξεων. Η επιτροπή άλλαξε τη λέξη τεκτερ (σχολείο), πήρε το γαλλικό ecole και δημιούργησε τη νέα τουρκική λέξη ocul (!) Άλλαξε τη λέξη horanta (οικογένεια) και έπλασε τη λέξη aile. Αυτή η διαδικασία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

Το λατινικό αλφάριθμο συμπληρώθηκε με νέα γράμματα τα οποία αποδίδουν κατά το δυνατό τους τουρκικούς φθόγγους: ö, ü, ç, ş, ğ, i. Ενδιάμεσοι φθόγγοι αποδίδονται με τα γράμματα: û, ê, î, â. Στα νεότερα λεξικά, γίνεται όλο και περιορισμένη χρήση αυτών των τελευταίων γραμμάτων.

**C , c = τζ, Ç , ç = τσ, Ö, ö = οε, Ü, ü = u γαλλ, Ğ, ğ = γ, G, g = γγ,
Y, y = γ λεπτό, Ş, ş = σ παχύ, I, i = ι παχύ, İ, î = i,
û, ê, î, â προφέρονται λεπτά.**

Από τα Φαρασιώτικα κείμενα, περίπου δέκα δώδεκα σελίδων, ξεχώρισα γύρω στις 350 λέξεις, οι οποίες θεωρώ πως θα είναι “άγνωστες” στο μη ειδικό αναγνώστη. Από αυτές είναι περίπου: 30% παραλλαγμένες ελληνικές, 30% τουρκικές, 8,5% αραβικές, 9% περσικές, 1 εβραϊκή, 3 λατινικές και 21% “καππαδοκικές”, που δεν μπόρεσα άλλως να “ετυμολογήσω”. Όσες ελληνικές λέξεις είναι “αναγνωρίσιμες” δεν περιλαμβάνονται στον πίνακα.

A

α = ένας / μία / ένα (κοινό για τα τρία γένη. Το άρθρο διατηρείται: ο, η, το)
 αβγάτ'ς = αναβάτης / ιππέας / καβαλάρης.
 άβου, άβο = άλλο
 άβουγο, άβγο, το = άλογο
 αβούτζι, αούτζι = έτσι
 αβτζής / -ίδες = κυνηγός / κυνηγοί > τ. av-ci, av = κυνήγι
 αβτζλίκι, το = περιοχή κυνηγίου / θήρα > τ. avcılık
 αγζι = το στόμα του > τ. ağız = στόμα
 αγός, ο = λαγός
 αζγούνι = εξερεθισμένος, νευρικός > τ. azgin
 ατίζής, ο = αρκουδιάρης > τ. ayı-ci, ayı = αρκούδα
 άλει = μόνο > τ. aleyh = εναντίον
 ακ σαχαλούς, ο = άσπρο - γένης > τ. ak sakal-li, μεταφ. γέρων
 αμναίνουμε = οργώνουμε (λαμναίνω = οργώνω)
 αναμβρό = προηγουμένως > ανά + εμπρός
 αντό = μερικά
 απιδέ στέρου = από αυτό κι' ύστερα
 απιδού = απ' εδώ
 απός, ο = αωπός > αλεπού
 αρέτσα, χαρέτσα, χ'αρε = τώρα δα
 αρός = γερός / ζωντανός
 ασκ ολσούν = εύγε > αραβ. aşk αγάπη, olsun, να γίνει, ρ. olmak
 ασλανίχι, το = αστείσμός
 ασλάνος, ο = λιοντάρι > τ. a(r)slan
 ασλη = σημασία / βασικώς > αραβ. asl / asıl θεμέλιο
 ασότρα, η = υδρορρόα / αυλάκι νερού
 ατέ = με τη μία / με μιας / αμέσως
 ατόνε = κάπτοι
 ατσίκ τσενέ = πολυλογάς > περσ. açık, ανοιχτό, çene, σαγόνι
 άυνι = όμοια > τ. ayni
 αυτέν = αυθέντης / κύριος
 άφ εδέρσιν = με συγχωρείς > af edersin. [αραβ. af]
 αχίλι, το = νους / μυαλό > αραβ. akıl
 αχιλλούς = μυαλωμένος > αραβ. akıl-li
 αχτούνε = κλωτσούν > λακτίζω < λακτώ < αχτώ
 αώνι, το = ολώνι

B

βο, το = αυγό, πληθ. βα
 βουρκανίζω = ουρλιάζω
 βουρτόνι, το = βουρδών / βορδώνιο, μουλάρι / ημίονος
 βυνατό = δυνατός (για τα τρία γένη)

Γ

γαιρίδι, το = γαιδούρι / γάιδαρος
 γαλάς, ο = κάστρο > τ. kale
 γαραννίχι, το = σκοτάδι > τ. karanlık
 γεμέκι, το = φαγητό > τ. yemek = τρώγω, φαΐ
 γιαβάστα = σιγανά > τ. yanaş
 γιαναστεύω = πλησιάζω > τ. yanaşmak
 γιοκ = όχι > τ. yok
 γιόξαμ = μήπως, ειδ' άλλως > τ. yoksa
 γιουμπρούχι, το = γροθιά > τ. yumruk
 γκέτμιεν = που δεν πηγαίνει > τ. gitmek «πηγαίνω»
 γκιορέ = ως προς / αναλόγως > τ. göre
 γνέντα = έναντι / απέναντι < αγνάντια

γουβάλι, το = βουβάλι

γουΐ, το = γουβί < γούβα / λάκκος > αρχ. γύπτη ίσως < λατ. guba γουργούρι, το = λαιμός < γούργουρας < βυζ. «γουργουρισμός»

γουτζαχλατίζω = αγκαλιάζω > τ. kucaklamak

γουτνί, το = μεταξωτό ύφασμα

γροικάγκαν = γνώριζαν > βυζ. αγρ(ο)ικώ = καταλαβαίνω / ακούω

γρουκάτα, η = αγριόγατα

Δ

Δαιβοσύνη, η = διαβολιά / πονηριά

δεβαίνκε = διάβαινε / περνούσε, ρ, δεβαίνω

δεβάσκαν = διάβαζαν (διαβάζω < δεβάζω)

δεχούς = δίχως

δομένο, ο, η, το = δαιμόνιο / δαιμονισμένος / τρελός

δοτσεν = έδοσε / χτύπησε (αόριστ. του κρούω, όχι του δίδω)

δρα = αδρά / μεγάλα

Ε

ε = ένα

εδό = έλα, προστ. του έρχομαι, εδό αδέ: έλα εδώ

έκουασε = έκλασε ρ. κουάνω «κλάνω»

ελμάς = διαμάντι > αραβ. elmas

ένι = είναι

εννά = γεννά

έντσεν = γέννησε ρ. εννάω «γεννώ»

εσέογλου εσέκ = γαϊδουρογάιδαρος > τ. eşek-oğlu eşek

έφκωσε = άπλωσε (φκώνω = απλώνω)

Ζ

ζαναχέπ = ζαναχεύω / κοροϊδεύω

ζαπίτ'ς = αξιωματικός > αραβ. Zâbit = αρχηγός

ζελμόνσεν = ξέχασε, ρ. ζελμονώ

ζιντζί, το = αλυσίδα > περσ. zencir > τ. zincir

Ζιντζίτερε = τα Φλαβιανά. (Σε απόσταση δυο ώρες δρόμο από την Καισάρεια ήταν η Μονή Ιωάννου Προδρόμου Εκεί η έδρα του Μητροπολίτη Καισαρείας και τα Εκπαιδευτήρια: Ιερατική (ισότιμο με τα εν Ελλάδι Γυμνάσια), Διδασκαλείο Θηλέων, Ορφανοτροφεία Αρρένων και Θηλέων)

ζόρι = δυνατό, δυσκολία > περσ. zor

Η

ήγρεψε = κοίταξε, γρεύω = κοιτάζω

Θ

θάλι, το = λίθος, πέτρα

θέκνω = θέτω, τοποθετώ

Ι

ιζίνι, το = άδεια, διαταγή > αραβ. izin

ινούτουν = γινόταν, ίνουμαι, γίνομαι, ωριμάζω

ινσάνι, το = άνθρωπος / νοήμων > αραβ. insan

ιτσινέ = μέσα > τ. içi-ne, iç

Κ

Καβάρη κάτζι, το = Καβάρη βράχος, τοπωνύμιο στα Φάρασα

κάκα, τα = περιπτώματα

καλπατούνι, το = τανάλια > αραβ. kelpeten

κάμα, τα = άσκημα > τ. gam = καημός, θλίψη

καμπά νταής, ο = παλικαράς, τραμπούκος > τ. kaba-dayi (μπάρμπας)

κανάβι, το = σκοινί

κανίζω = σκίζω / σπάζω

καπατίστη = έκλεισε (καπατίζω «καλύπτω») > τ. kapamak

καπλάνι, το = τίγρης > τ. kaplan

καρά κίσι, το = καταχείμωνο > τ. kara-kış (μαύρος χειμώνας)
 καργάς, ο = κάργια / κόρακας > τ. karga
 κατάρ = όσο > τ. kadar
 κατέχανε = κατέχανε / γνώριζαν, (ρ. κατέχω, γνωρίζω την αλήθεια)
 κατζέφκην = μιλούσε, κατζεύω = ομιλώ > κατζί = λόγος, ποντ. καλατζεύω
 κάτζι, το = βράχος > τ. kaya
 κατιέν = ουδέποτε / καθόλου > τ. katienen
 καφέσι, το = κλουβί > τ. kafes
 κερδάνι, το = περιδέραιο / καδένα > περσ. gerdanlık > gerdan «λαιμός»
 κέσκε = είθε / μακάρι > τ. keşke
 κετζέ γιαρισή = μεσάνυχτα > τ. kece-yarısı
 κετσίμι, το = το ζην / βίος > τ. geçim
 κετσιντίσετε = ζήσετε, ρ. κετσιντάω > τ. geçinmek, βιοπορίζομαι
 κιλαλάτζι, το = σκατουλάκι σε σβόλο
 κλουτζίστρα, η = κλώσσα, (κλωσάστρα)
 κοζλούχα, τα = ματογυάλια / διόπτρες > τ. göz-lük (göz, μάτι)
 κομπώσει = ξεγελάσει, ρ. κομπώνω / ξεγελώ / απατώ
 κόνσεν = πέταξε, ρ. κοντάω > ακοντίζω;
 κοτσί, το = σιτάρι
 κουβαλάτσεν = κυνήγησε / καταρόπωσε, ρ. κουβαλατώ
 κουγιουμτζής, ο = κοσμηματοπώλης > τ. kuyum-su, kuyum, κοσμήματα
 κουμάσι, το = χοιροστάσιο / κοτέσι
 κουμουσώνα = ασημένια > τ. gümüş, άργυρος
 κουνάχι, το = αμαρτία > περσ. günah
 κούρβα, η = πόρνη > λατ. curva «κυρτή, καμπύλη»
 κούτι = κομμάτι / λίγο (χρόνο) / λίγα λεπτά
 κόφα, η = κόρφος / άνοιγμα ποδιάς
 κως, ο = πισινός

Λ
 λαχτόρι, το = αλέκτωρ / κόκορας
 λέικο = λίγο
 λια = λίγα

M
 μαδέμ = αφού > τ. madem
 μαθόπωρο, το = φθινόπωρο
 μαργκάωσεν = μάλωσε, ρ. μαργκαώνω
 μασάλι, το = παραμύθι > αραβ. masal
 μασία, η = όρκος / ορκωμοσία > αρχ. ρ. όμνυμι < ομνύω
 ματεμ = αφού / εφόσον > τ. madem
 μαχζένι, το = κελάρι > αραβ. mahsen
 μαχσούλι, το = βλαστάρι / μωρό / καρπός > αραβ. mahsul
 μέγκενε, η = παγίδα (για λύκους κλπ) / σφιγκτήρας > τ. mengene > μάγγανον
 μεϊντάνι, το = πλατεία / ξέφωτο > τ. meydan
 μεμλεκέτι, το = πατρίδα / χώρα > τ. memlekət
 μεντζιλίσι, το = σύναξη / συμβούλιο > αραβ. meclis
 μέρσεμ = αληθώς / φάνηκε πως > τ. meğer, meğerse
 μεσελές, ο = υπόθεση / πρόβλημα > τ. mesele
 μεχτάρης, ο = πρόεδρος κοινότητος > αραβ. muhtar
 μιδέε, ο = στομάχι > αραβ. mide
 μιτσίκκο, το = μικρούτσικο
 μούντος, ο = μούντζα < βυζ. μούντα < μουντός, (άλειφαν στο πρόσωπο με ανοιχτή πταλάμη γεμάτη καπνιά αυτούς που διαπόμπευαν)
 μουράτε, τα = επιθυμία / σκοπός > τ. murat
 μουχαρεπές, ο = πόλεμος > αραβ. muharebe,
 μπαλζαμάς, ο = ξεροτήγανο > τ. bazlama

μπάς = κεφαλή, αρχή > τ. baş = κεφαλή, başım = κεφαλή μου,
 μπενί = εμένα > τ. beni, ben = εγώ
 μπίλενε = διακριτά / αναγνωρίζω / διακρίνω > τ. bilmek = γνωρίζω
 μπόρκεν = μπόρεσε, πορώ, μπορώ
 μπρό = προηγούμενος, παλιός
 μυριολογίσκι = λέει μύρια, μυριολογάει, ρ. μυριολογώ

Ν

Ναμουσλούς = αξιοπρεπής / νομοταγής > αραβ. namuslu > ελλ. νόμος
 νανόστε = διαλογίστηκε / σκέφτηκε > αρχ. ανανοούμαι < διανοούμαι
 νάσουν = οργώσουν, ρ. νάζω
 νε = ούτε / τι / ó,ti > τ. ne
 νεγκώσουμε = να τριγυρίσουμε ρ. νεγκώθω = περιφέρομαι
 νεκρούτουν = άκουγε, ακροώμαι / ακούω με προσοχή

νομάτης, ο = άτομο / άνθρωπος, ονομάτης > από τον πληθ. «ονομάτων»

ντάγι, το = τσουβάλι

ντάιμα = πάντα > τ. daima

ντερβίσης, ο = δερβίσης > περσ. dervis, Μουσουλμάνος πλανόδιος μοναχός

ντερέ, dere = ρέμα, ρυάκι > τ. dere

ντιλπέρτσα, η = καλλονή / νεράιδα > τ. dilber

ντόστης, ο = φίλος > περσ. dost

ντουλγκέρ, ο = ξυλουργός > περσ. dülger

ντουρ = περίμενε / στάσου > τ. dur προστ. tou durmak

Ξ

ξειά = πέφτει, ξείλσε, (ε)ξείλτσε / έπεσε

ξυγανίζω = ξεφλουδίζω (ρόκες καλαμποκιού)

Ο

οιλέ ισέ = αν είναι έτσι / επομένως > τ. öyle ise

οράνι, το = ερείπιο / χάλασμα > τ. ören

ορμάνι, το = δάσος / ρουμάνι > τ. orman

ούμμα = ναι

ουστουνέ = επί πλέον > τ. üstüne (πάνω του)

Π

πα = πάλι / τι / πώς

παγάνι, το = ρέμα, χαράδρα

παΐντζεν = λιποθύμησε ρ. παΐντω > τ. bayılmak

παλί = λοιπόν

παρκαμίνα, η = παρά-κάμινος / καπνοδόχος / τζάκι

παρτσαλατίζει = κατασπαράζει, ρ. παρτσαλατίζω > τ. parçalanmak

πασαρέψεις = καταφέρεις, ρ. πασαρεύω > τ. başarmak

πασκά = άλλο > τ. başka

πασλατίσκην = άρχιζε > τ. başlamak

πάτα κιούτα = πάνω χέρι - κάτω χέρι > τ. patak «ξύλο / δαρμός»

πέγιος, ο = άρχοντας, μπέης > τ. Bey

πεκλετίζω = περιμένω > τ. beklemek

πέλκι = ίσως > τ. belki

πενεντάβου = μεταξύ τους

περισάν = ταλαίπωρος / αξιολύπητος > περσ. perişan

πήν = πήγε

πητάξω = στέλνω, ρ. πητάζω

πίρ μη = προτού

πιρτέν μπιρέ = με μιας / ξαφνικά > ένα κι ένα > τ. birden bire

πίσι = βρώμικο > τ. pis (για τα τρία γένη)

πιπίχι, το = γυναικεία απόκρυφα

ποίκουμε, κάνουμε (αόριστος του ποιώ), ποίκα = έκαμα

πομεινά = εναπομείναντα / άλλα / επόμενα

πτομένω = απομένω / παραμένω

πτόρκεν = μπόρεσε, ρ. πτορώ, μπορώ

πτοσάλτσεν = απόλυσε, ρ. πτοσαλτίζω > τ. boşalmak

πτόστι, το = προβιά / δέρμα > post [πόσθη, το δέρμα που περιβάλει το πέος]

πτότς; πτο; = τί;

πτου γερέ = σε τέτοια θέση > τ. bu yere

πτουά = πολλά (για τα τρία γένη)

πτουλπούλι, το = αηδόνι > περσ. bülbü'l

πτουρτσούχος, ο = ασβός > τ. porsuk

πουσμάνι = μετανιωμένος > τ. rişman olmak

πουστιέγω = λουφάζω / κρύβομαι > τ. pusmak = σιγώ

πρακανάρι, ο = σκαθάρι

προμπήσει = πρωτομπεί, πρώτο έρθει, ρ. προ μπαίνω

P

ράδα, η = αράδα, σειρά,

ράστα, η = συναπάντημα / τυχαίο > τ. rast

ρκούδι, το = αρκούδι / αρκούδα

ρνίθι, το = όρνιθα / κότα

ρουσί, το = όρος / βουνό

S

Σαγιάς, ο = προστασία / φήμη > τ. şayia

σαπούρι, το = υπομονή / κουράγιο > τ. sabır

σάσι, το = φωνή / ήχος > τ. ses

σατσμάς, ο = διασκόρπιση, μεταφ. σκάγι κυνηγίου > τ. saçma

σαχίνσεν = σκιάχτηκε

σειμός, ο = χειμώνας > αρχ. χειμών

σελάμι, το = χαιρετισμός > εβραϊκά selem, αραβ. Selâm aleyküm: ειρήνη υμίν, και η απάντηση: ve aleyküm es selâm

σεραχάτι, το = σαφήνεια / πραγματικότητα > τ. serahat

σερμπέσα = ελεύθερα / αμέριμνα > τ. serbest

σεφίλι = άθλιος > τ. sefil, sefil-liğ = αθλιότητα

σήρο 'ναίκα = χήρα γυναίκα

σιτζιράτσεν = πετάχτηκε / αναπήδησε > τ. sıçramak

σιτσάριμ = χέζω > τ. sıçmak.

σκούντε = σκούζουν, ουρλιάζουν

σκρόφα, η = λεχώνα γουρούνα > λατ., scrofa, μεταφ. βρομοθήλικο

σοιρίδι, το = χοιρίδιο / γουρουνόπουλο / γουρούνι

σολούχι, το = πνοή / αναπνοή > τ. soluk

σουράτ, το = πρόσωπο > αραβ. surat

σοφράς, ο = χαμηλό τραπέζι > αραβ. sofra

σοχάχι, το = σοκάκι / δρομάκι > αραβ. sokak

στσάδι, η = σκιά > σκιάδειο

στανιέρη, ο,η,το = ασθενής / ασθενιάρης / αστενιάρης / στανιέρης

στριγκάγκαν = καλούσαν, ρ. στριγκάω = προσκαλώ

στσυλλία, τα = σκυλιά

συραίνω = πυροβολώ, τουφεκίζω

σωρεύω = μαζεύω > σωρός

T

Ταζό, ο,η,το = νέο / νεαρά > περσ. taze

ταΐ, η = τροφή για οικόσιτα ζώα > ταγή > αραβ. tayin

τάιμα, dái'ma = πάντα, πάντοτε > τ. daima

ταμάρι = πλήρης / εντάξει > αραβ. tamam

τανίζω = τεντώνω / τανύομαι

τανισευτούμε = συμβουλευτούμε > τ. tanışmak > περσ. tanımk

τάνσην = άρπαξε, ρ. ταντίζω = αρπάζω

ταρός, ο = καιρός
 τάσι, το = πιάτο > περσ. tas
 τε = μόριο επιτατικό, τε μπρό = προηγουμένως, τε στέρου πιο ύστερα
 τεΐ = ομιλία > τ. deyi, demek
 τεκκέδες, οι = λεπτά της ώρας > τ. takika
 τελέφη, το = τελευτή / θάνατος / καταστροφή > τ. telef
 τελλάλης ο = διαλαλητής / δημόσιος κήρυκας / μεσίτης, κ. τελάλης > tellal
 τεμέκ = δηλαδή / τότε / να πούμε > τ. demek
 τεμίσης, ο = καύσωνας, κάψα του καλοκαιριού
 τένσαν = ακούμπησαν / στήριξαν, ρ. τεντάω
 τέρκεν = λέγοντας > τ. demek
 τερπιελής, ο, η = ευάγωγος / κόσμιος > αραβ. terbiye-li, terbiye = ανατροφή
 τερτίπι, το = συνήθεια / τρόπος > τ. tertip
 τετικοντού = κουτσομπολιό > τ. dedikodu
 τζα = εκεί
 τζάβου = ακόμη (τζαι άβου, και άλλο)
 τζαν σιχισί, ο, το = στενοχώρια > περσ. can sıkısı «σφίξιμο ψυχής»
 τζαναβάρι, το = θεριό > περσ. canavar
 τζανήμ = ψυχή μου > τ. canım, περσ. can =ψυχή
 τζάπου = όπου
 τζας = όπως / καθώς
 τζαχρί, το = καλαμπόκι
 τζεβάπι, το = απάντηση > αραβ. cevap
 τζελέ, η = κουτσουλιά / βρωμιά
 τζίζεμδε, τα = σπιρούνια / μπότες ιππέα > τ. çizme
 Τζερετζή, η = Κυριακή
 τζιράχτσες, οι = δούλες / υπηρέτριες > περσ. çırak
 τζο = όχι, δεν / τζό 'νι = δεν είναι
 τζογάπην, τζεβάπι, το = απάντηση > αραβ. cevap,
 τζούνεται = τζο ίνεται / δε γίνεται
 τζυνογάρ, ο = κυνηγάρης / αετός
 την εβή, την ευίτσα = αύριο την αυγή
 τι τσο κρους = δεν με προσέχεις > δεν τείνεις ους (ω-τί-on / αυτί)
 τιδέ = ιδού
 τίπτκε = ολόδιο > τ. tipki
 τίπτος = τίπτοτε / σο τίπτος / γιατί
 τόστι, ο = φίλος > περσ. dost
 του = που / άρθρο γεν. tou
 τουβεκέλ, ο, η = αγαθός / χαζούλης / "σεμνός"
 τουκάνι, το = > βιζ. δοκάνα (τάβλα με τσακμακόπετρες για αλώνισμα) > δοκός
 τουλ γαρί = χήρα γυναίκα > τ. dul kari
 τουρ χελέ = στάσου λίγο > τ. dur hele
 τουρλού = διαφορετικά > τ. turlu (το φαΐ "διάφορα"; πατάτες, μελιτζάνες κλπ)
 τους = πώς
 τουταμάρι > δεν μπορώ να κρατήσω > τ. tutmak = κρατώ
 τουφάνι, το = ανεμοθύέλλα > τ. tufan, Tufan = ο Κατακλυσμός του Νόε
 τσαγίρι, το = βοσκότοπος / λιβάδι > τ. çayır
 τσάκσην = τσάκισε, ρ. τσακώνω = σπάζω
 τσαλούς, ο = τσαλιά / φρύγανα / φροκάλι > τ. çılı / θάμνος
 τσανάχι, το = τσανάκι / γαβάθα > τ. çanak
 τσάπτου = όπου
 τσαρές, ο = τρόπος / λύση / διέξοδος > περσ. çare
 τσάρι, το = τρίχα
 τσατλατηρατσάν = θα με σκάσεις > τ. çatlamak > πλαντάζω
 τσενές, ο = σαγώνι > περσ. çene

τσίκκι, το = τόξο

τσιπ = όλοι, όλα

τσιράχος, ο = υπηρέτης / δούλος > περσ. çırak

τσιρμαλάτσεν = γρατζούνισε, ρ. τσιρμαλατίζω > τ. tırmalamak

τσιρπαλατίζω = σφαδάζω > τ. çırıplımk = τινάζομαι

τσιρτές, ο = ζεύγος, μεταφ. δίκαννο > περσ. çift, çift «διπλός»

τσοτσούχι, το = παιδί > τ. çocuk

τσούνκι = δότι / επειδή > περσ. çünkü / çünki

τσούς τα = κάψε το / τσουρούφλισε, ρ. τσούζω

τσουφαλάς, ο = (κεφαλάς) επικεφαλής

τσύλσανε = κύλισαν, ρ. τσυλίζω

Φ

φροκαλίζω = σκουπίζω με φροκάλι «σκούπα» > βυζ. φροκαλώ > φλοκαλώ > αρχ. φιλοκαλώ «διακοσμώ – αγαπώ το ωραίο»

φσόκκο, φσάχι, το = αγόρι / υπηρέτης > τ. uşak

φυακιάρ, ο, η = φύλακας

X

χα = να / θα

χαβατίσι, το = νέο / είδηση > αραβ. havadis

χαβλούς, ο = αυλή

χάιρ = όχι > τ. hayır, και αραβ. hayır αγαθοεργία

χαΐτζι, το = λαγκάδι / κοιλάδα

χάιτιστι = άντε λοιπόν

χαλέ = ακόμη > τ. hele

χαραή, η = (χαραγή) πρόσωπο

χαρέτσα = τώρα αμέσως

χαχανάσα, η = μονοκέρατη γίδα μεταφ. χαζή γυναίκα

χαχλούς, ο, η = δίκαιος / θεμιτός > αραβ. hak-li, hak = δίκαιο

χαχσούζης, ο, η = άδικος > τ. hak-sız

χέμεν = αμέσως > περσ. hemen

χερκές = καθείς > περσ. herkes

χετς = καθόλου > περσ. hıç

χολιέζομαι = θυμώνω / χολώνομαι > αρχ. χολώ

χοραντάς, ο = οικογένεια > αραβ. - περσ. horanta

χορλατίζω = ροχαλίζω > τ. horlamak

χουζούρι, το = ησυχία / άνεση > αραβ. huzur

χούι, το = ελάπτωμα / ιδιορρυθμία > περσ. huý

χρεία, η = χρειαζούμενα (προσφάγι για εργάτη που πάει στο χωράφι)

χρος, ο = χρέος

χύτσεν = έτρεξε, ρ. χυτάω

χως = έως

Ψ

ψεό, ο,η,το = ψηλός

Ω

ώνεμα, το = νόημα / νεύμα

Ω νιμά = Ω μητέρα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

ΣΥΛΛΗΣ, ΑΡΑΒΑΝ

& ΓΟΥΡΔΟΥΝΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:**Παραμύθια από την Καππαδοκία του καθηγητή Richard M. Dawkins.**

Ο Richard M. Dawkins (1871-1955) Καθηγητής Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Cambridge και διευθυντής στο British School Athens, υπηρέτησε την ελληνική φιλολογική επιστήμη σε διάφορους τομείς, αλλά κυρίως ασχολήθηκε με τη γλωσσολογία και ιδιαίτερα με τις διαλέκτους των Ρωμιών.

Επισκέφτηκε τις επαρχίες της Ανατολής τέσσερις φορές στο διάστημα 1909-1914, με πολύ δύσκολες συνθήκες τις οποίες επέτειναν τα προβλήματα του Α' πταγκοσμίου πολέμου. Μελέτησε τις ελληνικές διαλέκτους των Ρωμιών της Μικράς Ασίας. Το πλούσιο υλικό που συγκέντρωσε περιλαμβάνεται σε δεκάδες μελετήματα και άρθρα. Η «σοδειά» του σχετικά με τις διαλέκτους είναι συγκεντρωμένη στο μνημεώδες έργο του (700 πτυκνογραμμένες σελίδες) «Modern Greek in Asia Minor. . .», Cambridge, 1916.

Κατέγραψε από το στόμα του λαού από Σύλλη και Καππαδοκία 95 παραμύθια: Σύλλη (7), Τελμησό (3), Φερτέκι (1), Αραβάν (3), Γούρδουνος (4), Ούλαγατς (12), Μιστί (1), Αξό (7), Μαλακοπή (1), Φλοϊτά (8), Σίλατα (5), Ποτάμια (Ντερέκιοι) (2), Φάρασα (32), Τσουχούρι (4) Κίσκα (1), Αφσάρι (4). Επιλογή από τα παραμύθια που αποθησαύρισε ο Dawkins περιλαμβάνονται στην παρούσα έκδοση. Δύο από τα Φάρασα που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, ένα από τη Σύλλη, δύο από το Αραβάν και ένα από το Γούρδουνος, παρατίθενται στα επόμενα. Παραθέτω και ξεχωριστό λεξιλόγιο για αυτά τα κείμενα, που διαφέρει σημαντικά από το Φαρασιώτικο λεξιλόγιο.

Η Σύλλη (Sille). Βρίσκεται γεωγραφικά, εκτός της Καππαδοκίας, στην κεντρική Μ. Ασία κοντά στο Ικόνιο. Όμως, από άποψη γλώσσας, ηθών και εθίμων κατατάσσεται στην ομάδα των ελληνικών κοινοτήτων της Καππαδοκίας. Η Σύλλη ήταν η μόνη ελληνόφωνη κοινότητα στη Λυκαονία κατά την Ανταλλαγή. Όμως, ο Καισαρείας Παΐσιος Β' σε μια περιοδεία του στα μέσα του 19ου αι. εντόπισε στην επαρχία 23 ελληνόφωνες κοινότητες σε σύνολο 43 (Τ. Α. Σαλκιτζόγλου "Η Σύλλη", Ι Μ Ε 2005, σ. 160)

Απέχει 10 χλμ. βΔ του Ικονίου, στις υπώρειες του Γκεβελή Νταγ, σε υψόμετρο 1115 μ. Λίγα χρόνια πριν την Ανταλλαγή θα είχε περίπου 3000 ελληνόφωνους Χριστιανούς και διπλάσιους Τούρκους. Εδώ έφτασαν με την Ανταλλαγή μόλις 1518 ψυχές (Κ. Μ. Σ. "Η ΕΞΟΔΟΣ Β'" σελ. 350). Ήταν Μουχταρλίκι που υπαγόταν στο Βαλελίκι Ικονίου. Εκκλησιαστικά ανήκε στη Μητρόπολη Ικονίου.

Το Αραβάν. Βρίσκεται 110 χλμ. νΔ της Καισαρείας και 31 χλμ. της Νίγδης. Ήταν Μουχταρλίκι που υπαγόταν στο μουτεσαριφλίκι Νίγδης και στο Βαλελίκι Ικονίου. Εκκλησιαστικά ανήκε στη Μητρόπολη Ικονίου. Με την Ανταλλαγή έφτασαν εδώ 78 οικογένειες ελληνόφωνοι, 245 ψυχές (Κ. Μ. Σ. "ΕΞΟΔΟΣ Β'", σελ. 214).

Το Γούρδουνος. Βρίσκεται 109 χλμ. νΔ της Καισαρείας και μόλις 2,5 χλμ. της Νίγδης. Με την Ανταλλαγή έφτασαν εδώ 67 οικογένειες – 213 ψυχές. Η Γλώσσα ήταν ελληνική (διάλεκτος της καππαδοκικής). Ήταν Μουχταρλίκι που υπαγόταν στο μουτεσαριφλίκι Νίγδης και στο Βαλελίκι Ικονίου. Εκκλησιαστικά ανήκε στη Μητρόπολη Ικονίου.

**1. Του Πατισάχου η κόρη
του παρεδόθη τον Σταχτηή.**
(Dawkins σελ. 284)
Σύλλη.

Ήτονν είς Πατισάχης, είσι μνιά μαναχε' κόρη. Πολ' ύ χοσάσσα ήτονν χέμικι πολ' ύ αγαλούσσα ήτονν. Τούη κόρη έμασι πολλέζ γλώσσες. Βαβάς έης μνιά μέρα παγαίνν'ει να ρω-
ξήσῃ του μάνδι όci, «Να ριούμ,» κόρη μου φίνα σε πάρη;

Μάνδις κι λαεί του όci, «Κό σου κόρη σε πάρη τον σταχτηή.»

Πατισάχης κι - πιάνν'ει τον χολ'ή. Έρσιτι σπίσιν dov. Παιρεί έην γόρην dov, παγαίνν'ει ηγ' σ τένα βεράντι τόπου, κι σέκνει ηγ.

Υρίζιτι να φέρη πολλά ξύλα, όci να νάψει, να σκοτώσει έην γόρην dov, κι σταχτηής μη ηγη
βάρη. Κόρη του βαβάν jής βλέπει

του, ως που να νάρτη. Βαβάς έης μι τα ξύλα έρειτι. Απ' έην ϕέαν dov dadí ζηρμουννά τα. Κόρη ποτινγιαν τα σωρεί, γροικά τα. Άμμα ύo να ποίση, ρεν da ξέρει.

Βαβάς έης έην γόρη σέκν'ει ηγ' σ τα ξύλα ανάμεσα, να ηγη νάψη. Τρανά, σωρεί όci dadí ζηρμόνησιν da. Αφουρικανάς υρίζιτι να φέρη dadí. Άμμα ως που να νάρτη, κόρη χαλάνν'ει του ογάρε. Φέβγει, παγαίνν'ει πολ' ύ μακρά 'σ τένα χονριό. Βαβάς έης έρσιτι, νάρψει τα ξύλα οπ' έην ϕέαν όci κόρη απέσ' τουν ένι dey! Υστεριάς έρσιτι σπίσιν του, ενίσκιτι πολ' ύ ισράνης.

Κόρη πηγαίνν'ει doγρού σταχτηή 'σ του σπίσι. Βραδύ σταχτηής έρσιτι οπ' έην ζουλιάν dov. Τρανά, σωρεί όci ηγη σύραν dov αμβρός ένι μνιά χοσάσσα κόρη. Ρωτά ηγη, «Νάς ήρτις ρώ!» Κόρη κι λαεί του ζουγιάν έφκι οπ' κεφάλ'ιν jής. Κι τότι σταχτηής λαεί όci, «Συ έγερ να μη βάρης, γω σένα φυλαττου σουν.» Κι τότι κόρη παιρεί του σταχτηή. Εν'ισκιτι γάρη εναίκα του.

Γεννά γνο τέκνα. Τοντονών τα ονόματα σέκν'ει τα, τέναν δου,
«Ταρτιρδέ Γιαζιλάν,» κιτινό «Τεπτιλδέ Γιϊζιλμάς.»

Ρω τα τέκνα συν'ίσκουνδι, εν'ίσκουνδι οπ' τριώ χρονώ. Μινά ημέρα
μάνα τους αφτά τα τέκνα βέμβει τα 'ς τ' αμβέλια να φέρουνται μικρά ξύλα,
ξιρπί. Ρω τα τέκνα ως τα σωρόβγουνσι, σωρούσι έναν άρτουπον. Τούτους
άρτουπους ινγιάν δους ζαννό λαειννόνγισκι μυριολόγια.

Τούτους ποτινγιάν γιουκούνν'ει
ρω τ' τέκνων τα ονόματα, βιριάτι τα
κονδά του, να μάση τοντονών όνομα
καλά.

Ποτινγιάν γιουκούν'νει όci,
«Γραπτό σου ζονγιάν ένι ρεμ βουζου-
λιά», κι τότι εν'ίσκιτι πολύ πεζιάν'ης:
«Κέσσε ζην κόρη μου μή ζη σκότισα, κι
να ζημι βάρη σταχτηής». Τούτους
παρακαλά τα παιριά να του υπάγουνσι
σπίσιν δους, να ρημή μινά ζη μάναν δους
κι του βαβάν δους.

Παγαίνουσι μι τα τέκνα του σπίσιν δους. Μάνα τους ποτινγιάν του
σωρεί, γροικά τα όci τούτους τουζεινής βαβάς 'i. Αμμά φοβίσκει να τα ειπή
του βαβάν jης οπ' ζην ιρέαν όci μη ζη σκοτώση.

Υστεριάς βαβάς ζης ποτινγιάν πικρά πικρά μυριολογίσκι, τότι κόρη
είπιν da 'ς του βαβάν jης όci τούτουνον κόρη νε. Βαβάς ζης τότι ζογκλαδά
ζη κι φιλά ζη. Έρστι,
«Γήμαρτον, όci Σεγός ζονγιάν
σέλ'η, άρτουπος ρε πουρεί να
τα χαλάση.» Κι τότι παιρει
ζην κόρην δου, τα τέκνα ζης,
του γαμιθρούν δου, παγαίνει
του σπίσιν δου. Φράνουσι ένα
γαινούρη γάμου του σταχτηή,
κι σέκνει του τουν δόπουν
δου.

Εν'ίσκιτι είς παπισάχης.
Να χαρίση κι εσένα κι μένα
ευτυχία.

Ερμηνεία

Η Βασιλοπούλα που παντρεύτηκε τον σταχτητζή.

Ήταν ένας Βασιλιάς που είχε μόνο μια κόρη. Ήταν πολύ δόμορφη και πολύ μυαλωμένη. Αυτή η κόρη έμαθε πολλές γλώσσες. Ο πατέρας της μια μέρα πηγαίνει να ρωτήσει τον Μάντη «Να δούμε η κόρη μου ποιόν θα παντρευτεί»;

Ο Μάντης του λέει πως: «Η κόρη σου θα πάρει τον σταχτητζή» (ασχολούμενος με στάχτη, καθαρίζει καπνοδόχους). Ο Βασιλιάς χολώθηκε πολύ. Έρχεται σπίτι του, παίρνει την κόρη του και πηγαίνει σε ένα έρημο τόπο και την αφήνει εκεί.

Γυρίζει να φέρει πολλά ξύλα να κάψει, να σκοτώσει την κόρη του, για να μην την πάρει ο σταχτητζής. Η κόρη του βλέπει τον πατέρα της καθώς έρχεται με τα ξύλα, αλλά λησμόνησε να πάρει δαδί. Η κόρη, που είδε τις κινήσεις του πατέρα της, καταλαβαίνει τις προθέσεις του, αλλά δεν ξέρει πώς να αντιδράσει. Ο πατέρας βάζει την κόρη του ανάμεσα στα ξύλα, να τη κάψει. Κοιτάζει βλέπει πως λησμόνησε να πάρει δαδί. Γρήγορα γυρίζει να φέρει δαδί. Όμως, ώσπου να έλθει ο πατέρας, η κόρη χαλάει την εστία. Φεύγει μόνη της και πηγαίνει πολύ μακριά σ' ένα χωριό. Ο πατέρας της έρχεται, ανάβει τα ξύλα με την ιδέα πως η κόρη είναι μέσα. Υστερα έρχεται στο σπίτι του και μετανιώνει πικρά.

Η κόρη πηγαίνει κατ' ευθεία στο σπίτι του σταχτητζή. Το βράδυ ο σταχτητζής έρχεται από τη δουλειά του και αμέσως βλέπει πως μπροστά στην πόρτα του είναι μια πεντάμορφη κόρη. Τη ρωτάει: «Γιατί ήλθες εδώ;» Η κόρη του περιγράφει ό,τι συνέβη. Και τότε ο σταχτητζής της λέει ότι: «Αν εσύ με παντρευτείς, εγώ θα σε φυλάγω». Και η κόρη παίρνει τον σταχτητζή. Γίνεται πλέον γυναίκα του. Γεννάει δυο παιδιά. Βάζει αυτών τα ονόματα: το ένα «Δεμένος με το γραπτό σου» και του άλλου «Βρίσκεται στην τύχη».

Εδώ τα παιδιά μεγαλώνουν, γίνονται από τριών χρονών.

Μια μέρα η μάνα τους στέλνει τα παιδιά στ' αμπέλια να φέρουν μικρά ξύλα για προσάναμμα. Εκεί τα παιδιά καθώς μαζεύουν, βλέπουν έναν άνθρωπο.

Αυτός ο ἄνθρωπος σαν τρελός παραμιλάει μύρια λόγια, και μόλις ακούει εδώ τα ονόματα των παιδιών, τους καλεί κοντά του, για να μάθει καλά τα ονόματά τους. Οπότε καταλαβαίνει πως: «Το γραπτό σου ό,τι κι αν είναι δεν ξεγράφει». Και τότε μετανιώνει πολύ και σκέφτεται: «Μακάρι να μην σκότωνα την κόρη μου και να την έπαιρνε ο σταχτητζής». Ο γέροντας παρακαλεί τα παιδιά να τον πάνε στο σπίτι τους, να γνωρίσει τη μάνα τους και τον πατέρα τους.

Πηγαίνει με τα παιδιά στο σπίτι τους. Η μάνα τους μόλις τον βλέπει, αναγνωρίζει πως αυτός είναι ο πατέρας της. Όμως φοβάται να το πει του πατέρα της με την υπόνοια πως μπορεί να τη σκοτώσει. Υστερα, κι όταν ο πατέρας της μυριολογούσε πάλι πικρά-πικρά, τότε η κόρη ομολόγησε πως είναι κόρη του. Ο πατέρας αμέσως την αγκαλιάζει και τη γλυκοφιλάει. Ο γέροντας Βασιλιάς σκέφτεται: «Ημαρτον, ό,τι κι αν θέλει ο Θεός, ἄνθρωπος δεν μπορεί να το χαλάσει». Παίρνει μαζί του την κόρη του, τα παιδιά της και τον γαμπρό του. Πηγαίνουν στο παλάτι. Φτιάχνουν ένα καινούργιο γάμο για τον σταχτητζή και τον βάνει στη θέση του.

Ο σταχτητζής γίνεται βασιλιάς.

Να χαρίσει ευτυχία σε εσένα και σε εμένα.

2. Ένα πατισάχος τζαι ιωνιό κορίτσια.

(R. DAWKINS σελ. 334)

Αραβάν

Ιμιαία ένα πατισάχος είχε υρνό κορίτσια.

Ένα μέρα τόνα το κορίτσι πήγε σο βουνό Εκεί είρε ένα ναΐκα. Και ναΐκα κ' είπε «Ιμια φρείρσε με.» Φρείρσεν do. Σόνγρα κ' είπε, «Ας κοιμερώ λίγο, και όντεν ερς το γερμιζή το λερό, γυνώσε με». Ήρτε το γερμιζή το λερό, και έγνωσέν do, batíρσεν do σο λερό μέσα, και έννε γεπ – γερμιζή. Και απεκεί σόνγρα πήγε σο σπίτι doν.

Τότε πατισάχος σάλσε και τ' άλο το κορίτσι, να το ποικ γερμιζή δεγί. Σόνγρα πήγε σο βουνή, είρε το ναΐκα. Και ναΐκα κ' είπε «Φρείρσε με». Κ' εκείνο φρείρσεν do. Ναΐκα κ' είπε, «Ας κοιμερώ λίγο, και γνώσε με, όνδε έρς το μάβρο το λερό». Και έγνωσέν do, batíρσεν do σο μάβρο το λερό, και έπκεν do μας – μάβρο. Και πήγε σο σπίτι doν. Πατισάχος κ' είπε, «Ciς σ' επκε μάβρο;» Εκείνο κ' είπε, «Πήγα σο βουνή, είρα ένα ναΐκα 'Φρείρσε με', είπε, 'και όντεν έρς το μάβρο το λερό, γνώσε με' είπε. Και ήρτε το μάβρο το λερό και έγνωσά το, batíρσε με σο μάβρο σο λερό και έννα μας – μάβρο».

Εκείνο ναΐκα σόνγρα έννε διλεντήής. Ήρτε και πατισαχιού το σπις, και ήνδρεψε λίσκο ψωμί. Και το κορίτσι κ' είπε, «Ετά μ' έπκε μάβρο». Και έμβασέν do σο χάπις. Εκείνο ψύρπισέν do και έφυγε. Απεκεί σόνγρα πάλ' τ' έμβασε πατισάχος σο χάπις. Εκείνο ψύρπισέν do και έφυγε.

Ερμηνεία

'Ένας βασιλιάς και δυο κορίτσια.

Κάποτε ένας βασιλιάς είχε δυο κόρες.

Μια μέρα το ένα κορίτσι πήγε στο βουνό. Εκεί βρήκε μια γυναίκα. Και η γυναίκα είπε: «Έλα να με ξεψειρίσεις». Την ξεψειρίσε. Υστερα η γυναίκα είπε: «Άς κοιμηθώ λίγο, και όταν έρθει το κόκκινο νερό, να μου το πεις». Ήρθε το κόκκινο νερό και την ενημέρωσε. Η γυναίκα βούτηξε μέσα στο νερό την κόρη και την έκανε κατάκόκκινη. Και ύστερα το κορίτσι πήγε στο σπίτι της.

Τότε ο βασιλιάς έστειλε και το άλλο το κορίτσι, να το κάμει λέει κόκκινο. Το κορίτσι πήγε στο βουνό. Βρήκε τη γυναίκα και η γυναίκα είπε: «Να με ξεψειρίσεις». Κι εκείνη την ξεψειρίσε. Η γυναίκα είπε: «Άς κοιμηθώ λίγο, και όταν έρθει το μαύρο το νερό να μου το πεις». Όταν ήλθε το μαύρο το νερό την ενημέρωσε και εκείνη βούτηξε την κόρη στο μαύρο το νερό και την έκαμε κατάμαυρη. Όταν το κορίτσι πήγε στο σπίτι, τη ρώτησε ο βασιλιάς: «Ποιος σε έκαμε μαύρη;» Εκείνη είπε: «Πήγα στο βουνό, βρήκα μια γυναίκα: 'Να με ξεψειρίσεις', μου είπε, 'και όταν έλθει το μαύρο το νερό, να με ενημερώσεις'.

Και ήρθε το μαύρο το νερό και την ενημέρωσα. Με βούτηξε στο μαύρο το νερό και έγινα κατάμαυρη.

Εκείνη η γυναίκα ύστερα παρουσιάστηκε σαν ζητιάνα. Ήλθε και στο παλάτι του βασιλιά και ζήτησε λίγο φωμί. Και το κορίτσι είπε στον πατέρα της: «Αυτή με έκαμε μαύρη». Έβαλαν τη γυναίκα στη φυλακή. Εκείνη όμως τρύπησε και έφυγε. Από εκεί ύστερα πάλι την έβαλε ο βασιλιάς στη φυλακή.

Πάλι τρύπησε και χάθηκε.

3. Ο ἄνδρα, τ' οφίονι και διλκί.

(R. DAWKINS σελ 334)

Αρχαβάν

Ιμιά ήτουν ένα ναίκα και ένα ἄνδρα. Ετό ἄνδρα πήγε σο βουνόνι να σωρόψη φόπια να τ' ἀφονν δεῖ. Ως τα σωρόφ και στέκεται, ήβρεν ένα γοντί. Ήνοιξέν do, και σο γοντί απέσω ήβρε ένα οφίο. Το οφίο ξείπε σο χερίφονα, «Να σε φάω.» Και ἀρωπος, ξείπε, «Απερά άς περάσσον τρία χαιράνια, και τα τρία αμ πονν 'φά με', και σύνα εκτότε φά με.»

Αναμιρό πέρνασε ένα καμήλ. Τ' οφίο ξείπε σο καμήλ, «Εγώ ερά σο γοντί μέσα ήμονν, ετό χερίφος ήνοιξέ με. Άς το φάγω; μή το φάγω;» Το καμήλ ξι λέχ, «Εγ' ως ήμονν δελίγανον, αφένης μου φορτώνισκε με με τα γουμάρια, με τα γανδάρια. Φά το, και ας πάχ.»

Σύνορα πέρνασε τς σύνα ράτα. Τ' οφίο ξι λέχ σο ράτα, «Εγώ ερά σο γοντί μεσα

Σύνορα πέρνασε τζέρι ένα βαλ. Τ' οφίο ξι λέχ σο βαλ, «Εγώ ερά σο γοντί μέσα ήμονν, ετό ἀρωπος εμέ ήνοιξέ με. Άς το φάγω μ; μή το φάγω μ;» Το βαλ ξι λέχ, «Σο ἀρωπονα γιαραδές ειλίκ μι; εγ' ως ήμονν δελίγανον, το αφένηζ μου γαζανδέρζα το παρέα. Φα το, και ας πάχ.»

Δεριά ήρτε το ἵçüñyji χαιράν διλκίς. Το διλκίς όνδεν ήρτε εκεί, δείχνει τα τρία τ' da daççýlia, και χερίφος ανγλάče τρία ορνία. Και χερίφος ἐδειξέ τα δέκα τ' τα daççýlia τ', δεμέν δέκα ορνία. Τ' οφίο ξι λέχ σο διλκίς, «Εγώ ερά σο γοντί μέσα ήμονν, ετό χερίφος ήνοιξέ με. Άς το φάγω μ; μη

το φάγω μ;» Και το διλκίς λέχ, «Εσύ αφού σο γοντί μέσα δεν άρεις να χωρέης.»

Και τ' οφίρο γονβράνσε, έμβη σο γοντί μέσα. Και το διλκίς είπε σο χερίφονα, «Ζαπάχε γοντιού το ζαπάχ». Κ' εκείνο ζαπάχεν do. Τ οφίρ άλο δεμ βόρσε να βγή.

Και χερίφος πήγε να φερ τα ορνία. Πήγε σο αβλή τουν. Τα ορνία ουφούρδουζεν da και στεκότουν. Ετό ναίκα τ' είπε, «Τ' ορνία οι τα ουστουρούεις και στέκεσαι;» Κ' εκείνο ούλα τα ένδαν είπεν da. Και το ναίκα τ' είπε, «Τό να παρπάς τέκα ορνία και διλκίς το να τα φάη, γιούμον ένα γονβάλ σκιλιά, και ετιά τα σκιλιά ας φαν εκείνο».

Και ετό χερίφος γιούμωσε 'ς ενα γονβάλ σκιλιά, και πηρπήγεν da σο διλκίς. Χερίφος οι λέχ σο διλκίς, «Έλα και φα τα». Και το διλκίς οι λέχ, «Σάλδα τα, και εγώ τρώγω τα». Και χερίφος σάλσεν da, και τα σκιλιά τράνσαν 'ς αδιμερί τουν, και είραν το διλκίς. Έτρεξαν κατόψα τ'.

Το διλκίς έφυγε, και τα σκιλιά δεν βόρεσαν να το πιάσουν.

Διλκίς πήγε ενα μέρος, και εκεί διιστύνδιζε οι τάβρησε.

Αφήγηση: Θεοχάρης Ν. Περσίδης

Ερμηνεία

Ο ἄντρας, το φίδι κι η αλεπού.

Κάποτε ήταν μια γυναικα και ένας ἄντρας. Αυτός ο ἄντρας πήγε στο βουνό να μαζέψει ξύλα για άναμμα. Καθώς τα μάζευε βρήκε ένα κουτί. Το ἀνοιξε και μέσα από το κουτί βρήκε ένα φίδι. Το φίδι είπε στον ἄνθρωπο: «Θα σε φάω». Και ο ἄνθρωπος είπε, «Από εδώ θα περάσουν τρία ζώα, αν και τα τρία πουν να με φας, τότε κι εσύ φάε με».

Πρώτα πέρασε μια καμήλα. Το φίδι είπε στην καμήλα: «Εγώ ήμουν εδώ στο κουτί, αυτός ο ἄνθρωπος μου ἀνοιξε και βρήκα. Να τον φάω ή να μην τον φάω;» Η καμήλα λέει: «Οταν ήμουν νέα ο αφέντης μου με φόρτωνε με τα γομάρια και με τα καντάρια. Φάε τον να χαθεί».

Υστερα πέρασε ένα βουβάλι. Το φίδι λέει στο βουβάλι: «Εγώ ήμουν εδώ στο κουτί μέσα, αυτός ο ἄνθρωπος μου ἀνοιξε και βρήκα. Να τον φάω, ή να μην τον φάω;» Το βουβάλι λέει: «Σε ανθρωπο θα κάνεις καλοσύνη; όταν εγώ ήμουν νέος, το αφεντικό μου κέρδιζε παράδεις σε βάρος μου. Φάε τον να χαθεί».

Υστερα έρχεται το τρίτο ζώο, η αλεπού. Όταν ήλθε εκεί η αλεπού δείχνει τα τρία της δάχτυλα κι' ο ἄνθρωπος κατάλαβε ότι θέλει τρία κοτόπουλα. Ο ἄνθρωπος έδειξε δέκα δάχτυλα, δηλαδή δίνει δέκα κοτόπουλα. Λέει το φίδι στην αλεπού: «Εγώ ήμουν εδώ μέσα στο κουτί, αυτός ο ἄνθρωπος με έβγαλε. Να τον φάω ή να μην τον φάω;» Και η αλεπού λέει: «Εσύ δεν μπορείς να χωρέσεις μέσα σ' αυτό το κουτί».

Το φίδι κουλουριάστηκε μπήκε μέσα στο κουτί και η αλεπού λέει στον άνθρωπο: «Σκέπασε το καπάκι του κουτιού». Εκείνος το καπάκωσε και το φίδι δεν μπόρεσε να ξαναβγεί.

Ο άνθρωπος ήλθε στο σπίτι του να φέρει τα κοτόπουλα. Πήγε στην αυλή του και άρχισε να κυνηγάει τις κότες που πετάριζαν. Η γυναίκα του βγήκε και τον ρώτησε: «Γιατί κυνηγάς τα κοτόπουλα;» Εκείνος είπε όλα όσα του συνέβησαν και η γυναίκα του λέει: «Τώρα θα πάρεις δέκα κοτόπουλα να τα πας να τα φάει η αλεπού; Γέμισε ένα τσουβάλι σκυλιά και πήγαινε αυτά να τη φαν εκείνη».

Τότε ο άνθρωπος γέμισε σ' ένα τσουβάλι σκυλιά και τα πήγε στην αλεπού. Λέει ο άνθρωπος στην αλεπού: «Έλα και φάε τα». Και η πονηρή αλεπού λέει: «Αμόλα τα κι εγώ θα τα φάω». Ο άνθρωπος τα αμόλησε. Τα σκυλιά παρατήρησαν γύρω τους και είδαν την αλεπού. Όρμησαν πάνω της.

Η αλεπού έφυγε τρέχοντα και τα σκυλιά δεν μπόρεσαν να την πιάσουν. Η αλεπού πήγε σε ένα μέρος μακριά και εκεί συλλογίζόταν την ατυχία που τη βρήκε.

4. Ιρνό παιριά τζ' ένα φίνικα.

(R. DAWKINS σελ. 338)

Γούρδουνος

Τίτον ένα φίνικα. Ήσαν υρνό παιριά κ'ένα μητέρα κ'ένα πατέρα. Ένα μέρα πήρε ένα γιέρ. Έφαέν do το πισίκα. Μητέρα έκοψε το βυζή τ, και το έπιασε. Πατέρα είπε, «Ci καλά ήταν, ας πάρουμε ένα κι' ας το φάμ». Μητέρα λέγει, «Εγώ έκοψα το βυζή μ, και ci καλά ήταν λες. An boίκουν ένα φσάχ, με το ci να το διλέψουμ;» Πατέρα λέχ, «Εσύ κόψε το κορίς κ' [εγώ να κόψω] το παιρί».

Φίνικος ανεγλάδισε. Πήγε, είπε σα φσάχια, «Δώσετ με λίγο φωμί και λίγο καράκ, α σας πω ένα λόγος». Τα φσάχια έδωκάν da. K' εκείνο είπεν, «Μητέρας να φάξη το κορίς και πατέρα το παιρί». Τα φσάχια σάκωσαν τα λαΐνια και το ράμπια έδεκάν do επάνω σο σκυλί. Το σκυλί πήγε τα φσάχια. Όν παίνισκαν το παιρί γάνωνε. Ήβρε ένα λερό, επάνω τ' ήσαν γαϊχιού πράγια. Το παιρί, «Ας πιούμ», είπε. και έπιε. Έννε γαϊχ. Πήγαν ήβραν ένα qabáχ.

Το κορίς νανέβη σο qabáχ. Πατισαχιού το παιρί πήγε να ποξίς τ' αλόγατα.

Τ' αλόγα *deν* ἐπιε. Ήτουν ἔνα σκιάρης. Τράνσε επάνω, σο *qaβáχ* ήτουν ἔνα κορίς. «Κατέβα,» είπε. Και *deν* κατέβη.

Τότε πιάσαν *bouðaχçíjre* να κόφουν το *qaβáχ*. Κόφτουν το *qaβáχ*. *Deν* πλερούται. Πλεμνίσκει λιγόσικο. Το παλτά σακούται. Τότε πιάνουν ἔνα *jadé qaqá*. Έδωκαν *do* ἔνα πολά σταφίρες να τα πλύν. Τα καλά επέτανέν *da*, και τα κοτία βαίννεν *da*. Το κορίς λέχ το, «*Cí* ζάεις; τα καλά πετάνεις τα, και τα

κοτία στέγνουν;» «*Cí* να ποίκω; *De* χιωρώ». Σόνγρα πιάνουν ἔνα *baσká jadé qaqá*, *τζai dínowν do*, να *ζυμώς* *ζυμάρ*. Ζύμωνέν *do* με το πράι τ. «*Cí* ζάεις», λέχ το κορίς. «*Με* το πράχ *ζυμούται* *ζυμάρ* *μi;*» λέχ. Τότε το κορίς κατέβη και *ζυμωσέν do*. Σόνγρα νανέβη. *Deν* *do* βάκε. Πιέσεν *da* ας τα μαλιά τ. Τότε ήρτε πατισαχιού το παιρί, πήρεν *do*.

Και σεράνδα μέρες ἐπκαν γάμος.

Ερμηνεία

Δύο παιδιά κι ένα κουτάβι.

Μια γυναίκα και ένας άντρας είχαν δυο παιδιά, ένα κορίτσι και ένα αγόρι. Είχαν και ένα κουτάβι. Μια μέρα πήραν ένα σικότι. Το έφαγε η γάτα. Η γυναίκα έκοψε το βυζί της και το έβαλε στη θέση του. Ο πατέρας είπε: «Τί καλά που ήταν, ας πάρουμε ακόμη ένα να το φάμε». Η μητέρα λέει: «Εγώ έκοψα το βυζί μ, κι εσύ λες τί καλά ήταν. Αν κάνουμε ένα παιδί με τί θα το θρέψουμε;» Ο πατέρας λέει: «Εσύ κόψε το κορίτσι, κι' εγώ να κόψω το αγόρι».

Το κουτάβι που άκουσε, κατάλαβε. Πήγε και είπε στα παιδιά: «Δώστε μου λίγο ψωμί και λίγο κρέας, θα σας δώσω μια πληροφορία». Τα παιδιά του έδωσαν. Κι εκείνο είπε: «Η μητέρα σας θα σφάξει το κορίτσι και ο πατέρας σας το αγόρι». Τα παιδιά σήκωσαν τα λαγινιά [από το καρότσι] και έδεσαν το ράμμα πάνω στο σκυλί. Το σκυλί οδήγησε τα παιδιά μακρυά.

Καθώς πήγαιναν, το αγόρι πάγωνε. Βρήκαν λασπόνερα. Πάνω υπήρχαν χνάρια από πατούσες ελαφιού. Το παιδί είπε: «Άς πιούμε λίγο νερό». Ήπιε και έγινε ελάφι.

Πήγαν πιο πέρα και βρήκαν μια λεύκα. Το κορίτσι ανέβηκε στη λεύκα. Το Βασιλόπουλο πήγε να ποτίσει το όλογό του. Τ' όλογο δεν έπινε, το τρόμαζε μια σκιά. Το αγόρι του βασιλιά παρατήρησε πως πάνω στη λεύκα ήταν ένα κορίτσι. Κατέβα της λέει, δέν κατέβηκε.

Τότε πήρε μπαλτατσίδες να κόψουν τη λέφκα. Κόβουν τη λεύκα, μα δεν τελειώνει. Μένει λίγο υπόλοιπο. Σπάζει το τσεκούρι. Τότε πιάνουν μια γριά χαζή. Της έδωσαν πολλά σταφύλια να τα πλύνει. Τα καλά τα πετούσε και τα σάπια τα έβαζε στο καλάθι. Το κορίτσι λέει: «Τί κάνεις εκεί; τα καλά πετάς και τα κακά τα ορατάς;» «Τί να κάνω η δόλια; δεν βλέπω». Ύστερα πιάνουν μιαν άλλη γριά χαζή, και της δίνουν αλεύρι να ζυμώσει. Ζυμώνει με τα πόδια της. «Τί κάνεις», λέει το κορίτσι. «Με τα πόδια ζυμώνουν το ζυμάρι;»

Το κορίτσι κατέβηκε και ζύμωσε. Ύστερα πήγε να ανέβει, δεν τα κατάφερε. Την έπιασαν από τα μαλλιά. Τότε ήλθε το παλικάρι του βασιλιά, την πήρε. Ο αδελφός του κοριτσιού που έγινε ελάφι, ήπιε ξανά νερό και έγινε πάλι παιδί.

Πήγαν στο παλάτι και έκαναν γάμο που οράτησε σαράντα μέρες.

Λεξιλόγιο Σύλλης, Αραβάν & Γούρδουνος.

Το Κ. Μ. Σ. εντόπισε 83 ελληνικές κοινότητες στην Καππαδοκία και μελέτησε τις 81. Οι μισές περίπου ήταν ελληνόφωνες ή δίγλωσσες και οι λοιπές τουρκόφωνες. Τα ελληνικά (Καππαδοκικά) που μιλούσαν οι Ρωμιοί διέφεραν από τα κοινότητα σε κοινότητα και οπωσδήποτε σε μεγάλο βαθμό από τα ελληνικά της Πόλης και των κοινοτήτων της Ιωνίας (Σμύρνης, Κυδωνιών, κλπ). Όσο μακρύτερα ήταν οι ελληνικές κοινότητες από τα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου πλεόναζαν οι Τούρκοι, τόσο λιγότερη ήταν η επίδραση της τουρκικής γλώσσας. Τα Φάρασα ήταν απομονωμένα, μακριά από αστικά κέντρα (ελληνικά και τουρκικά) και γι αυτό το λόγο η Φαρασιώτικη διάλεκτος, σε σύνταξη και λεξιλόγιο είχε τις λιγότερες προσμίξεις και ήταν πιο κοντά στη νέα ελληνική. Δεν είχαν ούτε Τούρκους, ούτε τουρκόφωνους Ρωμιούς στα Φάρασα και στις αποικίες τους.

Παραθέτουμε το λεξιλόγιο από τα κείμενα που προέρχονται από τις κοινότητες Σήλλης, Αραβάν και Γούρδουνος. Δίνουμε την ερμηνεία των λέξεων οι οποίες θεωρούμε πως θα είναι άγνωστες στο μη ειδικό αναγνώστη. Για λόγους τεχνικούς, στον ίδιο πίνακα περιλαμβάνονται λέξεις από διαφορετικά ιδιώματα.

Η Προφορά των επιπλέον γραμμάτων, πέραν του λατινικού αλφαβήτου, που χρησιμοποιούνται στις τουρκικές λέξεις είναι:

Ç , c = τζ, Ç , ç = τσ, Ö, ö = οε, Ü, ü = υ γαλλ, Ğ, ğ = γ, G, g = γγ
Y, y = γ λεπτό, Ş, ş = σ παχύ, I, i = ι παχύ, û, ê, î, â προφέρονται λεπτά

B

baρης = πάρεις, παίρνω (άντρα)
baσκά = άλλο > τ. başka, ξεχωριστός
batίρσεν = βύθισε > τ. batırılmak

boίκουμ = κάνουμε > ποιώ
boudaχçίρε = κλαδευτές, ξυλοκόποι > τ. butak-ci, butak = κλάδος δέντρου
boυζουλdá = χαλάει / ξεγράφει > τ. bozulmak

Ç

çanνó = μωρό / ανόητος

çη = τη

çημ = την

çι = γιατί, τί, της

çirάç = φως, δαδί, λυχνάρι > περσ. çira,
çirptí, to = προσάναμμα / σπίρτο > αραβ. kibrıt

çιç = τις, ποιος

çо = τί

çovgiáv = ó, τι κι αν

çόπια, ta = ξυλάκια / σκουπίδια > περσ. çöp

çύρπισεν = προσπάθησε > τ. çırrınlı mak = σφαδάζω, συσπώμαι

D

düσündüçé = διαλογίζεται > τ. düşünmek, σκέφτομαι

dadí, to = δαδί

daχçúlia, ta = δάχτυλα

deyí, deî = να πούμε / δηλαδή, τάχα > τ. demek = λέγω

deλήqανους = νεαρός > τ. deli-ganlı, deli / τρελός, παλαβός, gan / αίμα

demék = να πούμε / δηλαδή > τ. demek = ομιλώ

δεν = δεν

δεριά = ύστερα

δίλενγής = ζητιάνος > τ. dilenci

διλέψουμ = θρέψουμε > τ. dilenmek = επταιτώ / ψωμοζώ

διλκίς, ο = αλεπού > τ. dilki

δογρού = ευθεία > τ. doğru

δόπουν, το = τόπος

G

güzülməs = δεν γράφει > τ. yazılma, αναγραφή

gəşliyə = ελαφιού > τ. geyik = ελάφι, το

gonwəsə = γνώρισε / ενημέρωσε

górp, górpə, η = κόρη

J

jadé, η = χαζή > τ. zade = παιδί, μωρό

jn̄s = της

jíérə, το = συκώτι, σπλάχνο > περσ. ciğer

Q

qabáx, το = καβάκι / λεύκα > τ. kavak

qazandérəzə = αποφέρω / κερδίζω > τ. kazandırmak

qavdári, το = ζυγαριά, στατήρας (40 οκάδες) > αραβ. kantar

qatpáçevən = καπάκωσε > τ. kapaklanmak

qatpáx, το = καπάκι > τ. kapak

qará, η = γυναίκα > τ. kari, γριά

qepp-qermezi = κατακόκκινο > αραβ. kırp-kırmızı

qermezi, ο, η, το = κόκκινο > αραβ. kırmızı = ερυθρός

qojakladá = αγκαλιάζει > τ. kucaklamak

quşbránsev = κουλουριάζομαι > τ. yuvarlaklaşmak

qoutí, το = κουτί, κιβώτιο (κύτος)

Ü

üçüñjü = τρίτος > τ. üçüncü

A

acáç, ο, η = εκείνος, αυτός

acıoú = αυτού

adé = αυτός – η - ο

adımerí = ολόγυρα

aqaloússsa, η = μυαλωμένη > αραβ. akıl-lı, akıl = μυαλό, λογική.

ámma = óμως > τ. amma

anegláçes, anegládişə = κατάλαβε > τ. anlamak = καταλαβαίνω

anambró = ανά εμπρός / προηγουμένως

apərə = από εδώ

apéss' = από μέσα

árwəpəc, ο = ánthərwəpəc

áψouçikənás = κάπως γρήγορα, αψά, γρήγορα

as = να

áψouv = ανάψουν

B

baþáç = πατέρας

baýnen = (τα) ébəzə

baýke, anébήkə, baýnw

bał = βουβάλι,

beýmbeı = πέμπει / στέλνει

beýrávı = ερείπιο / χάλασμα > περσ. viran

biýráti = φωνάζει, biýrázə = φωνάζω, (προσ)καλώ

Γ

γαῖρϋ = πλέον > αραβ. gayri (αποδεκτό)
 γιαζιλάν = γραπτό / πεπτρωμένο > τ. yazılı
 γιαραδές = ωφελείς > τ. yaramak
 γιουκούνν'ει = ακούει
 γουμάρι = γαιδούρι / ένα φόρτωμα (όσο σηκώνει ο γάιδαρος)
 γροικά = καταλαβαίνει / γνωρίζει / (α)γροικώ

γυο = δύο

Ε

ε, εν = αν
 έδεκαν = έθεσαν / έβαλαν > βυζ. θέτω > αρχ. τίθημι

έγνωσα = ενημέρωσα, γνώρισα

έγερ = αν > τ. eger

ειλίκ = καλοσύνη > τ. iyilik

είρε = είδε

έμασι = έμαθε

ένδαν = έγιναν

ενίσκιτι = γίνεται

ενίσκουντι = γίνονται

εννά = γεννά

έννε = έγινε

έπιασε = έπιασε τόπο / έβαλε στη θέση του

έπτκαν = εποίησαν / έκαμαν

έπτκε = εποίησε, έκανε

έπτκεν = ήππε

έρç = έρθει

ερά = εδώ

ετά = αυτή

ετιά = ετούτα, αυτά

ετός = αυτός

έφκι = έφτασε / έγινε

Ζ

ζάεις = κάνεις

ζηρμουννά = λησμονεί

ζουλιά = δουλειά

Η

ήνγρεψε = γύρεψε

Θ

θωρώ = βλέπω, θεωρώ

Ι

'ι = είναι

ιμνιά = μία / κάποια, κάποτε

ινγιάν = αν και, γιατί, οσάν

ιρέα = ιδέα / μνημονικό

ιρνιό = δύο

ισμάνι = μετανιωμένος, πισμάνι > περσ. rişman

Κ

κötia = κακά / χαλασμένα > τ. kötü, κακός

καράκ = κρέας

κατόψα = κατά όψη, κατεπάνω

κέσδε = μακάρι, είθε > τ. keşke

κό = δικό (του)

κοιμερώ = κοιμηθώ

κορίς = κορίτσι

Λ

λαεί = λέει

λαεινόνυμισκι = λέει ακατανόητα / παραμιλάει, ελεεινολογεί

λαῦνια = λαγίνια / στάμνες

λερό = νερό

λεχ = λέει

λίσκο = λίγο (λιγούτσικο)

Μ

μυριολογίσκι = λέει μύρια / μυριολογάει

μας – μαύρο = κατάμαυρο, μας / επιτατικό μόριο

Ν

νάς = να / πώς / γιατί

'νε = είναι

'ναίκα = γυναίκα

νάφτει = ανάβει

Ο

όci = ότι

οյάqe = τζάκι / σωρός ξύλα για άναμα > τ. oçak

όν = όπου

όνδε(v) = όταν

ορνία = όρνεα / όρνιθες / κοτόπουλα

ουζούρδουζεν = πτετώ / πεταρίζω > τ. uçurmak

οφίρ = όφις / φίδι, οφίρκι = φιδάκι

Π

παιριά = παιδιά

πάιχ = πάει (στον αγύριστο)

παλτά = τσεκούρι > τ. balta

παραπάς = μεταφέρεις, παρά πας

παρέα = παράδεις > περσ. para (το 1/40 του τουρκικού νομίσματος)

παρεδόθη = παραδόθηκε σε άντρα / παντρεύτηκε (η γυναίκα)

πατισάχς = σουλτάνος / βασιλιάς > περσ. Padişah

πεζμάν'ης = μετανιωμένος, ισμάνι, πισμάνι > περσ. pişman

πηρπήγην = πήρε πήγε

πισίκα = γάτα

πλεμνίσκει = πλέον μένει

πλερούται = τελειώνει, πληρούται

ποçίς = ποτίσει

ποικ = έκανε, αόριστος του ποιώ, ποίκα

ποίση = ποιήσει / κάνει,

ποτινδιαν = όποτε κι αν

πράγια = ποδάρια

πράχ = πόδι

Ρ

ρε, ρεμ, ρεν = δεν

ριή = να δει

ριούμ = δούμε

ρω = εδώ

ρω = ρωτά

Σ

σακούται = τσακίζεται, σπάζει

σάλσε = έστειλε, στείλε > τ. salmak εξαπολύω, ελευθερώνω

σάλτα = αμόλα, σαλτάρω

σε = θα

Σεγός = Θεός

σέκν'ει = θέτει / τοποθετεί

- σινίσκουνδι** = γίνονται / οριμάζουν
σκιάρης = σκιά, σκιάδιο
σόνγρα = ύστερα > τ. sonra
σπίçιν = σπίτι
σταχτητής = πουλάει / καθαρίζει τις στάχτες / καθαρίζει καπνοδόχους
στέγνουν = στέκονται
σύρα = θύρα / πόρτα
σωρεί = θωρεί / βλέπει
σωρόβγουσι = σωρεύουσι / μαζεύουν,
σωρούσι = θωρούσι / βλέπουν
σωρόφ = μαζεύει
Τ
ταqtırdé = στο πεπρωμένο > αραβ. takdir, μοίρα
τάβρισε = τράβηξε
téka = δέκα
τεptıldé = στη δικαιοσύνη, τ. tebtıl ανατροφή στο δίκαιο, tebdıl μεταμφίεση
τοúci = αυτή
τουτουνών = αυτών
τρανά = κοιτάζει / βλέπει, τηρεί
τράνσαν = παρατήρησαν
Φ
φçáνουσι = φτιάνουσι / φτιάνουν
φçeírσe = φθεírσe / ξεψεírσe
φáξei = σφάξei
φíνíκa, φíνíκa = κυνάριο / κουτάβι > αρχ. κύων < κυνíκóς
φσáχ = αγόρι, παιδí > τ. uşak = υπηρέτης
Х
хaiíbáni = ζώο οικόσιτο (υποζύγιο) > αραβ. hayvan
хáppiç = φυλακή > αραβ. hapís
хéмki = αλλά και > περσ. hem
хériφoç = ἀνθρωπoç > αραβ. herif
хiωрów = θεωρów / βλέπω
хoσásssa = συμπαθητíκí / óμoρφη > πeρs. hoş
Ω
ωz = ως, όσο

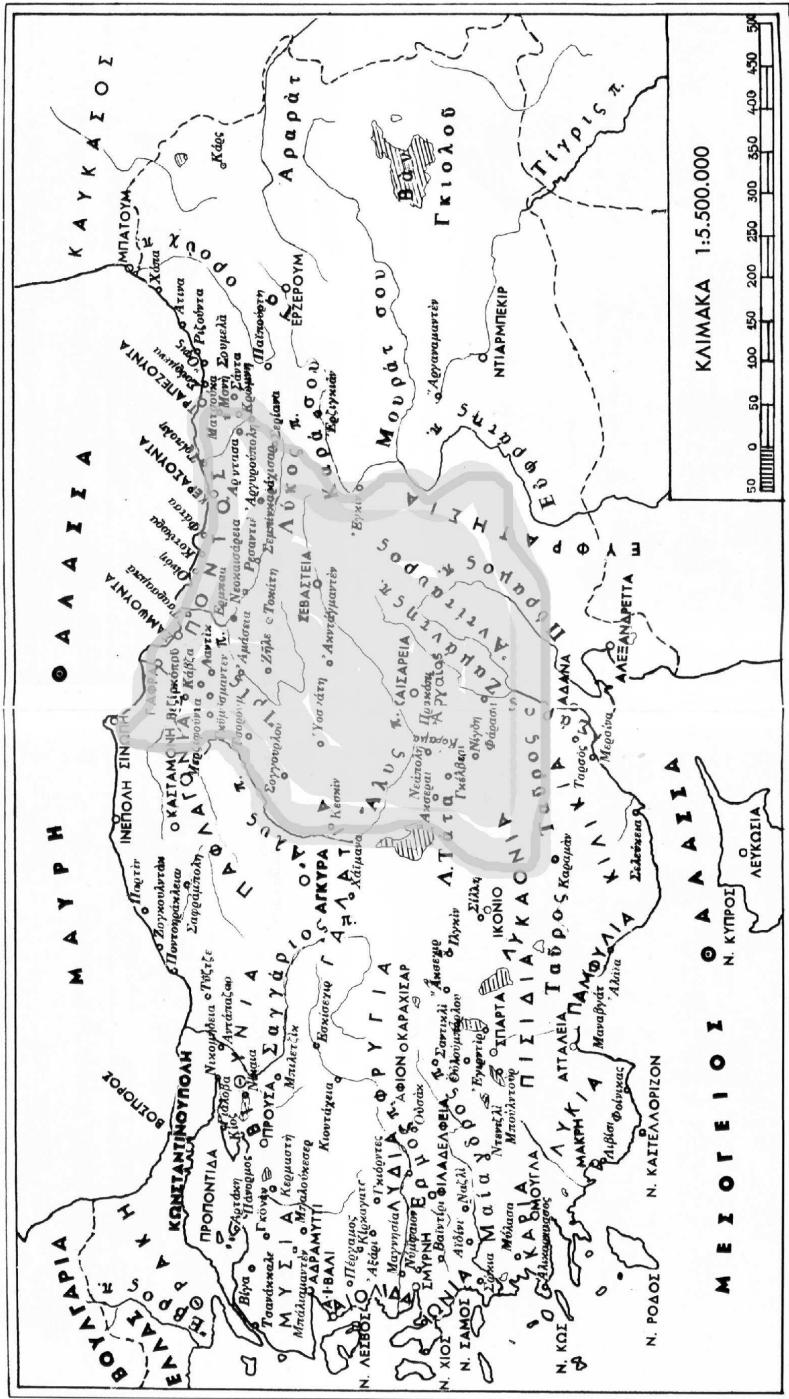
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αλέξης Αλεξανδρής, «Η απότειρα δημιουργίας τουρκορθόδοξης Εκκλησίας στην Καππαδοκία, 1921 – 1923» Κ. Μ. Σ. ΔΕΛΤΙΟ τ. 4(1983) σελ. 159 - 210.
2. Ηλίας Αναγνωστάκης - Ευαγγελία Μπαλά, "Η Καππαδοκία "ΖΩΝΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ", ΠΟΡΕΙΑ, ΑΘΗΝΑ, 1990.
3. Βασ. Κ. Αναστασιάδης, "Η ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΦΑΡΑΣΙΩΤΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ". Διατριβή επί Διδακτορία, Θεσσαλονίκη, 1976.
4. Βασ. Κ. Αναστασιάδης, "Μύθοι και παραδόσεις από το Τσουχούρι". "ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ" της Ένωσης Σμυρναίων. 1995 τ. 19^{ος} σελ. 263-275.
5. Δημ. Πετρόπουλος - Ερμ. Ανδρεάδης, "Η Θρησκευτική Ζωή στην περιφέρεια Ακσεράδι – Γκέλβερι», Κ. Μ. Σ. ΑΘΗΝΑ, 1971.
6. Ν. Π. Ανδριώτης, "Το Γλωσσικό Ιδίωμα των Φαράσων", Collection de l' Institut Français d' Athens. Athens, 1948
7. Σταύρος Ανεστίδης, «Άμερικανοί ιεραπόστολοι στη Μικρά Ασία» Κ. Μ. Σ ΔΕΛΤΙΟ, Αθήνα, 11 (1995 –1996).
8. Θεόδωρος Θεοδωρίδης, "Φαρασιώτικες παραδόσεις, μύθοι και παραμύθια", «Λαογραφία» τόμος ΚΑ' (XXI) 1964 ΑΘΗΝΑ, σελ. 269-336.
9. Θεόδωρος Θεοδωρίδης, "Τοπωνύμια και Λαογραφικά των Φαράσων της Καππαδοκίας" «ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» 13(1967) σελ. 185-250, 14 (1970) σελ.118-166, 15 (1972) σελ.191-222.
10. Ιωάννης Η. Κάλφογλους, "Ιωάννης Πρόδρομος Μοναστηρη Γιαχοδ Μονή Φλαβιανών", Αλέξανδρος Νομισματίδης Σταμπολ, 1898.
11. Π. Καρολίδης, "Γλωσσάριον συγκριτικὸν ελληνοκαππαδοκικῶν λέξεων, ἡτοι η εν Καππαδοκίᾳ λαλουμένη ελληνική διάλεκτος και τα εν αυτῇ σωζόμενα ίχνη τῆς αρχαίας Καππαδοκικής γλώσσης" Εν Σμύρνῃ 1885.
12. I. I. Κεσίσογλου, "Το Γλωσσικό Ιδίωμα του Ουλαγάτης" Κ. Μ. Σ. ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ 2, 1951.
13. Θανάσης Π. Κωστάκης, "Η ΑΝΑΚΟΥ", Πρόλογος Μέλπως Μερλιέ, Κ. Μ. Σ. ΑΘΗΝΑ, 1963.
14. Θανάσης Π. Κωστάκης, "ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΥΛΛΗΣ" Κ. Μ. Σ. ΑΘΗΝΑ, 1968
15. Μέλπω Λογοθέτη – Μερλιέ 'Οι Ελληνικές Κοινότητες στη σύγχρονη Καππαδοκία" Κ.Μ.Σ ΔΕΛΤΙΟ, τ. 1^{ος} σελ. 29-74.
16. Μέλπω Merlier - Λογοθέτη. "Ο τελευταίος Ελληνισμός της Μικράς Ασίας" Κ. Μ. Σ. ΑΘΗΝΑ, 1974.
17. Δ. Λουκόπουλος – Δ. Πετρόπουλος, "Η Λαϊκή Λατρεία των Φαράσων", Κ. Μ. Σ, ΑΤΗΝΕΣ 1949.
18. Δ. Λουκόπουλος – Δ. Πετρόπουλος, "Παροιμίες των Φαράσων" Κ.Μ.Σ, 1951.
19. Μέλπω Μερλιέ «Το Αρχείο της Μικρασιατικής Λαογραφίας» Κ.Μ.Σ. ΑΤΗΝΕΣ 1948.
20. Γ. Μαυροχαλυβίδης – I. I. Κεσίσογλου, "Το Γλωσσικό Ιδίωμα της Αξού" Κ. Μ. Σ. 1960.
21. Γεώργιος Μαυροχαλυβίδης, "Η Αξό Καππαδοκίας", 2 τόμοι ΑΘΗΝΑ 1990.
22. Τάκης Σαλκιτζόγλου, "η Σύλλη του Ικονίου. Μία ελληνική κωμόπολη στην καρδιά της Μικράς Ασίας" ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ, ΑΘΗΝΑ 2005
23. Στράβων, Γεωγραφικά, "ΤΑ ΠΕΡΙ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ". Ερμηνευτικά Π. Καρολίδη, Τυπογρ. Περή, Αθηνα 1889.
24. Γιάννης Σταματιάδης, «ΒΡΑΧΟΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΕΤΡΟΜΟΝΑΣΤΗΡΑ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ». Έκδοση ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. 2009.
25. Βασίλειος Τατάκης, "Η Συμβολή της Καππαδοκίας στη Χριστιανική σκέψη", Κ. Μ. Σ., ΑΘΗΝΑ, 1989.
26. Εμμανουήλ Τσαλίκογλου, "Ελληνικά Εκπαιδευτήρια και Ελληνοορθόδοξοι κοινότητες της περιφέρειας Καισαρείας", Κ.Μ.Σ. ΑΘΗΝΑΙ 1976.
27. Μάξιμος Χαρακόπουλος, "Ρωμιοί της Καππαδοκίας" ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΑΘΗΝΑ 2003.
28. R. M. Dawkins , "Modern greek in Asia Minor", Cambridge: at the University Press 1916.

ΛΕΞΙΚΑ

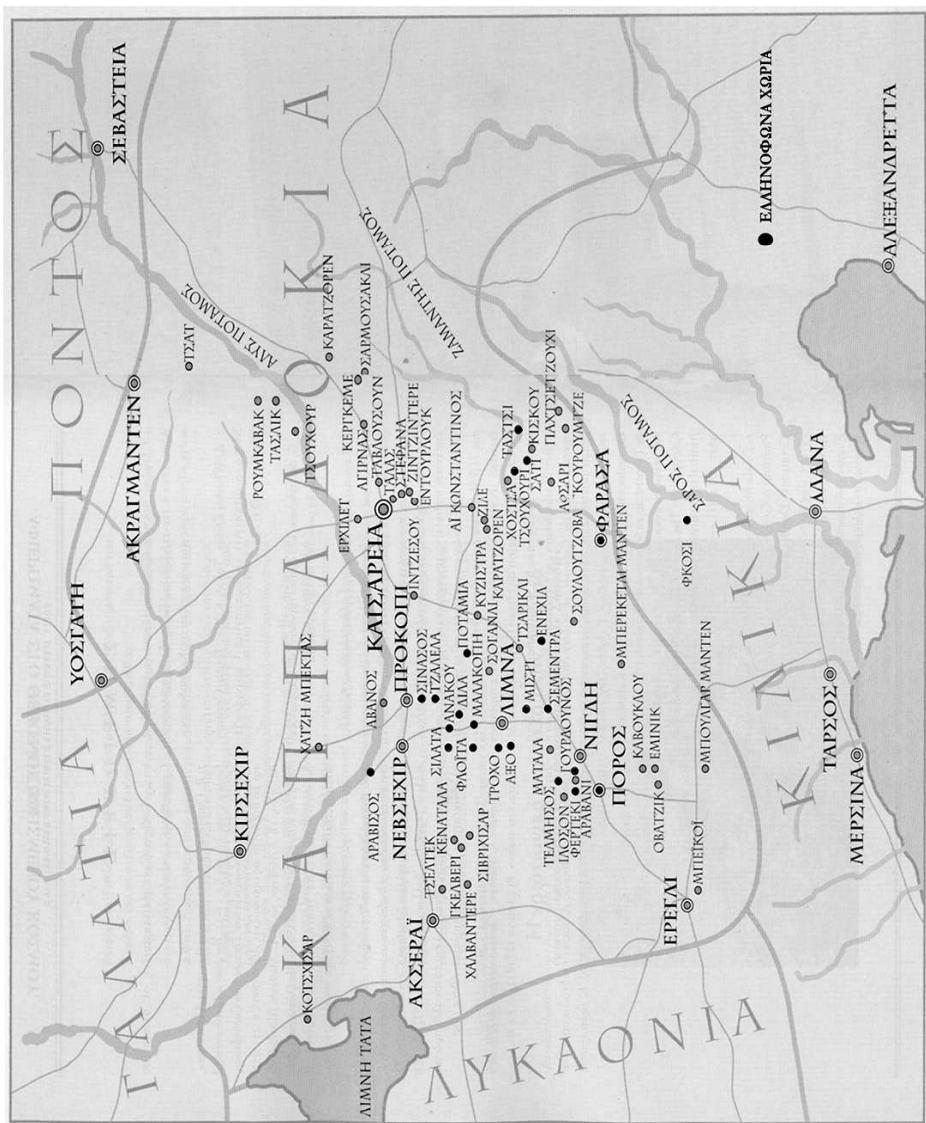
1. Μενέλαου Δημητριάδου, «Λεξικόν Ελληνο-τουρκικόν, Τουρκο-ελληνικόν», Εκδόσεις Κακουλίδη 1984.
2. Κωνστ. Κουκκίδη, “Λεξιλόγιον Ελληνικών λέξεων παραγομένων εκ της τουρκικής γλώσσης” 1959.
3. Α. Δ. Φαρδή, “Λεξικόν Ελληνοτουρκικόν” Εν Κωνσταντινουπόλει, 1860.
4. Αντ. Β. Θεοφυλακτίδου, “Λεξικόν Τουρκο-ελληνικόν” NUR Basimavi, Beyoğlu, 1960.
5. Ν. Π. Ανδριώτη, “Το Ιδίωμα του Λιβισίου της Λυκίας” Κ.Μ.Σ. ΑΘΗΝΑ 1961.
6. Μ. Ι. Μουσαίου, «Λεξιλόγιον της Λειβισιανής Διαλέκτου», Εν Αθήναις, 1884.
7. Faruk Tuncay – Λεωνίδας Καρατζάς, “Τουρκοελληνικό Λεξικό” Αθήνα 2000.
8. Abdullah Yeğin, YENİ LÜGAT İslami-ilmi-edebi-felsefi. Yeni Asya Yayınları, 1975.
9. İsmet Zeki Eryüboğlu, TÜRK DİLİNİN ETIMOLOJİ SÖZLÜĞÜ SOSIAL YAYINLAR, 1991.
10. Γ. Μπαμπινιώτη, «ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ».
11. Γ. Μπαμπινιώτη, «ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ».

Η ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ ΜΕ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

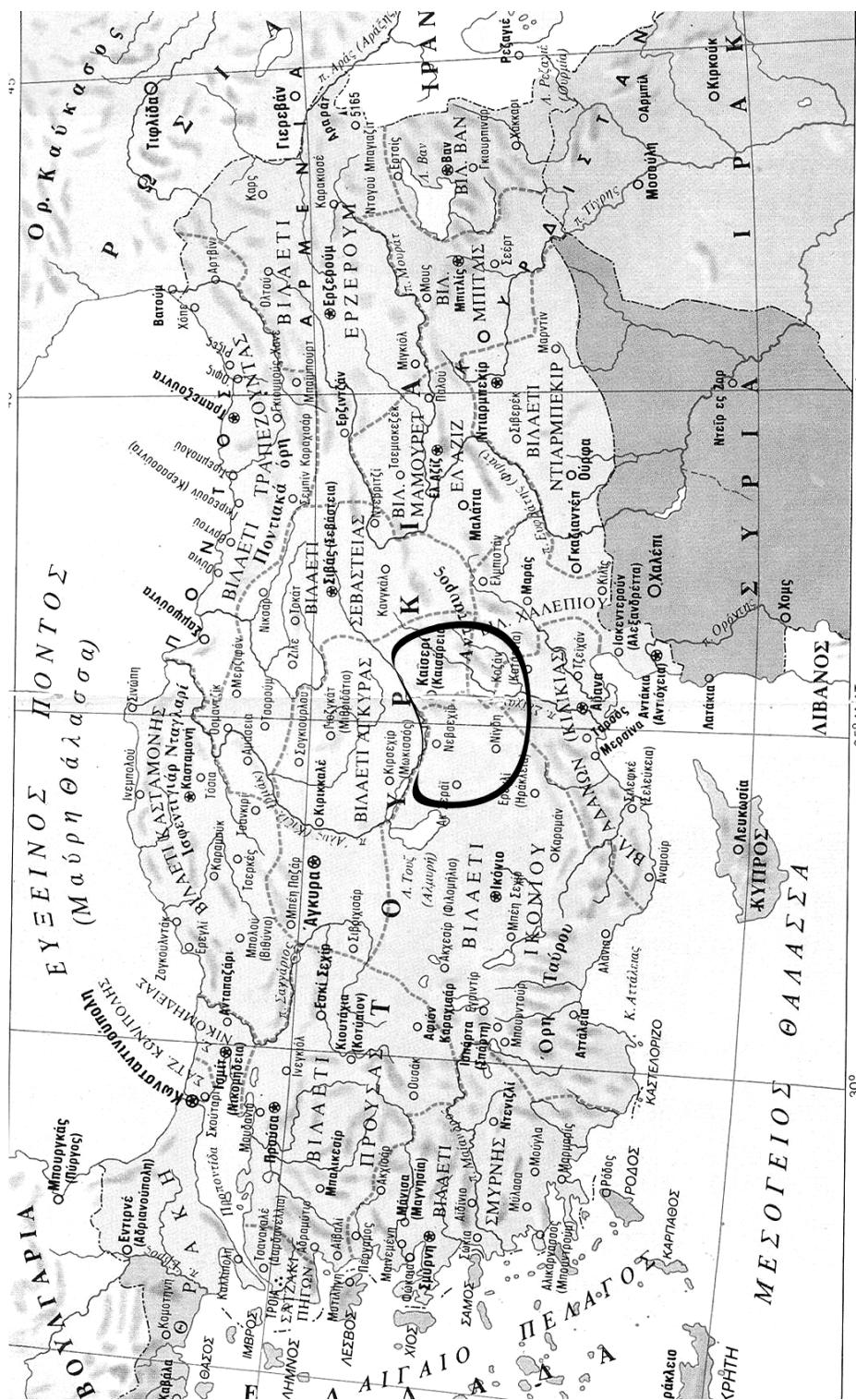

Έστι δ' ὡσπερ κέρρωνίσου μεγάλης ισθμού σύντος αφηγόμενος θαλάσσας δυσὶ^{τε}
πῃ τοι ίστικον κόλπου μέχρι της πραγείς Κλικίας καὶ τη του Ευξένιου μεταξύ^{τε}
Σινώπης τε καὶ τῆς των Τίβρων παραλίας. Εντός δὲ του ισθμού λέγονεν χερρόνησον
πν̄ προσεστή έριον τοις Καππαδόξιν δῆποσσαν την Ηρόδοτος μὲν εντός Άλιος καλεῖ.
(Στράβων, Γεωγραφικών ΙΒ 1,3)

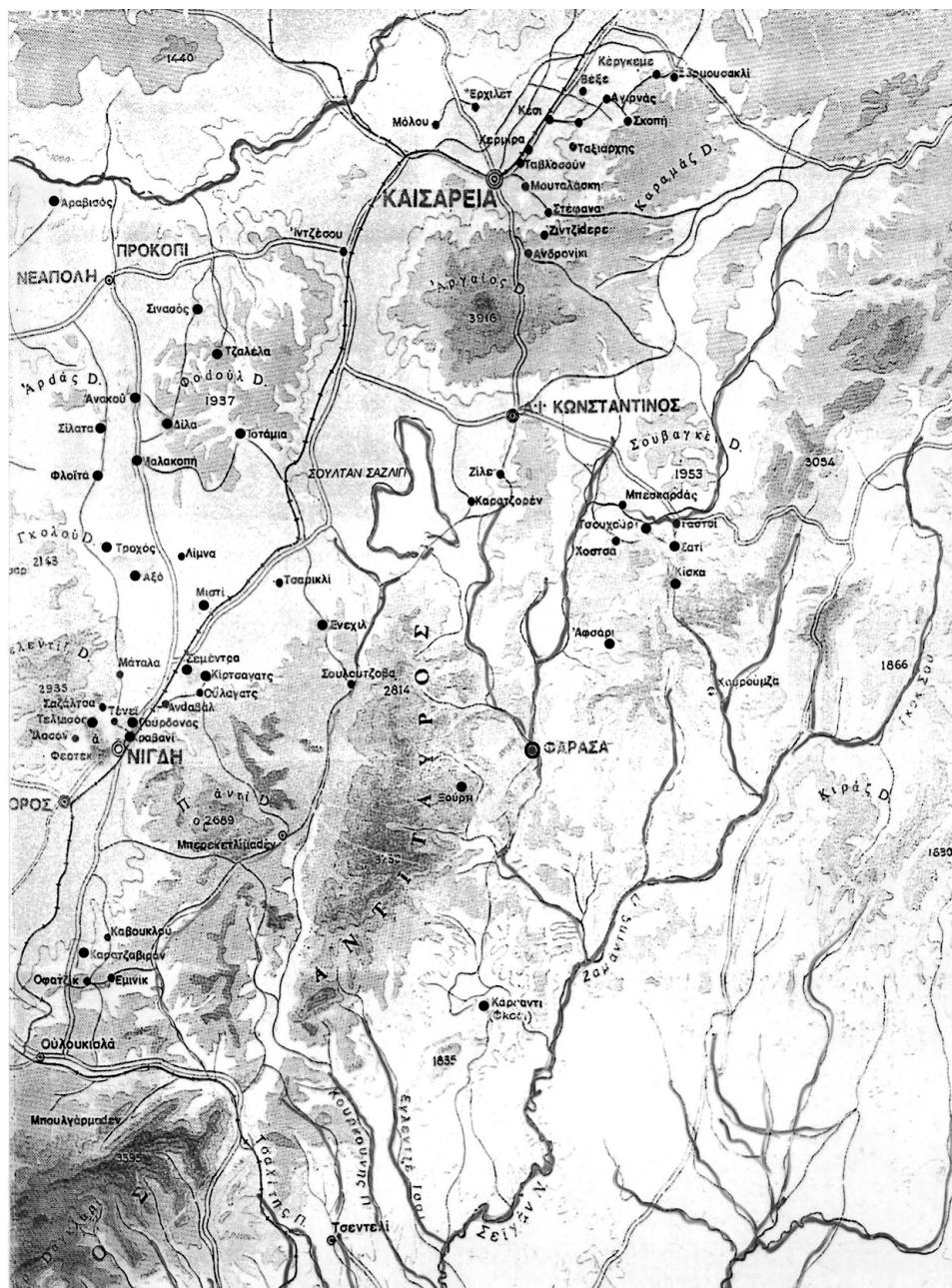
Καππαδοκία: Εκτεταμένη χώρα της Μ. Ασίας μεταξύ του
Άλιου, του Ταύρου, του Ευφράτου και του Ευξένιου πόντου.
Είναι η ψηλοτέρα χώρα της Μ. Ασίας με υψόμετρον
πεπλλαρχού ἄνω των 2.300 μέτρων.
(NEA ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΜΟΡΦΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ Τ. 17-18)

Χάρτης Καππαδοκίας με τα Ελληνόφωνα χωριά.

Χάρτης Μικράς Ασίας. Στο περίγραμμα η περιοχή των Ελληνόφωνων χωρίων.

Γεωφυσικός χάρτης της προαναφερόμενης περιοχής
της Καππαδοκίας.

Φωτογραφίες

**Σπίτι του Εποικισμού που παραχώρησε στους πρόσφυγες το 1928 η “Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων”. Οι Φαρασιώτες εγκαταστάθηκαν στο Σ. Σ. Πλατέος το 1924 με την Ανταλλαγή.
Πλατύ, Αύγουστος 2001. ΦΩΤΟ Στάθης Σκεντερίδης.**

Ιερός Ναός Γεννήσεως της Θεοτόκου, που χτίστηκε τη δεκαετία του '30. Σε δεύτερο πλάνο ο νέος Ναός που χτίστηκε μεταπολεμικά με τις φροντίδες του Παπά Θόδωρου Χαντζίδη. Κατά την πρώτη εγκατάσταση λειτουργούσαν σε παράπηγμα. ΦΩΤΟ Στάθης Σκεντερίδης, Αύγουστος 2001.

Αναβίωση Πρωτοχρονιάτικων εθίμων των Φαράσων στο Πλατύ Ημαθίας. Ο Πρύτανης Α.Π.Θ. Νικ. Ανδριώτης υπογράμμισε την ελληνικότητα των Καππαδοκικών εθίμων και τη διατήρηση του ελληνισμού στην Ανατολή 3000 χρόνια. Στη φωτ. Από αρ. Στην πρώτη σειρά: ο Πρόεδρος Πλατέος Αν. Γαβριηλίδης, ο Παπά Θόδωρος Χαντζίδης, ο βουλευτής Βερροίας Γιάννης Γιαμάς, ο Πρύτανης Ν. Ανδριώτης, η σύζ. Δημάρχου Γιδά, η κ. Αικ. Γιαμά και ο Δήμαρχος Γιδά (Αλεξανδρείας) Παπαποστόλου. Παρακαλουθούν τον καθηγητή Ι. Παπαδόπουλο που ερμηνεύει το νόημα των τραγουδιών και των χορών.

ΦΩΤΟ Γ. Χριστοφορίδης, Πλατύ, 2-1-1962.

Χορεύτριες με Φαρασιώτικες στολές. Από αριστερά ο Σταύρος Δ. με το ακορτεόν, ο Χορογράφος Αβέργιος Καραμουρατίδης και δεξιά τα βιολιά Παντελής Φουρτουνίδης και Δημ. Γουλάς.

ΦΩΤΟ Γ. Χριστοφορίδης, Πρωτοχρονιά 1962, Πλατύ Ημαθίας.

Ο κορυφαίος Αβέργιος Καραμουρατίδης οδηγεί την ομάδα στην πορεία στου “Εζ Βασίλη το σπήλο” (μια ώρα δρόμο από το Βαρασό τα μεσάνυχτα της παραμονής) με το τραγούδι ‘Χυτάτε να υπάμε σύν Εζ Βασίλη’.
ΦΩΤΟ Γ. Χριστοφορίδης, Πλατύ, 2-1-1962.

“Ζ’ αγλέχας ο χορός” (ο χορός της μαντίλας, όχι των μαντίλιών) που χορεύονταν μόνο στα Φάρασα. Ο χορευτής και Χορογράφος Αβέργιος Καραμουρατίδης με νεάνιδες στο Πλατύ. Πρωτοχρονιά 1962.
ΦΩΤΟ Γ. Χριστοφορίδης.

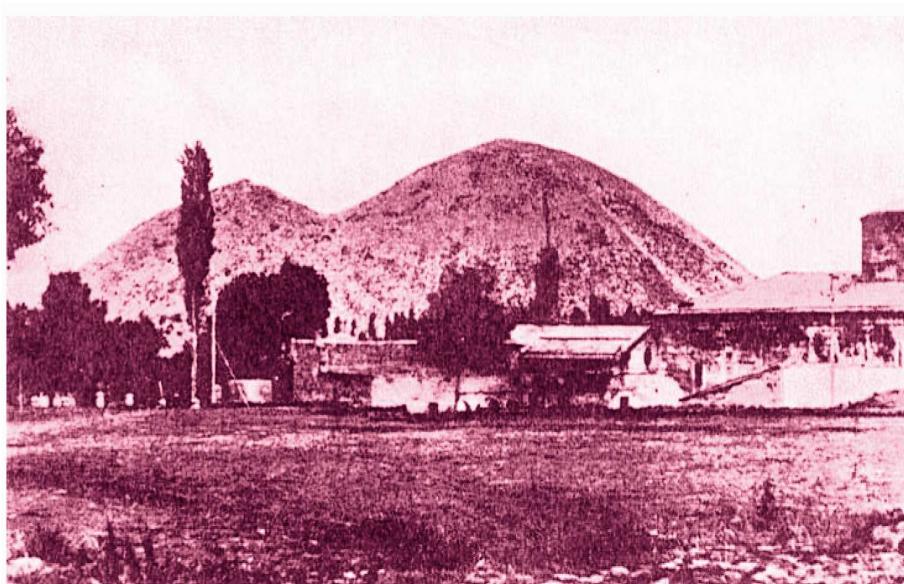
Η Μέλπω Μερλιέ, ιδρύτρια του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών (Κ.Μ.Σ.) και ισόβιος Πρόεδρος, εν μέσω δυο Φαρασιωτών Θεοδώρων Ιερέων: εκ δεξιών Θ. Παπαθεοδώρου και εξ ευωνύμων Θ. Θεοδωρίδης.

Ο Παπά Μάρκος Παπαδόπουλος (Σαττί 1870 – Πετρανά 1927). Λειτουργός στο Σαττί στον ιερό Ναό Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού. Στα Πετρανά για δυο χρόνια. Ευλαμπία (Σαττί 1871 – Πλατύ 1955) η γιαγιά μου εκ πατρός.

Πλατάνι, Καλοκαίρι 1958. Η αναχώρηση του Λευτέρη Σκεντερίδη για την Αυστραλία. Στο κέντρο ο Πατέρας του και πίσω από την (άσπρη) τραγιάσκα ο Λευτέρης. Δεξιά όρθια τρίτη, η γυναίκα του Δέσποινα.

Το Ζιντζίτερε (Τα Φλαβιανά) και στο βάθος το Δίδυμο Όρος (πρόβουνο του Αργαίου), όπου υπήρχε στη μία κορυφή, "Τ' Άι Βασίλη το ρουσί", ξωκλήσι του Αγίου Βασιλείου, όπου πήγαιναν την Πεντηκοστή προσκυνητές (δυο ώρες δρόμο) για λειτουργία. Στην άλλη κορυφή είχαν Τέμενος Μουσουλμάνων.
ΦΩΤΟ, Αρχείο Κ. Μ. Σ.

Στο δρόμο για το Βαρασό (2-7-2001), Σπηλιά στο βράχο. Αριστερά ο Σουλεΐμαν (οι γονείς του ήταν ελληνόφωνοι Μουσουλμάνοι Ανταλλάξιμοι από την Κυρακαλή Γρεβενών), δεξιά ο Ιορδάνης Π.

Ταστσί, Φαράσων Καππαδοκίας. Επίσκεψη, 2-7-2001

Οι άντρες από αριστερά: Ο Ιορδάνης Π, ο Cemal Doqan, γιος μιας Ρωμιάς, της Μαρίας από το Ταστσί. Την έδωσαν στον Τούρκο Mehmet, που ήταν υπηρέτης στο σπίτι της. Ο γάμος έγινε για να προστατεύσουν το χωριό από τους τσέτες, αφού θα υπήρχε Τούρκος γαμπρός. Το εγχείρημα πέτυχε. Η Μαρία, ως Sultan, έμεινε εκεί κατά την Ανταλλαγή. Δεξιά ένας Τούρκος που παντρεύτηκε μια Ελληνίδα εργάτρια στη Γερμανία και έγινε Μουσουλμάνα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

1. «**1923 – 2003: Νέα Ιωνία, 80 χρόνια**». Λεύκωμα, 2004, σελίδες: 204.
2. Πρακτικά 1^{ου} Συμποσίου: «**Ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας από την αρχαιότητα ως τη Μεγάλη Εξοδο**». 2005, σελίδες: 256.
3. «**Στέλιος Καζαντζίδης**». Στ. Ουλκέρογλου – Π. Αμελίδη – Ευστ. Τσεσμελή. 2005, σελίδες: 78.
4. Πρακτικά 2^{ου} Συμποσίου: «**Παιδεία – Εκπαίδευση στις αλησμόνητες παιχοίδες της Ανατολής**». 2006, σελίδες: 330.
5. «**Μικρασιατικός Γλωσσικός Πλούτος**». Νίτσας Παραρά – Ευτυχίδου. Α' έκδοση 2006, σελίδες: 272. Β' έκδοση 2008, σελίδες: 272.
6. «**Τα πρώτα σχολεία των προσφύγων στη Νέα Ιωνία**». Χάρη Σαπουντζάκη – Μάκη Λυκούδη. Α' έκδοση 2007, σελίδες: 252. Β' έκδοση 2008, σελίδες: 252.
7. Πρακτικά 3^{ου} Συμποσίου: «**Τρεις χιλιετίες Μικρασιατικού Πολιτισμού (Επιστήμες – Γράμματα - Τέχνες)**». 2008, σελίδες: 270.
8. «**Εκκλησιαστικά κειμήλια των πατριδιών της καθ' ημάς Ανατολής στους ναούς της Νέας Ιωνίας**». Λεύκωμα, 2009, σελίδες: 230. Χορηγία της Νομαρχίας Αθηνών.
9. «**Βραχοκυλησίες και πετρομονάστηρα της Καππαδοκίας**». Γιάννη Θ. Σταματιάδη. 2009, σελίδες: 250.
10. Πρακτικά 4^{ου} Συμποσίου: «**Πολιτικοί, Κοινωνικοί, Οικονομικοί Θεσμοί, των Ελλήνων της Μικράς Ασίας κατά τους Νεότερους Χρόνους**». 2010, σελίδες 340.
11. «**Τα Ελληνικά Κωνσταντινοπολίτικα περιοδικά για παιδιά και νέους**». Ζαχαρούλας Καραβά. 2010, σελίδες: 367.
12. «**Τσεσμές. Πολιτισμός και καθημερινή ζωή**». Κορίνας Ανδριώτου – Μπούρχα. 2010, σελίδες: 244.
13. «**Καππαδοκικά παραμύθια και λαϊκές παραδόσεις**». Ιορδάνη Παπαδόπουλου. Α' Έκδοση 2011, σελίδες: 134. Β' Έκδοση 2012, σελίδες: 134.

- ◆ Περιοδικό ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. : Τεύχη 1 – 16.
- ◆ Ειδικές εκδόσεις: «**Ακριτικά Έπη**», «**Το θέατρο σκιών**», «**Τα μέσα μαζικής μεταφοράς**», «**Δήμος Νέας Ιωνίας, 75 χρόνια**».
- ◆ Παραγωγή 2 επιμορφωτικών D. V. D. Με θέματα: «**Το Χαλί**» και «**Τα μέσα μαζικής μεταφοράς**».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	Σελ.	5
Εισαγωγή	Σελ.	7

ΦΑΡΑΣΙΩΤΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Των τζαναβαρίων το μεντζιλίσι	Σελ.	17
Το σοιρίδι τζ' ο ασλάνος	Σελ.	21
Αωπός τζai το λαχτόρι	Σελ.	25
Αωπός τζai το λαχτόρι. Β'	Σελ.	29
Του Βασιλό τα φσάχα τζ' οι Ντιλπέρτσες	Σελ.	31
Δουλγέρ, Κουγιουμτζής, Τερζής τζai τ' éνα καό Θεού νομάτ	Σελ.	39
Ο τζυνογάρ, ο 'αγός τζ' ο πρακανάς	Σελ.	43
Αβτζής τζai το πουλπούλι	Σελ.	45
Ο Πόνος του καργά	Σελ.	47
Ο Ναστραντήν Χότζας τζai το μέγο χαριένι	Σελ.	49

ΛΑΪΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Η Χαχανάσα	Σελ.	53
Ο Αϊτζής	Σελ.	57
Ο Δεσπότ' τζai η κλουτσίστρα	Σελ.	61
Τους να πλερωθεί ο χρος	Σελ.	65
Το μέλι σου Μίντο το τσανάχι	Σελ.	67
Η νύφη του τζo κρατήγκην τ' ὄνεμα	Σελ.	69
Η νύφη του τσo τρωγκεν κατιέν	Σελ.	73
Πόμεινεν ο παπούκα μου σο τουφάνι	Σελ.	75
Του τατά μας το χουνέρι	Σελ.	77
Ευρώπταγια κέτμιεν εσσέκ	Σελ.	79
Τούς μαθαίγκαν γράμματα σο Σατί	Σελ.	81
Τούς παραδόθη η νύφη σο δεφό του σεμαδεμένου του	Σελ.	83
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΦΑΡΑΣΩΝ	Σελ.	87

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΠΟ ΣΥΛΛΗ, ΑΡΑΒΑΝ & ΓΟΥΡΔΟΥΝΟ

Του Πατισάχου η κόρη του παρεδόθη τον Σταχτηή. Σύλλη	Σελ.	99
Ένα πατισάχος τζai ιρνιό κορίτσια. Αραβάν	Σελ.	103
Ο άνδρα, τ' οφίρκι τζai διλκί. Αραβάν	Σελ.	105
Ιρνό παιριά τζ' éνα φίνικ. Γούρδουνο.	Σελ.	109

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΣΥΛΛΗΣ, ΑΡΑΒΑΝ & ΓΟΥΡΔΟΥΝΟΣ	Σελ.	113
--	------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	Σελ.	119
-------------------------------	------	-----

ΛΕΞΙΚΑ	Σελ.	120
-------------------------	------	-----

ΧΑΡΤΕΣ	Σελ.	121
-------------------------	------	-----

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	Σελ.	125
------------------------------	------	-----